

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Τα εγκλήματα κατά των άγριων ζώων στην Ελλάδα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεωργία Καρυδάκη

Αθήνα, 2017

Τριμελής Επιτροπή

Γρηγόρης Λάζος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Άννα Λυδάκη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αγάπιος Παπανεοφύτου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright ©Γεωργία Καρυδάκη, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Συντομογραφίες Ελληνικές

αι.	Αιώνας
Α.Π.	Άρειος Πάγος
άρ.	Άρθρο
αρ.	Αριθμός
Γ.Γ.Π.Α	Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας
Δ.Σ.	Δασικός Κώδικας
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
κ.α.	Και άλλα
Κ.Σ.Ε.	Κυνηγετική Ομοσπονδία Ελλάδος
Κ.Υ.Α.	Κοινή Υπουργική Απόφαση
μ.Χ.	Μετά Χριστού
Ν.	Νομός
ν.	Νόμος
ν.δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
παρ.	Παράγραφος
π.δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Κ.	Ποινικός Κώδικας
πρωτ.	Πρωτοκόλλου
π.Χ.	Προ Χριστού
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
Υ.Π.ΕΝ.	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
Φ.Π.Α.	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

Συντομογραφίες Ξενόγλωσσες

Dr.	Doctor
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	9
Μέρος Πρώτο.....	11
Κεφάλαιο I: Ιστορική Αναδρομή.....	11
Κεφάλαιο II: Φιλοσοφικές Θεωρίες	18
Η θεωρία του ωφελισμού.	18
Η θεωρία της ηθικής φροντίδας.....	20
Η θεωρία των δικαιωμάτων των ζώων.	20
Κεφάλαιο III: Εγκληματολογία	23
Μέρος Δεύτερο	30
Κεφάλαιο I: Ορισμοί.....	30
Ζώο/Συζώο και Άγριο Ζώο.....	30
Έγκλημα.....	33
Κεφάλαιο II: Το διεθνές εμπόριο των υπό εξαφάνιση άγριων ειδών	37
Κεφάλαιο III: Παραγωγή και εμπόριο γούνας.....	46
Κεφάλαιο IV: Κυνήγι	48
Κεφάλαιο V: Πειράματα.....	56
Επίλογος.....	63
Βιβλιογραφία	65

Περίληψη

Η ανάδειξη των εγκλημάτων κατά των «άγριων» ζώων προϋποθέτει, εν μέρει, την, αν όχι αποδοχή, τουλάχιστον γνώση ενός διαφορετικού τρόπου σκέψης και αντιμετώπισης των άλλων ζώων.

Ο σύγχρονος δυτικός τρόπος σκέψης (*σπισισμός – ειδισμός, μτφρ. Speciesism*) έχει μια μακρά ιστορία, κατά τη διάρκεια της οποίας ελάχιστες φορές αμφισβητήθηκε η ορθότητά του, γεγονός το οποίο οδήγησε στην εδραίωσή του σε τέτοιο βαθμό, ώστε σήμερα να αποτελεί σχεδόν δόγμα, αναμφισβήτητη αλήθεια. *Η προκατάληψη ότι τα ζώα δεν είναι ίσα μεταξύ τους, αλλά διαχωρίζονται σε ανώτερα και κατώτερα ανάλογα με το είδος τους, ότι ο άνθρωπος είναι το ανώτατο όλων των ζώων και ότι αυτό του παρέχει το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται τα άλλα ζώα με κάθε τρόπο, είναι η κυρίαρχη δυτική πεποίθηση.* Στον τρόπο δημιουργίας αυτής της προκατάληψης αναφέρεται το Κεφάλαιο με τίτλο «**Ιστορική Αναδρομή**» του Πρώτου Μέρους της παρούσας εργασίας. Στο δεύτερο Κεφάλαιο με τίτλο «**Φιλοσοφικές Θεωρίες**» παρουσιάζονται οι «βαθιές ρωγμές» στον κυρίαρχο αυτό τρόπο σκέψης, οι οποίες εμφανίστηκαν αρχικά τον 19^ο αι., όταν ο Jeremy Bentham ανέπτυξε τη θεωρία του ωφελιμισμού και ταυτόχρονα ισχυρίστηκε την διεύρυνση της εφαρμογής της στα άλλα ζώα. Ακολούθησε η φιλοσοφική προσέγγιση του φεμινιστικού κινήματος και η πιο πρόσφατη θεωρία περί δικαιωμάτων των ζώων. Καθεμία από τις τρεις φιλοσοφικές θεωρίες προσεγγίζει διαφορετικά τη σχέση του ανθρώπου με τα άλλα ζώα, αλλά και οι τρεις συνέβαλαν από κοινού στη δημιουργία μιας νέας προσέγγισης της σχέσης αυτής. Η επιρροή τους είναι εμφανής ακόμα και στον τομέα της εγκληματολογίας, όπου αρχικά τα ζώα αποτελούσαν αντικείμενα μελέτης, στη συνέχεια πρότυπα εγκληματικής συμπεριφοράς και σήμερα από κάποιους επιστήμονες αντιμετωπίζονται ως υποκείμενα, ως θύματα εγκληματικών πράξεων ή παραλείψεων. Το τρίτο Κεφάλαιο με τίτλο «**Εγκληματολογία**» αναφέρεται σε αυτά τα διαδοχικά στάδια μέχρι τις σύγχρονες προσεγγίσεις.

Έχοντας μια σχετικά ολοκληρωμένη εικόνα για την αντιμετώπιση των άλλων ζώων σε θεωρητικό επίπεδο, το Δεύτερο Μέρος της εργασίας παρουσιάζει στοιχεία της πραγματικότητας. Αρχικά, ορίζονται οι βασικές έννοιες του «ζώου» και του εγκλήματος, στο Κεφάλαιο «**Ορισμοί**», και στη συνέχεια αναλύονται οι κυριότερες ενέργειες ή παραλείψεις που αποτελούν εγκλήματα κατά των άλλων ζώων: το εμπόριο των ειδών της άγριας πανίδας, το κυνήγι, η παρασκευή και διακίνηση

γούνας, τα πειράματα που γίνονται σε αυτά. Σε κάθε μια περίπτωση αναφέρεται η σχετική νομοθεσία και όπου υπάρχει νομολογία, παραδείγματα - υποθέσεις καθώς και η προσέγγιση από την οπτική των υπερασπιστών των δικαιωμάτων των ζώων.

Λέξεις – κλειδιά: Εγκλήματα, Ζώα, Ωφελμισμός, Δικαιώματα Ζώων, Πράσινη Εγκληματολογία

Crimes against wild animals in Greece

Georgia Karydaki

Abstract

The highlighting of crimes against "wild" animals requires, in part, if not the acceptance, at least the knowledge of a different way of thinking and dealing with other animals.

The modern western way of thinking (**Speciesism**) has a long history during which its correctness was very seldom questioned, leading to its consolidation in such extent that today it is almost doctrine, undeniable truth. *The prejudice that all animals are not equal, instead there are superior and inferior species, that humans are superior to all other species giving them the right to exploit other animals in any way, is the dominant western philosophy.* The chapter titled "**History**" of the First Part of this paper is about how this prejudice became the dominant philosophy. In the second Chapter titled "**Philosophical Theories**" are presented the "*deep cracks*" in this dominant way of thinking, which first appeared in the 19th century when Jeremy Bentham developed the theory of utilitarianism and at the same time claimed the extension of its application to other animals. The philosophical approach of the feminist movement and the latest animal rights theory followed. Each of the three philosophical theories approaches differently the relationship between man and the other animals, but all three have jointly contributed to the creation of a new approach to this relationship. Their influence is evident even in the field of criminology, where animals were initially studied as objects, then as models of criminal behavior and today by some scientists they are treated as subjects, as victims of criminal acts or omissions. The third chapter titled "**Criminology**" refers to these successive stages up to the modern approaches.

Having, in theory, a relatively complete image dealing with other animals, the Second Part of this paper presents real facts. At first the basic meanings of "*animal*" and crime are defined in the Chapter "**Definitions**" and then the main actions or omissions that constitute as crimes against other animals are analysed: trade in endangered species of wild fauna, hunting, fur production and trade, animal testing. In each of these cases the related laws and available jurisprudence are presented together with example cases as well as the approach of animal rights defenders.

Keywords: Crimes, Animals, Utilitarianism, Animals Rights, Green Criminology

Εισαγωγή

Η κοινωνιολογία άρχισε να ενδιαφέρεται και να μελετά τα ζώα ως υποκείμενα, ως φορείς δικαιωμάτων, στις αρχές της δεκαετίας του '90. Ορόσημο η έκδοση το 1991 του βιβλίου με τίτλο «*Animals & Society, The humanity of animal rights*» του Keith Tester και το 1993 του βιβλίου «*Natural Relations, Ecology, Animal Rights & Social Justice*» του Ted Benton. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1995 και 1998, οι πρωτοπόροι εγκληματολόγοι Robert Agnew και Piers Beirne, αντίστοιχα, με άρθρα τους σε επιστημονικά περιοδικά υποστήριξαν με επιτυχία την ένταξη της κακοποίησης των ζώων στο πεδίο μελέτης και έρευνας της εγκληματολογίας. Σήμερα, τόσο ο Αμερικάνικος¹ όσο και ο Βρετανικός² Σύλλογος Κοινωνιολόγων διαθέτουν ειδικό τμήμα για τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ ανθρώπων και ζώων.

Στην Ελλάδα προς το παρόν δεν έχει εκδηλωθεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τους εγκληματολόγους για τη μελέτη και ανάδειξη των εγκλημάτων κατά των ζώων. Απώτερος στόχος της εργασίας είναι ο αναγνώστης να ενημερωθεί για τις κυριότερες ανθρώπινες πράξεις ή παραλείψεις κακοποίησης των «*άγριων ζώων*». Η επιλογή και ο περιορισμός της μελέτης στην ειδικότερη υποκατηγορία των «*άγριων ζώων*», δεν έγινε τυχαία. Τα τελευταία χρόνια, τόσο ένα μέρος της κοινωνίας, όσο και ο νομοθέτης, έχει στρέψει την προσοχή στην κακοποίηση των ζώων συντροφιάς, διατηρεί όμως σχεδόν παντελή άγνοια για όσα γίνονται εις βάρος των «*άγριων*» ζώων, αυτών που προσπαθούν να ζήσουν ελεύθερα στο φυσικό τους περιβάλλον.

Στην παρούσα μελέτη, ο όρος έγκλημα χρησιμοποιείται τόσο ως έννοια της κλασσικής εγκληματολογίας, δηλαδή ως ποινικό αδίκημα με αναφορά σε νομοθεσία και νομολογία, όσο και υπό το πρίσμα της πράσινης εγκληματολογίας, η οποία διευρύνει τη μελέτη σε νόμιμες πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες όμως οδηγούν σε ζημίες, βλάβες των υποκειμένων.

Εν προκειμένω στην υπέρτατη βλάβη για κάθε έμβιο ον: στο θάνατό του.

Όταν επιλέχθηκε ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας δεν είχε προηγηθεί σχετική έρευνα, με συνέπεια σε αυτόν να αναγράφονται οι λέξεις «*άγρια ζώα*». Δυο λέξεις που μας οδηγούν αφενός στη διάκριση του εαυτού μας από τα άλλα ζώα, αρνούμενοι πεισματικά την βιολογική υπαγωγή μας σε αυτά, αφετέρου στην ενίσχυση της

¹ <http://www.asanet.org/communities/sections/sites/animals-and-society>

² <https://www.britisoc.co.uk/groups/study-groups/animalhuman-studies-group-ahsg/>

πεποίθησης ότι είμαστε το μόνο πολιτισμένο είδος, εν αντιθέσει ιδιαίτερα με όσα είδη δεν βρίσκονται κάτω από τον έλεγχό μας, όσα ζουν στο φυσικό τους περιβάλλον και δεν είναι κάτω από την κυριαρχία μας, τα οποία χαρακτηρίζουμε ως «άγρια».

Αντιτιθέμενη στους όρους αυτούς, στην ανάπτυξη που ακολουθεί αντί του όρου ζώο/ζώα, χρησιμοποιείται και εισάγεται για πρώτη φορά ο όρος συζώο/συζώα, όρος που ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Όπως για τους βιολογικά ομοειδείς αναφερόμαστε με τη λέξη συνάνθρωποι, αντίστοιχα όταν αναφερόμαστε στα άλλα είδη της ευρύτερης οικογένειας των ζώων που ανήκουμε, ορθότερος είναι ο όρος συζώα. Όσον αφορά, δε, τον όρο «άγρια», δυστυχώς δεν κατέστη δυνατή η αντικατάστασή του, συνεπώς ως ελάχιστη εκδήλωση των αντιρρήσεων ως προς αυτόν, παρατίθεται πάντοτε εντός εισαγωγικών.

Ελπίζω, η παρούσα εργασία να προβληματίσει τον αναγνώστη για την ορθότητα ή μη της εικόνας που έχει δημιουργήσει για τα συζώα.

Μέρος Πρώτο

Κεφάλαιο I: Ιστορική Αναδρομή

Μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη σχέση μεταξύ του ανθρώπινου είδους και των συζώων θα βοηθήσει να κατανοήσουμε τόσο την αντίληψη που επικρατεί σήμερα, όσο και τον λόγο και τον τρόπο που αυτή διαμορφώθηκε.

Αρχικά, στην προϊστορική εποχή³, ο **πρωτόγονος άνθρωπος** φαίνεται να θεωρούσε **τον εαυτό του τμήμα της φύσης** (Cazaux G. , Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective, 1999). η αντίληψη αυτή στη συνέχεια αποδυναμώθηκε, με συνέπεια κατά τη διάρκεια της νεολιθικής περιόδου, με την ανάπτυξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και ακολούθως την εμφάνιση των κοινοτήτων – οικισμών, να αντικατασταθεί από την θέαση της φύσης ως κάτι διακριτό από το ανθρώπινο είδος (Σαμιώτης, 1996), αποτελώντας έτσι ένα πρώιμο στάδιο της ιδέας του δυισμού μεταξύ πολιτισμού – φύσης (Braeckman, 1996).

Στον ελλαδικό χώρο κατά την **προ-Χριστιανική** περίοδο, υπάρχουν αναφορές για τον τρόπο αντιμετώπισης και μεταχείρισης των συζώων ήδη από το 7^ο αι. π.Χ. Σύμφωνα με αναφορές (Καράκωστας & Μπρεδήμας , 2004), οι Αθηναίοι, αφενός, ακολουθώντας τις επιταγές των Ελευσίνιων μυστηρίων, δεν θυσίαζαν *«καταπονημένο κάτω από το ζυγό, σέρνοντας άροτρο ή άμαξα»* συζώο, ως ένδειξη αναγνώρισης της πολύτιμης συνδρομής του στο όργωμα, αφετέρου, *«το πολεμείν τοις λύκοις»* αποτελούσε αρχαία συνήθεια, και μάλιστα στην περίπτωση που ο λύκος απειλούσε άμεσα ένα κοπάδι, αυτό γινόταν έναντι αμοιβής⁴. **Ο Πυθαγόρας ο Σάμιος** (580 π.Χ. – 496 π.Χ.), ήταν μάλλον ο γνωστότερος φιλόσοφος ο οποίος πρέσβευε την αποχή από την κατανάλωση κρέατος (<https://el.wikipedia.org/wiki/Χορτοφαγία>), θεωρώντας πως *«όλα τα έμψυχα όντα ανήκουν στην ίδια οικογένεια»*, συμβουλεύοντας *«να μη σκοτώνουν ζώα που δεν είναι από τη φύση τους βλαβερά για το ανθρώπινο γένος»* και τηρώντας *«τόσο πολύ τους κανόνες αγνότητας... ώστε... όχι μόνο δεν άπλωνε το χέρι του σε ό,τι έμψυχο, αλλά και φρόντιζε να μην πλησιάζει ποτέ χασάπηδες ή κυνηγούς»*

³ Οι πρώτοι Homo Sapiens εμφανίστηκαν με την είσοδο στη Μέση Παλαιολιθική εποχή, ενώ μέχρι τη Νεολιθική περίοδο επιβίωσε μόνο ένα είδος, ο Homo Sapiens Sapiens (<https://el.wikipedia.org/wiki/Προϊστορία>).

⁴ Μέτρο που θέσπισε ο Αθηναίος νομοθέτης και φιλόσοφος Σόλων (περ. 693 π.Χ. – 559 π.Χ.).

(Καράκωστας & Μπρεδήμας, 2004). Την αντίληψη του Πυθαγόρα, υιοθέτησαν και άλλοι φιλόσοφοι, όπως ο **Πορφύριος ο Τύριος** (234 μ.Χ. – 305 μ.Χ.), νεοπλατωνικός φιλόσοφος, ο οποίος στα έργα του είχε αναφερθεί στον Τριπτόλεμο, νομοθέτη της Αθήνας, ο οποίος είχε θεσπίσει νόμους που όριζαν «τους γονείς να τιμάτε, τους Θεούς με καρπούς να ευχαριστείτε, τα ζώα να μην τρώτε» (Μινακούλη, 2009). Ωστόσο, ήταν η «τελεολογική και λειτουργική άποψη για τη φύση» του **Αριστοτέλη** (384 π.Χ. – 322 π.Χ.) (Cazaux G., Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective, 1999) και η πίστη των **Στωικών** (300 π.Χ. – 250 μ.Χ.) φιλοσόφων ότι **τα ζώα δεν έχουν λογική και ότι δεν υπάρχει «κανένα είδος νομικού ή ηθικού δεσμού μεταξύ του ανθρώπου και του ζώου»** (Passmore, 1975), που έμελλε να επηρεάσει τον δυτικό⁵ τρόπο σκέψης για περισσότερο από δεκαοχτώ αιώνες.

Την περίοδο του **Μεσαίωνα (5^ο αι. μ.Χ. – 15^ο αι. μ.Χ.)** η **Χριστιανική Εκκλησία** ήταν αυτή που διαμόρφωνε τους κανόνες της ηθικής και καθοδηγούσε τον άνθρωπο στον τρόπο μεταχείρισης των συζώων. Έτσι, στην Παλαιά Διαθήκη, στο Κεφάλαιο της Γένεσις (1:20-31) περιγράφεται η πέμπτη και έκτη ημέρα της δημιουργίας ως εξής (<http://www.myriobiblos.gr>):

20 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζῴων καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο οὕτως. 21 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῴων ἔρπετων, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλὰ. 22 καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς. 23 καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη.

24 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῴων κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἔρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος. καὶ ἐγένετο οὕτως. 25 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν καὶ πάντα τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλὰ. 26 καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἐρπόντων ἐπὶ γῆς. 27 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. 28 καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. 29 καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπείρον σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν· 30 καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ πᾶσι τοῖς

⁵ Στην παρούσα μελέτη, ως «δυτική σκέψη» νοείται η αντίληψη που επικράτησε στο γεωγραφικό χώρο της Ευρώπης και της βορείου Αμερικής.

πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ παντὶ ἔρπετῷ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρῶσιν. καὶ ἐγένετο οὕτως. 31 καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη.

Κι ἐνὸς φαίνεται να αποδίδεται μια κοινὴ ἀρχή, αὐτὴ τῆς ἐμψυχῆς ζωῆς, τόσο στον ἄνθρωπο, ὅσο και στα συζῶα (20. ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, 21 τὰ κήτη τὰ μεγάλα καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἔρπετῶν, 24 ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἔρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, 31 ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς), **ἡ επικρατοῦσα ἐρμηνεία** τῶν λέξεων «κατακυριεύσατε» καὶ «ἄρχετε», στην πρόταση 28, διαμόρφωσε τὴν πεποίθησι **ὅτι αὐτὰ αποτελοῦν τὸ μέσο, ἓνα ὄργανο γιὰ νὰ εκπληρῶναι ὁ ἄνθρωπος τὶς ἀνάγκες του, σαν ἀντικείμενα χωρὶς ψυχὴ** (Cazaux G. , Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective, 1999). Λιγότερο δημοφιλὴς ἔγινε ἡ ἀντίθετη ἐρμηνεία ὅτι δηλαδὴ «ἡ ἀρχὴ τῆς κυριότητος τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκχωρεῖται στον ἄνθρωπο καὶ ἡ κατ' εἰκόνα Θεοῦ σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴ φύση ἀπαγορεύει τὴν καταστροφὴ τῆς Δημιουργίας ποὺ εἶναι ἔργο τοῦ Κυρίου» (Λυδάκη, 2016).

Ἔτσι, με ἐξαίρεση τὸν **Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο (344 – 407)**, ὁ ὁποῖος ἀνέφερε «*Ἀκόμα καὶ στα πλάσματα χωρὶς λογικὴ [οἱ ἅγιοι] ἐπεκτείνουν τὴν ἀβρότητά⁶ τους*», καὶ τὸν **Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ασίζης (1182 – 1226)**, τὸν γνωστότερο χριστιανὸ φυσιολάτρη (Passmore, 1975), οἱ διδασκαλίαι τῶν χριστιανῶν θεολόγων ἀκολούθησαν τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τῶν Στωικῶν. Εἰδικότερα, ὁ **Αυγουστίνος Ἰπώνος (354 – 430)** θεωροῦσε ὅτι ἐφόσον τὰ συζῶα δὲν διαθέτουν λογικὴ, **ἡ οποιαδήποτε ταλαιπωρία τους ἦταν ἀδιάφορη καὶ δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα** (Passmore, 1975), καὶ ὁ **Θωμάς ὁ Ἀκινάτης (1225 – 1274)** ὅτι τὰ συζῶα ἦταν ἠθικὰ ἀδιάφορες οντότητες· κατακρίνοντας, ὠστόσο, τὴ βιαιότητα σὲ αὐτὰ γιὰ δυο ἀνθρωποκεντρικούς⁷ λόγους: ἀφενὸς, στην περίπτωση ποὺ ἀνήκαν σὲ κάποιον, ἐπειδὴ ἡ βιαιότητα ἐβλάπτε τὸν ἰδιοκτήτη καὶ τὰ συμφέροντά του, ἀφετέρου ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ οδηγούσε σὲ βίαιες πράξεις κατὰ ἄλλων ἀνθρώπων⁸ (Cazaux G. , Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective, 1999).

⁶ Μτφ. «Even to the unreasoning creatures [the saints] extend their gentleness».

⁷ Ὁ Paul Taylor, στὸ ἀρθρο του με τίτλο In defense of biocentrism, τὸ ὁποῖο δημοσιεύτηκε τὸ 1983 στὸ Environmental Ethics, ἀναφέρει ὅτι «ὁ ἀνθρωποκεντρισμὸς δίνει εἴτε ἀποκλειστικὴ εἴτε κατὰ προτεραιότητα προσοχὴ στα ἀνθρώπινα συμφέροντα πάνω ἀπὸ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων εἰδῶν» (Schmidtz, 1998).

⁸ Ὅπως θα δούμε στη συνέχεια, ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὑπάρχει μιὰ σημαντικὴ σχέση μεταξύ τῆς βιαιότητος πρὸς τὰ συζῶα καὶ τῆς βίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀποτελεσε ἀντικείμενο μελέτης ἀπὸ τὴν Εγκληματολογία, με τὴν διεξαγωγὴ ἐρευνῶν κυρίως σχετικὰ με τὴν σχέση τῆς βίας στα ζῶα καὶ τῆς ἐνδοοικογενειακῆς βίας.

Εντύπωση πάντως προκαλεί το γεγονός ότι, την περίοδο 1300 μ.Χ. – 1750 μ.Χ., παρά την μη απόδοση ηθικής υπόστασης σε αυτά, διακόσια ή περισσότερα συζώα, είχαν κατηγορηθεί, εκδικασθεί και καταδικαστεί σε θάνατο από λαϊκά ή εκκλησιαστικά δικαστήρια⁹ (Beirne, Animal abuse and criminology: introduction to a special issue, 2011). Η κατηγορία που τους αποδιδόταν ήταν είτε η σχέση τους με το Διάβολο, ως μετενσάρκωσή του, είτε η προσβολή της θεικής ιεραρχίας, η οποία πρόσβευε την ανωτερότητα του ανθρώπου. Έτσι, για παράδειγμα, όταν ένα γουρούνι τυχαία σκότωσε ένα παιδί, κατέστη υπόδικο για την πράξη του αυτή, την υπεράσπισή του έλαβε διορισμένος δικηγόρος, αν και τελικά αυτό καταδικάστηκε σε θάνατο με δημόσια πυρά ή δια απαγχονισμού (Cazaux G. , Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective, 1999).

Εκτός από τους αρχαίους φιλοσόφους¹⁰, καθοριστικό ρόλο και σημαντική επιρροή στην αντίληψη των ανθρώπων είχε, και έχει μέχρι σήμερα, η θέση του **Rene Descartes (Καρτέσιος, 1596 – 1650)**, ο οποίος εξελίσσοντας την χριστιανική επικρατούσα άποψη ότι τα ζώα δεν έχουν ψυχή, ανέφερε ότι:

Μου φαίνεται αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η γλώσσα ανήκει μόνο στον άνθρωπο... Αυτό, κατά τη γνώμη μου είναι ένα πολύ ισχυρό επιχείρημα, το οποίο αποδεικνύει ότι ο λόγος για τον οποίο τα ζώα δεν μιλάνε, όπως εμείς, είναι, γιατί δεν έχουν σκέψεις και όχι επειδή δεν διαθέτουν τα κατάλληλα όργανα. ... πράττουν εκ φύσεως και μηχανικά, όπως ένα ρολόι που λέει την ώρα ακριβέστερα από όσο η κρίση μας μπορεί να μας πληροφορήσει. ... η μεγαλύτερη προκατάληψη είναι να πιστεύουμε ότι τα ζώα σκέπτονται... ότι στα ζώα υπάρχει ψυχή όμοια με την δική μας... Θα πρέπει, βεβαίως, να σημειωθεί ότι μιλάω για την σκέψη και όχι για την ζωή ή τα αισθήματα. Διότι δεν αρνούμαι την ζωή στα ζώα..., ούτε τους αμφισβητώ τα αισθήματα, καθόσον αυτά εξαρτώνται από τα όργανα του σώματος. (Πελεγρίνης, 1987)

Παρ' ότι, στο παραπάνω απόσπασμα, ο Καρτέσιος φαίνεται να ανέφερε ρητά ότι δεν αμφισβητούσε τα αισθήματα των συζώων, ο ισχυρισμός του ότι αυτά ενεργούν αυτόματα και μηχανικά, όπως ένα ρολόι που λέει την ώρα, αποτέλεσε το θεμέλιο της καρτεσιανής θέσης. Έτσι, κατά την Cazaux (Cazaux G. , Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective, 1999) και τον Passmore (Passmore, 1975), **η καρτεσιανή άποψη θεωρούσε ότι τα συζώα δεν έχουν συνείδηση, δεν έχουν γλώσσα¹¹, δεν έχουν την ικανότητα να νιώσουν τον πόνο και άρα δεν υποφέρουν**. τα δε κλάματά τους θεωρήθηκαν ήχοι ανάλογοι με αυτούς που κάνουν οι μεταλλικοί βραστήρες.

⁹ Τα λαϊκά δικαστήρια ήταν αρμόδια για την δίωξη κατοικίδιων συζώων, ενώ για τα άγρια συζώα αρμόδια ήταν τα εκκλησιαστικά δικαστήρια.

¹⁰ Αριστοτέλη, Στωικοί φιλόσοφοι.

¹¹ Με την ευρύτερη έννοια της έλλειψης της ικανότητας να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

Ένας ακόμα σημαντικός φιλόσοφος, ο **Immanuel Kant (Καντ, 1724 – 1804)**, θεωρούσε ότι τα συζώα δεν έχουν συνείδηση του εαυτού τους¹², **ότι αποτελούν ένα μέσο για την επίτευξη ενός σκοπού**¹³, και ότι μόνος λόγος να έχουμε τρυφερά αισθήματα για αυτά είναι επειδή ταυτόχρονα αναπτύσσουμε ανθρωπιστικά αισθήματα για το ανθρώπινο είδος¹⁴ (Passmore, 1975) (Cazaux G. , Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective, 1999). Άποψη με την ίδια δικαιολογητική βάση, όπως αυτή του Θωμά του Ακινάτη.

Για την επίδραση της περιόδου του **Διαφωτισμού (17^ο αι. μ.Χ. – 18^ο αι. μ.Χ.)** εκφράζονται διαφορετικές απόψεις. Ο Αμερικάνικος Κοινωνιολογικός Σύλλογος (<http://www.asanet.org>) υποστηρίζει ότι ο Διαφωτισμός, μέσα από την διάκριση ανθρώπου/συζώου, ενίσχυσε μεν την ενοποίηση της έννοιας του ανθρώπινου υποκειμένου, αλλά ταυτόχρονα τόνισε την διαφοροποίηση του ανθρώπου από τα συζώα και ενίσχυσε τον δυισμό μεταξύ φύσης/πολιτισμού. Παρόμοια θέση εκφράζει και ο Armstrong (Armstrong, 2004), ο οποίος θεωρεί ότι ο ευρωπαϊκός ουμανισμός του 18^{ου} αι. μ.Χ., η επιστημολογική εξειδίκευση και η επιμονή σε έναν απόλυτο διαχωρισμό μεταξύ ανθρώπων και συζώων, οδήγησαν στην **προκατάληψη προς τα ζώα. Αντίθετη** άποψη εκφράζουν οι Καρακώστας, Μπρεδήμας (Καρακώστας & Μπρεδήμας , 2004), οι οποίοι θεωρούν ότι αυτή την περίοδο, η καρτεσιανή αντίληψη περί ζώου – μηχανής εγκαταλείπεται, καθώς **αναπτύχθηκαν οι εξελικτικές θεωρίες του Jean – Baptiste Lamarck (1744– 1829) και του Charles Darwin (1809 – 1882)**, οι οποίες ανέδειξαν την κοινή καταγωγή των ανθρώπων και των συζώων¹⁵.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί, το πρώιμο ενδιαφέρον του **φεμινιστικού κινήματος** για την μεταχείριση των συζώων. Ήταν το **1792, όταν η Mary Wollstonecraft** δημοσίευσε τη διατριβή της με τίτλο «*A Vindication of the Rights of Woman*» και προσπάθησε, μεταξύ άλλων, να αποδείξει **ότι η κακοποίηση των συζώων αποτελεί ένα στάδιο πριν την κακοποίηση των γυναικών** (Beirne, For a nonspeciesist criminology: Animal abuse as an object of study, 1999). Το επιχείρημα αυτό κατακρίθηκε από τον φιλόσοφο Thomas Taylor, ο οποίος, λίγες εβδομάδες αργότερα, δημοσίευσε άρθρο με τίτλο «*A Vindication of the Rights of Brutes*», υποστηρίζοντας ότι εάν υπήρχε ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, αυτή

---

¹² Self – conscious.

¹³ A means to an end.

¹⁴ Tender feelings towards dumb animals develop humane feelings towards mankind.

¹⁵ Ωστόσο, αν θεωρήσουμε ότι ο Διαφωτισμός διήρκησε έως τις αρχές του 18^{ου} αι. μ.Χ., προκύπτει ότι οι θεωρίες αυτές αναπτύχθηκαν μετά το πέρας της περιόδου αυτής.

θα έπρεπε να επεκταθεί και σε πιο κτηνώδη συζώα· κι αυτό ήταν αυτονόητα παράλογο.

Τελικά, θεμέλιος λίθος για την μεταστροφή της αντίληψης και της μεταχείρισης των συζώων ήταν η **θεωρία του ωφελιμισμού**, την οποία ανέπτυξε στις αρχές του 19^{ου} αι. μ.Χ. ο Άγγλος φιλόσοφος **Jeremy Bentham (1747 – 1832)**. Το 1789, στο βιβλίο του *«Introduction to the Principles of Morals and Legislation»* (Bentham, 1789), **ισχυρίστηκε ότι τα «άλλα ζώα» υποβιβάστηκαν σε «πράγματα», καθώς τα συμφέροντά τους αμελήθηκαν, εξαιτίας αρχικά της αναισθησίας των αρχαίων νομικών¹⁶**, και στη συνέχεια της αίσθησης ότι *«τα λιγότερα λογικά ζώα δεν έχουν τα ίδια μέσα, σαν αυτά που έχει ο άνθρωπος, για να μετατραπούν σε λογικά»*. Στο έργο του, **κατέκρινε τον βασανισμό των συζώων**, έχοντας ως μοναδική και αποκλειστική δικαιολογητική βάση την ικανότητά τους να **νιώσουν το πόνο** και συνεπώς να υποφέρουν, αδιαφορώντας για το εάν έχουν λογική ή εάν μιλάνε¹⁷. Άλλωστε, όπως αναφέρει, η λειτουργία της λογικής και της ομιλίας είναι ασύγκριτα πιο ανεπτυγμένη σε ένα πλήρες ανεπτυγμένο άλογο ή σκύλο, παρά σε ένα παιδί μιας ημέρας, μιας εβδομάδας ή ακόμα και ενός μήνα. Επίσης, θέτοντας ως παράδειγμα την *«ανακάλυψη»* των Γάλλων¹⁸ ότι το σκούρο χρώμα του δέρματος δεν μπορεί να αποκλείει από τον άνθρωπο την αξίωση αποζημίωσης από τον βασανιστή του, αναρωτιέται¹⁹ εάν θα έρθει κάποια μέρα που θα αναγνωριστεί ότι ο αριθμός των ποδιών, το τρίχωμα του δέρματος, ή μια ουρά δεν θα αποτελεί επαρκή λόγο για να αποκλείει την ίδια μοίρα σε ένα πλάσμα που υποφέρει²⁰. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί και ειδικότερα οι λέξεις – όροι *«άλλα ζώα»²¹* και *«μη-ανθρώπινο τμήμα της ζωικής δημιουργίας»²²*, συναντώνται μέχρι και σήμερα στην επιστημονική αρθρογραφία²³, καθώς τονίζουν την **κοινή υπαγωγή μας στο ζωικό βασίλειο**. Η συλλογιστική του, ωστόσο, δεν έφτασε έως το σημείο να υποστηρίξει την μη κατανάλωση κρέατος ή την απαγόρευση της θανάτωσης των συζώων κι αυτό είναι ένα σημείο, το οποίο, όπως θα

¹⁶ Κατά τον ίδιο, εξαίρεση αποτελούσε η Ινδουιστική και Μουσουλμανική θρησκεία, οι οποίες είχαν δώσει κάποια προσοχή σε αυτά.

¹⁷ The question is not Can they reason? or Can they talk? but Can they suffer?

¹⁸ Παρατηρούμε εδώ πως η άποψη ότι τα συζώα έχουν δικαιώματα ήρθε σαν αποτέλεσμα του ίδιου μετασχηματιστικού ζήλου, που οδήγησε την κατάργηση της δουλείας (Passmore, 1975).

¹⁹ Από το ύφος της γραφής θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι εύχεται.

²⁰ Perhaps it will someday be recognized that the number of legs, the hairiness of the skin or the possession of a tail, are equally insufficient reasons for abandoning to the same fate a creature that can feel?

²¹ Other animals.

²² Non-human part of the animal creation.

²³ Παρότι ο χαρακτηρισμός *«μη ανθρώπινα ζώα»* έχει κατακριθεί ως όρος του speciesism (Cazaux G., Legitimizing the Entry of the 'Animals Issue' into (Critical) Criminology, 1998).

δούμε στη συνέχεια, αποτελεί μέχρι και σήμερα «αγκάθι» για τους υποστηρικτές του σύγχρονου ωφελιμισμού. Τη θεωρία του Bentham ανέπτυξε περαιτέρω, αρχικά, ο **Henry Stephens Salt**²⁴ (1851 – 1939) (<http://www.henrysalt.co.uk/>, 2017) και στη συνέχεια ο **Peter Albert David Singer**, με τη θέση του για την «απελευθέρωση των ζώων».

Παρόλα αυτά, τελικά, ο προβληματισμός για τη μεταχείριση των συζώων και την αντίληψη που έχουμε για αυτά απασχόλησε το **ευρύ κοινό μόλις το δεύτερο μισό του 20^{ου} αι.** Ο λόγος ήταν μάλλον η ανησυχία, καταρχάς για την απειλή της υγείας του ανθρώπου, και δευτερευόντως των συζώων, από τις πρώτες μεγάλες περιβαλλοντικές καταστροφές, όπως η διάγνωση μεταλλικής δηλητηρίασης από υδράργυρο το 1956 στον Κόλπο Μιναμάτα της Ιαπωνίας και η διαρροή εκατό δεκαεπτά χιλιάδων (117.000) τόνων πετρελαίου στη Βόρεια Θάλασσα από το δεξαμενόπλοιο «*TORREY CANYON*» το 1967, με συνέπεια το μαζικό θάνατο πτηνών, γεγονός που χαρακτηρίστηκε από τον πολιτικό επιστήμονα Richard Falk, ως η «*Χιροσίμα της Περιβαλλοντικής εποχής*²⁵» (Axelrod, Dowie, & Vig, 2005). Οι εικόνες από τις καταστροφές στα **μέσα μαζικής ενημέρωσης συμπεριλάμβαναν μαζί τον θάνατο των ανθρώπων και των συζώων**, συμβάλλοντας έτσι, τελικά, στην ευαισθητοποίηση για τον πόνο των τελευταίων.

Την περίοδο αυτή, δημοσιεύονται, επίσης, έργα ηθικών φιλοσόφων όπως το «*Animal machines*» (1964) της Ruth Harrison (1920 – 2000), το «*Animal Liberation: A New Ethics for our Treatment of Animals*» (1975) του Peter Singer και το «*The case for Animal Rights*» (1985) του Tom Regan (1938 – 2017), με διαφορετικές φιλοσοφικές προσεγγίσεις αλλά με κοινό στόχο την εξάλειψη της **προκατειλημμένης πεποίθησης η οποία ευνοεί συμπεριφορές που προωθούν τα συμφέροντα ενός είδους εις βάρος ενός άλλου (speciesism – σπισισμός - ειδισμός)** (Beirne & Cazaux, Animal abuse, 2001) **και συνακόλουθα των πρακτικών που προωθούν την ικανοποίηση των ανθρώπινων συμφερόντων εις βάρος των συζώων.**

---

²⁴ Με τη δημοσίευση των έργων του «*A plea for Vegetarianism and Other Essays*» (1886) και «*Animal's Rights Considered in Relation to Social Progress*» (1892) καθώς και την έκδοση μεταξύ άλλων των «*The New Charter, A Discussion of the Rights of Men and the Rights of Animals*» (1896) και «*Killing for Sport*» (1914).

²⁵ Hiroshima of the environmental age.

Κεφάλαιο II: Φιλοσοφικές Θεωρίες

Μέχρι σήμερα οι δημοφιλέστερες φιλοσοφικές θεωρίες για την ανάδειξη της ανάγκης της προστασίας των συζώων είναι κατά χρονολογική σειρά εμφάνισης η θεωρία του ωφελιμισμού, με κυριότερο σύγχρονο εκπρόσωπο τον **Peter Singer**, η φεμινιστική προσέγγιση με τη θεωρία της ηθικής φροντίδας της **Carol Gilligan** και η θεωρία των δικαιωμάτων των ζώων με θεμελιωτή τον **Tom Regan**.

Η θεωρία του ωφελιμισμού.

Θεμελιώδης αρχή του ωφελιμισμού είναι ότι δίκαιη πράξη είναι αυτή που αυξάνει την ωφέλεια (*utility*), η οποία συνήθως ορίζεται ως ευεξία (*well-being*) των αισθανόμενων όντων (*sentient beings*)²⁶ ή ως το άθροισμα της ευχαρίστησης (*pleasure*) που προκαλείται από μια πράξη, μείον της ταλαιπωρίας (*suffering*) όποιου εμπλέκεται σε αυτήν (Wikipedia, 2017). Έτσι, ένας ωφελμιστής για να αποφασίσει ποια πράξη είναι ηθικά ορθή θα αναρωτηθεί «*Ποιος θα επηρεαστεί από την πράξη; Πόσο θα επηρεαστεί; Ποια επιλογή είναι πιο πιθανό να φέρει τα καλύτερα αποτελέσματα, την καλύτερη ισορροπία μεταξύ της ικανοποίησης και της απογοήτευσης*» (Regan, In Defense of Animals, 1985).

Ο **Jeremy Bentham** ήδη από τον 18^ο αι. θεωρούσε ότι η θεωρία του ωφελιμισμού επεκτείνεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων και ζώων, και συνεπώς δεν πρέπει να επιτρέπεται στους ανθρώπους να βασανίζουν τα συζώα ή να είναι βίαιοι προς αυτά, θέτοντας έτσι τα **θεμέλια για την ανάπτυξη της έννοιας της ευζωίας** (Beirne, Animal rights, animal abuse and green criminology, 2007). Την ιδέα αυτή ανέπτυξε και ενίσχυσε ο **Peter Singer**, σύμφωνα με τον οποίο, **το αίσθημα του πόνου που νιώθουν τα συζώα, η αποτροπή τους από αυτόν (τον πόνο) και η αναζήτηση της ευχαρίστησης, στα οποία τα συζώα δίνουν την ίδια σημασία όπως και ο άνθρωπος, είναι δεδομένα και για αυτό θα πρέπει να αναγνωρίζεται το ίδιο ηθικό καθεστώς σε αυτά, όπως και στον ανθρώπων** (Beirne, Animal rights, animal abuse and green criminology, 2007). Σε έγγραφο διάλογο με τον δικαστή R. Posner με θέμα τα Δικαιώματα των Ζώων (Dialogues, e-mail debates of newsworthy topics, 2001), ο ηθικός φιλόσοφος ανέφερε ότι τα παλαιότερα κινήματα προστασίας των ζώων θεωρούσαν ότι τα μη ανθρώπινα ζώα χρήζουν προστασίας μόνο όταν δεν

---

²⁶ Τα όντα που έχουν την ικανότητα να αισθάνονται (*feel*), να αντιλαμβάνονται (*perceive*) και να έχουν υποκειμενικά βιώματα (*experienced subjectively*).

τίθενται σε κίνδυνο ανθρώπινα συμφέροντα, ενώ ο ίδιος υποστηρίζει ότι ανθρώπινα και μη ανθρώπινα ζώα έχουν το ίδιο «ηθικό αποτύπωμα»²⁷, και με αυτή την έννοια στο βιβλίο του «*Animal Liberation*» υποστηρίζει ότι «*όλα τα ζώα είναι ίσα*». Στον ίδιο διάλογο, εξηγεί τη θέση του αυτή τονίζοντας ότι δεν αποδίδει στα μη ανθρώπινα ζώα πολιτικά δικαιώματα, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα της ψήφου, ούτε και ποινική ευθύνη, αλλά το είδος της ισότητας που θέλει να επεκτείνει στα μη ανθρώπινα ζώα είναι ο **ίσος σεβασμός των συμφερόντων**. Κατά τον P. Singer, η στάση των ανθρώπων προς τα μέλη των άλλων ειδών είναι ένα **είδος προκατάληψης**, όχι λιγότερο αντικειμενικό από την προκατάληψη προς άλλο γένος ή φυλή ενός άλλου ανθρώπου (Benton, 1998), όπως κάποιιοι άντρες δίνουν περισσότερο βάρος στα συμφέροντα του γένους τους σε βάρος των γυναικών (*σεξισμός*), όπως κάποιιοι άλλοι δίνουν προτίμηση στην δικιά τους φυλή σε βάρος άλλων φυλών (*ρατσισμός*), έτσι και κάποιιοι άνθρωποι δίνουν περισσότερη αξία στα συμφέροντα του είδους τους από ότι των άλλων ειδών, των άλλων ζώων (*speciesism – σπισισμός - ειδισμός*²⁸) (Beirne, Animal rights, animal abuse and green criminology, 2007).

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Piers Beirne, ο P. Singer αν και προτρέπει να μην αγοράζουμε προϊόντα από τις σύγχρονες φάρμες ζώων, λόγω των συνθηκών διαβίωσης των συζώων σε αυτές, να γίνουμε φυτοφάγοι και να καταδικάσουμε τον πόνο που προκαλεί το κυνήγι, το ροντέο, οι ζωολογικοί κήποι, τα τσίρκο και η αγοραπωλησία ζώων, δεν καταδικάζει απόλυτα την ύπαρξη πειραματόζωων, υποστηρίζοντας ειδικές περιπτώσεις, οι οποίες εξυπηρετούν την αύξηση του γενικού καλού (Beirne, Animal rights, animal abuse and green criminology, 2007). Για τους ωφελμιστές, ο ηθικός χαρακτήρας μιας πράξης ή ενός ηθικού κανόνα καθορίζεται αποκλειστικά από τις συνέπειές της, έτσι μπορεί να δικαιολογηθεί η πρόκληση πόνου στα ζώα για ιατρικά πειράματα, εάν αποδειχτεί ότι αυτό θα μειώσει συνολικά την ταλαιπωρία και τον πόνο τόσο των ανθρώπων όσο και των συζώων (Benton, 1998). Έτσι, παρόλο που οι προτιμήσεις του καθενός ξεχωριστά που εμπλέκεται σε μια πράξη μετράει εξίσου, το ίδιο με των άλλων ατόμων, ο ωφελμισμός έχει κατακριθεί ως μια θεωρία που ενδιαφέρεται μόνο για το άθροισμα των ικανοποιήσεων, παραβλέποντας την αρχή του σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων (Sandel, 2009).

---

²⁷ Μτφρ. ‘moral footing’.

²⁸ Τον αγγλικό όρο speciesism εισήγαγε πρώτη φορά το 1970 ο Richard Ryder σε φυλλάδιο το οποίο διανεμήθηκε στην Οξφόρδη ως ένδειξη διαμαρτυρίας κατά των πειραμάτων στα ζώα. Η έννοια έγινε, ωστόσο, παγκοσμίως γνωστή όταν το 1975 τη χρησιμοποίησε ο P. Singer στο βιβλίο του με τίτλο *Animal Liberation* (Sollund, Animal Abuse, Animal Rights and Species Justice, 2014).

Η θεωρία της ηθικής φροντίδας.

Η σύντομη ανάλυση που ακολουθεί για τη φεμινιστική θεωρία βασίζεται ουσιαστικά σε τρία άρθρα των Ragnhild Sollund (Sollund, *The victimization of women, children and non-human species through trafficking and trade. Crimes understood through an ecofeminist perspective.*, 2013), Piers Beirne (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007) και Geertrui Cazaux (Cazaux G. , *Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective*, 1999), καθώς υπήρξε δυσκολία στην ανεύρεση περισσότερων πηγών, χωρίς φυσικά αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν.

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, στο φεμινιστικό κίνημα από πολύ νωρίς, ήδη από το 1792, αναπτύχθηκε ενδιαφέρον για τον τρόπο αντιμετώπισης των συζώων. Για τους φεμινιστές και τις φεμινίστριες επιστήμονες **όλες οι καταπιέσεις, που εκδηλώνονται με αντίστοιχες μορφές διακρίσεων**, όπως ο speciesism – σπισισμός - ειδισμός, ο ρατσισμός και ο σεξισμός, **αποτελούν εκδήλωση κυριαρχίας της ίδιας μιας ομάδας πάνω στις άλλες**, αυτής της πατριαρχικής νοοτροπίας. Έτσι, αφού όλες οι καταπιέσεις είναι συνδεδεμένες *«Κανένα πλάσμα δεν θα είναι ελεύθερο, μέχρι όλα να είναι ελεύθερα – από την κατάχρηση, τον υποβιβασμό, την εκμετάλλευση, τη μόλυνση και την εμπορευματοποίηση²⁹»* (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007). Η φεμινιστική ηθική της φροντίδας (*Ethics of care*) την οποία ανέπτυξε το 1982 η Carol Gilligan στο βιβλίο της *«In a Difference Voice: Psychological Theory and Women's Development»* επεκτάθηκε ώστε να συμπεριλάβει όλες τις μορφές ζωής, όλα τα πλάσματα της γης.

Κατά τον P. Singer, **ωστόσο**, το γεγονός ότι αυτοί που διαμαρτύρονται κατά της βίαιης μεταχείρισης των ζώων πάντοτε περιγράφονται ως ευαίσθητοι, συναισθηματικά *«ζωόφιλοι»*, οδήγησε στο σημείο ότι όλο το θέμα της μεταχείρισης των μη ανθρώπινων ζώων να έχει τελείως αγνοηθεί από όλες τις πολιτικές και ηθικές συζητήσεις, παρόλο που βασίζεται σε κοινώς αποδεκτές θεμελιώδεις ηθικές αρχές και στη λογική, όχι στο συναίσθημα (Cazaux G. , *Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective*, 1999).

Η θεωρία των δικαιωμάτων των ζώων.

Ο Tom Regan εισήγαγε τη θεωρία των δικαιωμάτων των ζώων, ως ηθικές αξιώσεις, οι οποίες υπερέχουν της θεώρησης του ωφελιμισμού. Η ορθότητα ή μη των

---

²⁹ No one creature will be free until all are free – from abuse, degradation, exploitation, pollution and commercialization (Adams & Donovan, 1995).

πράξεων δεν είναι απλά ένα θέμα συνεπειών. Κάποιες πράξεις είναι εκ φύσεως λάθος, ακόμα κι αν μπορεί να αποδειχτεί από μια στάθμιση συμφερόντων ότι μια κατηγορία από αυτές θα αυξανόταν· δεν δικαιολογείται, δηλαδή, το *‘καλό αποτέλεσμα’* με τη χρήση *‘κακών μέσων’* γιατί η αξία ενός ατόμου είναι ανεξάρτητη από τη χρησιμότητά του για τους άλλους (Regan, *In Defense of Animals*, 1985), (Benton, 1998).

Διαχωρίζοντας τα νομικά από τα ηθικά δικαιώματα στο βιβλίο του *«The Case for Animal Rights»*, ο συγγραφέας Tom Regan, περιγράφει τα **νομικά δικαιώματα** ως εκείνα, τα οποία συγκεκριμένοι νόμοι τυχαίνει να ταξινομούν ως δικαιώματα, ώστε η ύπαρξή τους εξαρτάται από την εκάστοτε κοινωνία που τα θεσπίζει και ο βαθμός του σεβασμού τους ποικίλει από διάφορους παράγοντες, εν αντιθέσει με τα **ηθικά δικαιώματα**, παγκόσμια δικαιώματα τα οποία ο καθένας είναι υποχρεωμένος να τα υποστηρίζει και να τα σέβεται με κυριότερο από αυτά το δικαίωμα στην αξιοπρεπή μεταχείριση (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007). Ο Tom Regan παρευρέθηκε στις 24 Ιουνίου 2009, στη Αθήνα, στην Πρώτη Ημερίδα Περιβαλλοντικής Ηθικής, την οποία διοργάνωσε η Ελληνοαμερικανική Ένωση σε συνεργασία με το σωματείο Πολίτες για τα Δικαιώματα της Φύσης και της Ζωής (ΠΟ.ΦΥ.ΖΩ.) και το σωματείο ΣΟΛΩΝ, με τίτλο *«Άνθρωποι – Ζώα – Φύση, Από τον Ανθρωποκεντρισμό στον Οικοβιοκεντρισμό»*, όπου σύμφωνα με τα δημοσιευμένα πρακτικά ανέφερε ότι:

Τα δικαιώματα λειτουργούν στο πλαίσιο της ηθικής μας σκέψης, προστατεύοντας τα πιο σημαντικά αγαθά που έχουμε, τη ζωή, το σώμα και την ελευθερία μας. Αυτή είναι η λειτουργία τους και ο ρόλος τους. **Τα δικαιώματα οριοθετούν την ελευθερία.** Η εξέχουσα λειτουργία των δικαιωμάτων είναι ότι αυτά θέτουν περιορισμούς στην ελευθερία κάποιων άλλων, στην ελευθερία κάποιου άλλου. Τα δικαιώματα έχουν προτεραιότητα, έχουν προβάδισμα έναντι άλλων ηθικών παραγόντων. Όποιος πιστεύει στα δικαιώματα, πιστεύει ότι το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου αποτελεί ανώτερη ηθική αξία και έννοια από αυτήν του κοινού καλού. Τα δικαιώματα είναι ισότιμα. Προστατεύουν τα σημαντικότερα αγαθά μας, περιορίζουν την ελευθερία, προηγούνται όλων, είναι όμως ίσα για όλους. (Regan, *Άδεια κλουβιά: Μια εισαγωγή στα δικαιώματα των ζώων*, 2009)

Όσο για την επέκταση των δικαιωμάτων στα συζώα, ο ηθικός φιλόσοφος υποστήριξε ότι **τα ζώα μοιάζουν με τους ανθρώπους τόσο σωματικά όσο και ψυχικά**, όπως ανέφερε είναι δεδομένο ότι και τα υπόλοιπα ζώα **έχουν αισθήσεις, έχουν κεντρικό νευρικό σύστημα και εγκέφαλο, έχουν αισθήσεις, επιθυμίες, αισθήματα και πεποιθήσεις** και όπως, κατά τον ίδιο, υποστηρίζει η εξελικτική θεωρία του Δαρβίνου, το μυαλό των ζώων διαφέρει από το ανθρώπινο σε κλίμακα, και όχι σε είδος. Σε όσους αντιτείνουν ότι δικαιώματα έχουν μόνο αυτοί που έχουν

ηθικές ευθύνες, ο Tom Regan απαντά ότι εάν δεχτούμε κάτι τέτοιο τότε ούτε τα ζώα, αλλά ούτε και τα μωρά έχουν οποιοδήποτε δικαίωμα. Αναγνωρίζοντας ότι οι άνθρωποι διαφέρουν από τα ζώα σε κάποιους τομείς (όπως η ανάπτυξη της φιλοσοφίας και των επιστημών), όπως άλλωστε διαφέρουν και μεταξύ τους (οι άνθρωποι), συνεχίζει υποστηρίζοντας ότι παρά τις διαφορές μεταξύ των ανθρώπων δεν θεωρούμε ότι κάποιοι άνθρωποι έχουν δικαιώματα και κάποιοι δεν έχουν.

Ο Tom Regan με το έργο του επιδιώκει να **χορηγήσει ηθικά δικαιώματα σε κάποια ζώα** και ειδικότερα το **δικαίωμα στη ζωή, στη σωματική ακεραιότητα, στην ελευθερία και στην αξιοπρεπή μεταχείριση**, επειδή, όπως και ο άνθρωπος, είναι **υποκείμενα μιας ζωής³⁰, η ζωή τους έχει εγγενή αξία** (Cazaux G. , *Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective*, 1999) (Regan , Άδεια κλουβιά: Μια εισαγωγή στα δικαιώματα των ζώων, 2009).

Τα όντα είναι υποκείμενα ζωής εάν έχουν πεποιθήσεις και επιθυμίες, αντιλήψεις, μνήμη, αίσθηση του μέλλοντος, συναισθηματική ζωή, συμπεριλαμβανομένων των αισθημάτων της ευχαρίστησης και του πόνου, εάν έχουν συμφέροντα και προτιμήσεις, εάν έχουν την ικανότητα να δραστηριοποιηθούν με σκοπό την επίτευξη των επιθυμιών και των στόχων τους, εάν έχουν μια ψυχοφυσική ταυτότητα στο πέρασμα του χρόνου (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007).

Στη θεωρία των δικαιωμάτων του Tom Regan έχει ασκηθεί **κριτική** από κάποιους που υποστηρίζουν ότι η έννοια των δικαιωμάτων των ζώων υποβιβάζει την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και ότι στη θεωρία του όλα τα ζώα δεν έχουν εξίσου εγγενή αξία, ότι συμπεριλαμβάνει μόνο μια σχετικά μικρή κατηγορία ενσυναίσθητων όντων ως φορείς της εγγενούς αξίας, κυρίως τα θηλαστικά ζώα, και ότι αποδίδεται χαμηλό επίπεδο συνείδησης στα μη-θηλαστικά ζώα (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007) (Benton, 1998).

Ο ίδιος στο άρθρο του με τίτλο «*Vivisection: the case for abolition*» (Regan, *Vivisection: the case for abolition*, 2007) επικαλείται την ανάγκη να τεθεί μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ των απλών ζωικών οργανισμών και των πιο πολύπλοκων, μια γραμμή που θα σηματοδοτεί το όριο μεταξύ των ζώων που ξεκάθαρα μας αφορούν ηθικά, και αυτών που δεν μας απασχολούν. Δίνει, μάλιστα, το παράδειγμα της αμοιβάδας, ενός οργανισμού που αποτελεί μεν ζώο, αλλά σχεδόν

---

³⁰ Μτφρ. Subject-of-a-life.

κανείς δε σκέφτεται ότι η ζωτομή σε αυτό μπορεί να θέσει ηθικά ερωτήματα. Έτσι, καταλήγει, τα ζώα των οποίων θα υπερασπιστεί τα δικαιώματα, στα πλαίσια του συγκεκριμένου άρθρου, είναι τα θηλαστικά, όχι επειδή πιστεύει ότι δεν υπάρχουν άλλα ζώα κάτω από την «*ίδια φυλογενετική κλίμακα που έχουν την αναγκαία ψυχολογική σύνθεση για να τους αποδοθούν δικαιώματα*», αλλά επειδή όπου κι αν τεθεί η γραμμή που προαναφέρθηκε, αυτά τα ζώα θα βρίσκονται μέσα από αυτή. Στο τέλος, ωστόσο, του άρθρου ισχυρίζεται ότι η ψυχολογική πολυπλοκότητα των ζώων παίζει σημαντικό ρόλο στον ισχυρισμό για τα δικαιώματά τους.

Πέραν της κριτικής που έχει ασκηθεί στη θεωρία των δικαιωμάτων των ζώων, η συμβολή της είναι σημαντική, καθώς, σε όσα είδη επεκτείνεται, τα προστατεύει ανεξάρτητα από το εάν αυτά αποτελούν είδη υπό εξαφάνιση, ή όχι· η απειλή ενός είδους, δηλαδή, δεν δημιουργεί περισσότερα δικαιώματα (Sollund, *Animal abuse, animal rights and species justice*, 2014).

Κεφάλαιο III: Εγκληματολογία

Όσον αφορά τους κοινωνιολόγους, σε μια προσπάθεια απεγκλωβισμού από τα όρια που έθεσε ο Emile Durkheim (1858 - 1917), μεταξύ της κοινωνίας των ανθρώπων και των συζώων, στο «*The rules of sociological method*» (1895) (Beirne, *For a Nonspeciesist Criminology: Animal Abuse as an Object of Study*, 1999), το 1999 δημοσιεύθηκαν άρθρα σε περιοδικά όπως το *Between the Species* και το *Society and Animals* και εκδόθηκαν βιβλία όπως το «*Animals and Society: The Humanity of Animals Rights*» (1991) του **Keith Tester** και «*Natural Relations: Ecology, Animal Rights and Social Justice*» (1993) του **Ted Benton**. Όπως αναπτύσσεται στη συνέχεια, στον ειδικότερο τομέα της Εγκληματολογίας, μόλις στις αρχές του 21^{ου} αι., ο Piers Beirne ήταν αυτός που πρώτος ασχολήθηκε, εισήγαγε και ανέπτυξε σχετικούς προβληματισμούς στον ακαδημαϊκό αυτό κύκλο.

Οι γνωστότερες φιλοσοφικές θεωρίες διατυπώθηκαν περί του 1975-1985 και στα μέσα αυτής της περιόδου ο κοινωνιολόγος Clifton Bryant (1979) σε άρθρο του αναφορικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά σε σχέση με τα ζώα είχε προτείνει τον όρο «*ζωολογικό έγκλημα*»³¹ (Beirne, *The Use and Abuse of Animals in Criminology:*

---

³¹ Μτφρ. Zoological crime.

A Brief History And Current Review, 1995). όρος, ο οποίος δυστυχώς τα επόμενα χρόνια αγνοήθηκε από τους μελετητές και ερευνητές. Οι εγκληματολόγοι παρέμεναν και παρέμειναν για πολλά χρόνια ανεπηρέαστοι και αδιάφοροι από τη μελέτη των συζών ως θυμάτων εγκληματικών πράξεων ή παραλείψεων.

Τα ζώα, ωστόσο, **εμφανίζονται σε εγκληματολογικές θεωρίες και μελέτες με άλλους τρόπους**. Έτσι, για παράδειγμα, το **1876** στο βιβλίο του *L'uomo delinquente*³² ο **Cesare Lombroso** (1835-1909) εισήγαγε την έννοια του «γεννημένου εγκληματία», ο οποίος ήταν ο «επιζών των πρωτόγονων ανθρώπων και των σαρκοφάγων ζώων» (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007). Πάνω στην έννοια αυτή αναπτύχθηκε στη συνέχεια η **εγκληματολογική ανθρωπολογία**, η οποία στόχευε στην επιστημονική οριοθέτηση του *Homo Criminali* από τον *Homo Sapiens* (Beirne, *The Use and Abuse of Animals in Criminology: A Brief History And Current Review*, 1995).

Τα ζώα και τα φυτά εμφανίστηκαν ακόμα σε πολλές μελέτες και έρευνες της **σχολής του Σικάγο** μεταξύ **1914 και 1945**, όπως σε αυτή του Thrasher το 1927 και του Anderson το 1923, στις οποίες η συμπεριφορά των ζώων χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει αντίστοιχα την παραβατική, αποκλίνουσα ή εγκληματική συμπεριφορά των συμμοριών εφήβων αγοριών και την μετακίνηση των άστεγων ανδρών (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007).

Στη συνέχεια, στις αρχές της δεκαετίας του **1970** η θέαση των συζών αυξήθηκε αξιοσημείωτα στην εγκληματολογία, εξαιτίας κυρίως της ανάπτυξης της **κοινωνιοβιολογίας ή κοινωνικής/κοινωνιολογικής οικολογίας ή βιοεγκληματολογίας**, η οποία εμφανίστηκε ως απόρροια της επιθυμίας αφενός των φυσικών επιστημών να εφαρμόσουν αρχές της ηθολογίας και της οικολογίας στη μελέτη των ανθρώπινων κοινωνιών, αφετέρου κάποιων κοινωνιολόγων να αποστασιοποιηθούν από την άποψη του Emile Durkheim (1858-1917), σύμφωνα με την οποία η κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα είναι αυτόνομη από τη βιολογική (Beirne, *The Use and Abuse of Animals in Criminology: A Brief History And Current Review*, 1995) (Agnew, 1998) (Beirne, *Criminology and Animal Studies: A Sociological View*, 2002) (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007).

---

³² Αγγλ. *The Criminal Man*, Ελλ. *Ο εγκληματίας άνθρωπος*.

Σύμφωνα με τον P. Beirne, πάντως, **μέχρι και το 2002 τα ζώα εμφανίζονταν πιο συχνά στην εγκληματολογία στις έρευνες που μελετούσαν την ύπαρξη ή μη σχέσης μεταξύ της κακοποίησής τους και της οικογενειακής βίας** (Beirne, *Criminology and Animal Studies: A Sociological View*, 2002). Και πράγματι, σύμφωνα με κάποια πορίσματα, η παρουσία περιστατικών κακοποίησης ζώων φαίνεται να συσχετίζεται με την παρουσία περιστατικών κακοποίησης (σεξουαλικής, ψυχολογικής, σωματικής) συζύγων ή και παιδιών (Agnew, 1998) (Beirne, *For a non speciesist criminology: Animal abuse as an object of study*, 1999) (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007). Σε αυτές τις έρευνες **τα ζώα αντιμετωπίζονται ως άψυχα αντικείμενα**, χωρίς να μελετηθεί ο πόνος που υπομένουν, χωρίς να ερευνηθεί εάν οι βίαιες πράξεις που ασκούνται σε αυτά είναι παράνομες, χωρίς να συλληφθούν οι δράστες, να διωχθούν και τιμωρηθούν για αυτές (Beirne, *The Use and Abuse of Animals in Criminology: A Brief History And Current Review*, 1995).

Κυρίως όμως τα ζώα εμφανίζονται στην εγκληματολογία³³ ως ιδιοκτησία³⁴ των ανθρώπων, ως άψυχα αντικείμενα τα οποία κατέχουν οι άνθρωποι, **ως εμπορεύματα** για αγορά και πώληση, **ως προϊόντα** που έχουν κλαπεί, αρπαχθεί ή φθαρεί³⁵ (Beirne, *The Use and Abuse of Animals in Criminology: A Brief History And Current Review*, 1995) (Agnew, 1998) (Beirne, *Animal rights, animal abuse and green criminology*, 2007). Αυτή η αντιμετώπιση των ζώων οφείλεται, κατά τον Piers Beirne, σε λόγους σπισισμού – ειδισμού (*speciesism*)³⁶ και ανθρωποκεντρισμού (Beirne, *Animal abuse and criminology: introduction to a special issue*, 2011), καθώς ως κακοποίηση ζώου χαρακτηρίζεται μια συμπεριφορά η οποία θεωρείται κοινωνικά μη αποδεκτή και κατακριτέα, επειδή προκαλεί μη αναγκαίο

---

³³ Στις Ενιαίες Εκθέσεις Εγκλήματος του F.B.I. στην κατηγορία «Είδος και Αξία της Ιδιοκτησίας που Κλάπηκε και Ανακτήθηκε» αναφέρονται ως είδη ιδιοκτησίας, εκτός του «εξοπλισμού γραφείου» και των «τηλεοράσεων» και «τα ρούχα και οι γούνες» (Beirne, *The Use and Abuse of Animals in Criminology: A Brief History And Current Review*, 1995).

³⁴ Κατά τον Frank R. Ascione τα ζώα χρειάζονται μόνο ένα δικαίωμα, το δικαίωμα να μην είναι ιδιοκτησία. (Ascione, 2001)

³⁵ Έτσι για παράδειγμα η πρώτη παράγραφος του άρθρου 282 του Ποινικού Κώδικα με τίτλο Δηλητηρίαση της νομής των ζώων προβλέπει ότι «Όποιος με πρόθεση δηλητηριάζει βοσκοτόπια, λιβάδια, λίμνες ή άλλους τόπους ποτίσματος ζώων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών· αν από την πράξη του θανατώθηκαν ή έπαθαν σοβαρή και διαρκή βλάβη ζώα άλλου, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών», αποκλείοντας από την ρύθμιση όσα ζώα βρίσκονται εκτός της νομής του ανθρώπου.

³⁶ Οι P.Beirne και G. Cazaux ορίζουν τον **σπισισμό - ειδισμό (μτφρ. Speciesism)** ως «*μια προκατάληψη ή μεροληπτική συμπεριφορά (ενός είδους) που ευνοεί τα συμφέροντα του δικού του είδους εις βάρος εκείνων των μελών των άλλων ειδών*» (Beirne & Cazaux, *Speciesism*, 2006).

πόνος, ταλαιπωρία ή δυσφορία στο ζώο. Η προσέγγιση αυτή, όμως, αποκλείει τις **κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές όπως το κυνήγι ή τα πειράματα σε ζώα, όπου ναι μεν προκαλείται πόνος, ταλαιπωρία, δυσφορία και ο θάνατος του ζώου, αλλά αυτό θεωρείται ως «αναγκαίο κακό».**

Η **κλασσική – παραδοσιακή εγκληματολογία** θα μπορούσε να μελετήσει τις πράξεις βίας κατά των ζώων, οι οποίες έχουν ποινικοποιηθεί και αποτελούν έγκλημα, υπό την έννοια του ποινικού αδικήματος³⁷ (Beirne, For a non speciesist criminology: Animal abuse as an object of study, 1999) (Beirne, For a nonspeciesist Criminology: Animal Abuse as an Object of Study, 2006). Όμως η αυστηρά νομική προσέγγιση θα περιόριζε κατά πολύ το αντικείμενο μελέτης, **καθώς η πλειοψηφία των ανθρώπινων ενεργειών, οι οποίες είναι επιζήμιες για τα ζώα, εξακολουθούν να βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής της υπάρχουσας ποινικής νομοθεσίας**³⁸ (Sollund, Expressions of speciesism: the effects of keeping companion animals on animal abuse, animal trafficking and species decline, 2011) (Beirne, For a non speciesist criminology: Animal abuse as an object of study, 1999). Αυτό, ίσως, εξηγεί γιατί η κλασσική – παραδοσιακή εγκληματολογία είχε μείνει σχεδόν αδιάφορη για την κακοποίηση των ζώων (Wellsmith, 2011) σε συνδυασμό με την άποψη που φαίνεται να δεσπόζει σε αυτή (την *κλασσική – παραδοσιακή εγκληματολογία*) ότι η μελέτη των ζώων έχει ελάχιστη, έως καμία, σχέση ή συνάφεια με την κατανόηση και επίλυση των διανθρώπινων προβλημάτων, των εγκλημάτων της καθημερινής ζωής, των «πραγματικών» εγκλημάτων (Beirne, Criminology and Animal Studies: A Sociological View, 2002) (South & Beirne, 2006).

Τελικά ήταν η ανάπτυξη της **πράσινης εγκληματολογίας**, η οποία οδήγησε **κάποιους εγκληματολόγους να μελετήσουν τα συζώα ως υποκείμενα δικαίου, ως έμψυχα όντα με δικαιώματα.**

Περί τα τέλη της δεκαετίας του **1990**, ένας αριθμός εγκληματολόγων άρχισε να ασχολείται με θέματα και έννοιες σχετικές με το περιβάλλον, αυτό ήταν και η αρχή της δημιουργίας της πράσινης εγκληματολογίας (Ruggiero & South, 2013). Η

---

³⁷ Ο όρος ποινικό αδίκημα αφορά το έγκλημα υπό «στενή έννοια», δηλαδή όσες πράξεις και παραλείψεις προβλέπεται από τον Ποινικό Κώδικα ή από Ειδικούς Ποινικούς Νόμους ότι τιμωρούνται με κράτηση, φυλάκιση ή κάθειρξη.

³⁸ Όπως αναφέρει και ο Ανδρέας Χέλμης πέρα από τις διατάξεις με τις οποίες ρυθμίζεται το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ζώων, η οικονομική τους εκμετάλλευση, οι ζημιές που προκαλούν τα ζώα και οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και ζώων, «ο ιστορικός του δικαίου βρίσκεται σε μεγάλη αμηχανία, όταν καλείται να αντιμετωπίσει την προβληματική της νομικής προστασίας των ζώων. Οι σχετικές μαρτυρίες που μπορεί κανείς να βρει στα κείμενα είναι πενιχρές» (Χέλμης, 2004).

πράσινη εγκληματολογία είναι ένας όρος ομπρέλα³⁹ που καλύπτει μια σειρά θεωριών, την περιβαλλοντική δικαιοσύνη και την οικολογική δικαιοσύνη⁴⁰, δηλαδή αφενός ζητήματα που αφορούν την πρόσβαση, χρήση και διανομή των φυσικών πόρων (περιβαλλοντική δικαιοσύνη) και αφετέρου θέματα που άπτονται ενός ευρύτερου πεδίου, της βιώσφαιρας και των ειδών (οικολογική δικαιοσύνη – δικαιοσύνη των ειδών⁴¹) (Nurse, 2014). Οι P.Beirne και N.South περιγράφουν το «πράσινο» έγκλημα ως «τη μελέτη εκείνων των ζημιών [“harms”] κατά της ανθρωπότητας, κατά του περιβάλλοντος (συμπεριλαμβανομένου του διαστήματος) και κατά των ζώων που διαπράττονται από ισχυρούς θεσμούς (κυβερνήσεις, διεθνικές επιχειρήσεις) και από απλούς ανθρώπους» (South & Beirne, 2006).

Οι βλάβες κατηγοριοποιούνται περαιτέρω στις «καφέ» (“brown”), όπου υπάγονται ενδεικτικά όσες αφορούν στην αστική ζωή, στη μόλυνση των θαλασσών, στη μόλυνση από τοξικά απόβλητα και πετρελαιοκηλίδες και στην ατμοσφαιρική ρύπανση, στις «πράσινες» (“green”), όσες δηλαδή σχετίζονται με ζητήματα όπως η προστασία της άγριας ζωής, η όξινη βροχή και η τρύπα του όζοντος και τέλος στις «άσπρες» (“white”), οι οποίες σχετίζονται με τις επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών και την ανάπτυξη επιστημονικών εργαστηρίων, όπως τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα και η κλωνοποίηση του ανθρώπου⁴². Όπως τονίζεται και από τους Nigel South και Piers Beirne, η πράσινη εγκληματολογία μελετά τις ζημιές, τις βλάβες, διευρύνει δηλαδή την έννοια του υπό στενή έννοια νομικού εγκλήματος⁴³, του ποινικού αδικήματος, σε δραστηριότητες που μπορεί να είναι

---

³⁹ Τη θέση αυτή υποστηρίζουν τόσο ο Agnus Nurse όσο και ο Piers Beirne (Beirne, Animal abuse and criminology: introduction to a special issue, 2011).

⁴⁰ Ο Robert White υποστηρίζει ότι η δικαιοσύνη των ειδών αποτελεί διακριτό τομέα κι έτσι ότι υπάρχουν τρία θεωρητικά πλαίσια: (α) περιβαλλοντικά θέματα και περιβαλλοντική δικαιοσύνη, (β) οικολογική υπηκοότητα και οικολογική δικαιοσύνη και (γ) τα δικαιώματα των ζώων και δικαιοσύνη των ειδών (Wellsmith, 2011).

⁴¹ Η οικολογική δικαιοσύνη περιλαμβάνει την προστασία του περιβάλλοντος και την επιβίωση του οικοσυστήματος, για το οποίο απαραίτητη θεωρείται η επιβίωση όλων των ζώων. Η δικαιοσύνη των ειδών δίνει έμφαση σε κάθε ένα άτομο του είδους και εάν αυτό υποφέρει από ανθρώπινη κακοποίηση, εάν ζει ελεύθερο, εάν το περιβάλλον που ζει έχει καταστραφεί από τους ανθρώπους και εάν έχει μια αξιοπρεπή ύπαρξη (Sollund, Expressions of speciesism: the effects of keeping companion animals on animal abuse, animal trafficking and species decline, 2011).

⁴² Κατά άλλους συγγραφείς, οι κατηγορίες των πράσινων εγκλημάτων είναι τέσσερις: (α) η ατμοσφαιρική ρύπανση, (β) η αποψίλωση των δασών, (γ) η μείωση των ειδών σε συνδυασμό με τα δικαιώματα των ζώων και τέλος (δ) η θαλάσσια ρύπανση (Carrabine, Iganski, Lee, Plummer, & South, 2004).

⁴³ Αντίθετη άποψη έχουν οι Yingyi Situ & David Emmons, οι οποίοι, στο βιβλίο τους με τίτλο Environmental Crime: The Criminal Justice System’s Role in Protecting the Environment (2000), Thousand Oaks:Sage, υποστηρίζουν την αυστηρά νομική προοπτική, κατά την οποία η εγκληματικότητα ορίζεται από το νόμο και δη τον ποινικό δίκαιο (White, 2003) (Nurse, 2014).

νόμιμες, αλλά να έχουν καταστροφικές επιπτώσεις στον περιβάλλον (White, 2003).

Εντούτοις, ενώ θεωρητικά τα εγκλήματα κατά ζώων υπάγονται στο πεδίο έρευνας της πράσινης εγκληματολογίας, φαίνεται ότι **ακόμα και μέχρι το 2007 ελάχιστοι επιστήμονες είχαν προβληματιστεί και ασχοληθεί με τα δικαιώματα των ζώων**⁴⁴ (Beirne, Animal rights, animal abuse and green criminology, 2007).

Αυτό πιθανώς οφείλεται αφενός στο γεγονός ότι η **ηθική του περιβάλλοντος και η ηθική για τα ζώα δεν έχουν πάντα κοινά χαρακτηριστικά**, αφετέρου στο ότι **ακόμα και οι πράσινοι εγκληματολόγοι δύσκολα εγκαταλείπουν την ανθρωποκεντρική θεώρηση και την προκατάληψη έναντι των συζώων**, τον σπισισμό - ειδισμό. Η άποψη της G. Cazaux και του P. Beirne στον προβληματισμό αυτό είναι ότι η **πράσινη εγκληματολογία είναι αυτή που μπορεί να ενώσει τις δυο φιλοσοφίες** (Beirne, Animal rights, animal abuse and green criminology, 2007) (Cazaux, 2007). Παρόμοια θέση έχει και ο A. Nurse, ο οποίος το 2013 ανέφερε ότι «*η πράσινη εγκληματολογία προωθεί νέους τρόπους να σκεφτούμε τις συμπεριφορές μας απέναντι στα ζώα και την εκμετάλλευσή τους ως ένα αναπόσπαστο μέρος της κλασικής ποινικής δικαιοσύνης*» (Angus, 2013).

Σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της μελέτης της κακοποίησης των συζώων από την εγκληματολογία, το **2010** είκοσι περίπου **εγκληματολόγοι** διοργάνωσαν ένα διήμερο συμπόσιο στο Cardiff, της Ουαλίας, τα πρακτικά του οποίου δημοσιεύτηκαν σε ειδικό τεύχος του περιοδικού *Crime, Law and Social Change* (Beirne, Animal abuse and criminology: introduction to a special issue, 2011). Οι ερωτήσεις που έθεταν προς προβληματισμό, μεταξύ άλλων, ήταν εάν τα ζώα είναι πρόσωπα, εάν είναι ηθικά ασθενείς⁴⁵, τι είναι η κακοποίηση των ζώων, με ποιο τρόπο ο ανθρωποκεντρισμός και ο speciesism – σπισισμός - ειδισμός επηρεάζουν τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε τα συζώα και τις σχέσεις μεταξύ μας, ποιες πράξεις κακοποίησης είναι κοινωνικά αποδεκτές, ποιες όχι και γιατί, καθώς και το ερώτημα πόσο σημαντική είναι η ανθρώπινη εκπαίδευση και ενημέρωση επί του θέματος.

---

⁴⁴ Ας σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι ο J. Baird Callicott, το 1980, είχε ισχυριστεί ότι η περιβαλλοντική ηθική και η απελευθέρωση των ζώων αποτελούν αντίθετες φιλοσοφίες, καθώς η μια εστιάζει στην προστασία της βιοτικής κοινωνίας ως σύνολο (περιβαλλοντική ηθική), ενώ η άλλη με στενότερα κριτήρια στην ηθική στάση και το καθεστώς κατοχής δικαιωμάτων, ειδικότερα στα ζώα (Beirne, Animal rights, animal abuse and green criminology, 2007).

⁴⁵ Σύμφωνα με τη θεωρία των δικαιωμάτων των ζώων του T. Regan.

Η εγκληματολογία πρέπει να ασχοληθεί, μελετήσει και ερευνήσει την κακοποίηση των ζώων⁴⁶ για πέντε (5) λόγους: (1) είναι ένα σημάδι πιθανής ή παρούσας διανθρώπινης βίας, (2) είναι ένα αντικείμενο του ποινικού δικαίου, (3) εμπίπτει στην ωφελμιστική λογική της αποφυγής του πόνου και της ταλαιπωρίας, (4) αποτελεί καταπάτηση δικαιωμάτων και (5) αποτελεί αναγνωρισμένο είδος καταπίεσης από το φεμινιστικό κίνημα (Beirne, For a non speciesist criminology: Animal abuse as an object of study, 1999).

Προς αυτή την κατεύθυνση φαίνεται να κινούνται από το 2001 ο Αμερικάνικος⁴⁷ και από το 2006 ο Βρετανικός⁴⁸ Σύλλογος Κοινωνιολόγων, οι οποίοι δημιούργησαν ειδικό τμήμα για τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ ανθρώπων και συζώων.

---

⁴⁶ Ο P.Beirne πιθανώς απέφυγε να χρησιμοποιήσει τον όρο ζωολογικό έγκλημα και προτίμησε τον όρο κακοποίηση των ζώων, με σκοπό να μη περιοριστεί στα ποινικά αδικήματα, αλλά να διευρύνει τη μελέτη και σε πράξεις που προσβάλουν την ευζωία των ζώων, χωρίς να αποτελούν ποινικό αδίκημα.

⁴⁷ <http://www.asanet.org/communities/sections/sites/animals-and-society>

⁴⁸ <https://www.britsoc.co.uk/groups/study-groups/animalhuman-studies-group-ahsg/>

Μέρος Δεύτερο

Κεφάλαιο I: Ορισμοί

Ζώο/Συζώο και Άγριο Ζώο.

Η επιστήμη που εξετάζει τη ζωή είναι η Βιολογία και διακρίνεται σε Γενική Βιολογία, η οποία μελετά θέματα όπως η διαδικασία της αναπαραγωγής, η κληρονομικότητα και ο μεταβολισμός της ύλης και της ενέργειας, και σε Ειδική Βιολογία, η οποία μελετά τα έμβια όντα, δηλαδή τα φυτά (Βοτανολογία) και τα ζώα (Ζωολογία) (Καραταράκης, 1954). Σύμφωνα με την Ζωολογία, **ζώο είναι ένας έμβιος οργανισμός**, ο οποίος έχει την ικανότητα να μετακινείται ευχερώς από τόπο σε τόπο, έχει κλειστή κατασκευή, δηλαδή τα διάφορα τμήματα του σώματος αναπτύσσονται κοντά σε άλλα τμήματα του εσωτερικού σώματος και για αυτό συνήθως έχει σταθερή μορφή και είναι ετερότροφος, δηλαδή τρέφεται από άλλα φυτά ή ζώα⁴⁹ (Πανταζής, 1942).

Τα ζώα στη συνέχεια ταξινομούνται σε διάφορες κατηγορίες όπως σε μονοκύτταρους ευκαρυώτες οργανισμούς, σε σπόγγους και πλακόζωα, σε ακτινοσυμμετρικά ζώα, ακοιλόμορφα – πλατύζωα και μεσόζωα, πολύζωα και κρυπτοτροχόζωα, μαλάκια, δακτυλιοσκώληκες και συγγενή τάξα, ελάσσονα εκδυσόζωα, τριλοβίτες, χηλοκερωτά και μυριάποδα, καρκινοειδή, εξάποδα, χαιτόγναθα, εχινόδερμα και ημιχορδωτά, χορδωτά, ιχθύες, πρώιμα τετράποδα και αρτίγονα αμφίβια, αμνιωτά, πτηνά, θηλαστικά (Hickman, Eisenhour, & Larson, 2015). Μια από τις γνωστότερες υποδιαιρέσεις είναι σε σπονδυλωτά και ασπόνδυλα, όπου **σπονδυλωτά** είναι τα θηλαστικά, πτηνά, ερπετά, αμφίβια, ιχθύες και **ασπόνδυλα** τα αρθρόποδα, όπως οι αράχνες και οι σκορπιοί, τα έντομα, οι δακτυλιωτοί σκώληκες, όπως οι βδέλλες, τα μαλάκια, όπως τα μύδια, οι αχιβάδες, τα καλαμάρια, οι σουπιές, τα σαλιγκάρια, τα κοχύλια, τα χταπόδια, και τα κνιδόζωα, όπως τα κοράλλια και οι κεντρίζουσες μέδουσες.

---

⁴⁹ Εν αντιθέσει, τα φυτά είναι έμβιοι οργανισμοί γενικά ακίνητοι, στους οποίους παρατηρείται μια απεριόριστη αύξηση του σώματος, η οποία μάλιστα γίνεται προς όλες τις κατευθύνσεις του χώρου (ανοικτή κατασκευή). Συνήθως, τα φυτά δεν έχουν σταθερό σχήμα και είναι αυτότροφοι οργανισμοί, δηλαδή λαμβάνουν την τροφή τους απευθείας από το έδαφος και τον αέρα.

Ο άνθρωπος ανήκει, μεταξύ άλλων, στις κατηγορίες των σπονδυλωτών και θηλαστικών ζώων⁵⁰.

Όσον αφορά στη νομοθεσία, ορισμός του ζώου απαντάται σε τρία νομοθετήματα. Στο άρθρο 2 της Οδηγίας 86/609/ΕΟΚ, η οποία κυρώθηκε με το π.δ. 160/1991, και στο πρώτο άρθρο του ν. 2015/1992, με τον οποίο κυρώθηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των σπονδυλωτών ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς ή άλλους επιστημονικούς σκοπούς, ως **ζώο «χωρίς άλλο χαρακτηριστικό»** ορίζεται **«κάθε ζων σπονδυλωτό μη ανθρώπινο, συμπεριλαμβανομένων των αυτόνομων προνυμφικών μορφών και/ή ικανών για αναπαραγωγή, αλλά εκτός άλλων κυτταρικών ή εμβρυακών μορφών»**. Διαφορετικός ορισμός δίνεται στο πρώτο άρθρο του ν. 4039/2012 **«Για τα δεσποζόμενα και τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς και την προστασία των ζώων από την εκμετάλλευση ή τη χρησιμοποίηση με κερδοσκοπικό σκοπό»** όπου ορίζεται ότι **«Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου (...) α) Ζώο είναι κάθε έμβιος οργανισμός, που συναισθάνεται και κινείται σε ξηρά, αέρα και θάλασσα ή οποιοδήποτε άλλο υδατικό οικοσύστημα ή υγροβιότοπο»**.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι τα νομοθετήματα των ετών 1991 και 1992 αναγνωρίζουν και δηλώνουν ρητά ότι ο άνθρωπος αποτελεί ένα είδος σπονδυλωτού ζώου (*κάθε ζων σπονδυλωτό μη ανθρώπινο*) και ότι ο νεότερος νόμος του 2012 προβλέπει ένα, εν αρχή και θεωρητικά έστω, ευρύ πεδίο εφαρμογής των προστατευτικών του διατάξεων σε **«κάθε έμβιο οργανισμό, που συναισθάνεται και κινείται σε ξηρά, αέρα και θάλασσα»**, δηλαδή τόσο στα σπονδυλωτά όσο και τα ασπόνδυλα συζώα, όπως τα χταπόδια, τα καλαμάρια, τις μέδουσες, τα έντομα κ.α.

Σε κανένα, ωστόσο, νομοθέτημα δεν ορίζεται ποιο είναι το **«άγριο ζώο»⁵¹**, με συνέπεια ο προσδιορισμός του να γίνεται **είτε με αναφορά σε συγκεκριμένα είδη «άγριων ζώων»** (ν.δ. 86/1969 και ν. 2055/1992), **είτε εξ αντιδιαστολής ή και ερμηνείας** (ν. 1197/1981 και ν. 4039/2012).

---

⁵⁰ Σύμφωνα με την J. Goodall το 99% του γενετικού υλικού μας μοιάζει με αυτό του χιμπατζή (Λυδάκη, 2016).

⁵¹ Όρος ο οποίος έχει κατακριθεί από την Ragnhild Sollund (Sollund, The victimization of women, children and non-human species through trafficking and trade. Crimes understood through an ecofeminist perspective., 2013) ως ανθρωποκεντρικός, ως ένας χαρακτηρισμός που απομακρύνει και αντιπαράθετε το ανθρώπινο είδος ως πολιτισμένο, αντιδιαστέλλοντας ταυτόχρονα εξ ορισμού τα άλλα είδη ως απολίτιστα, ως ένας χαρακτηρισμός που υπονοεί ότι υπάρχουν είδη επικίνδυνα ή επιβλαβή για τον άνθρωπο.

Έτσι, στο άρθρο 251 του Έκτου Βιβλίου περί Θήρας, του Κεφαλαίου Α' με τίτλο «*Θηράματα. Μέσα ασκήσεως θήρας. Κυνηγετικά περιοχαι.*» του ν.δ. 86/1969 «*Δασικός Κώδικας*», ο ακανθόχοιρος, η νυχτερίδα, η μυγαλή, ο ασπάλακος, ο κύκνος, ο πελαργός, ο φοινικόπτερος ροδοχρόος, ο γερανός, ο κούκκος, όλα τα είδη γύπα (όρνεου), όλα τα είδη δρυοκολάπτη, τσλαπετεινού, κίρκου (κιρκινέζου) και τριόρχου, το αγιοπούλι (ακριδοθήρα), ο σίττης (τσοπανάκος σφυρικής), ο αιγόθηλος, ο μικρός μελανοκέφαλος γλάρος, κάθε είδος χελιδониού, το κοράκι (χαλκοκουρούνα), κάθε είδος νυκτόβιου πτηνού και η τρυγόνα της στρεπτοπηλίας δεκαοκτώ (δεκοχτούρα), είναι τα **άγρια θηλαστικά και πτηνά** που δε νοούνται ως θηρεύσιμα θηράματα.

Ακόμη, στα παραρτήματα του ν. 2055/1992, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση Διεθνούς Εμπορίας ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που κινδυνεύουν να εξαφανισθούν και ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 6^η Ιανουαρίου 1993, αναφέρονται συγκεκριμένα είδη πανίδας, δηλαδή είδη συζώων, τα οποία τα μέρη της Σύμβασης κατά κοινή ομολογία θεωρούν ως «*άγρια ζώα*». Σε αυτά, σύμφωνα με τη νεότερη, από 02 Ιανουαρίου 2017, διαμόρφωση των παραρτημάτων (Κεντρική Διαχειριστική Αρχή CITES & Υ.Π.ΕΝ., 2016), αναφέρονται, μεταξύ άλλων, ως «*άγρια ζώα*» κάποια είδη γελαδιού, προβάτου, ελαφιού, αλεπούς, λύκου, ασβού, βίδρας, κουναβιού, θαλάσσιου ίππου, φώκιας, αρκούδας, ασβού, νυφίτσας, κουναβιού, δελφινιού, φάλαινας, νυχτερίδας, ποντικιού, αρουραίου, πάπιας, χήνας, πελαργού, φλαμίνγκο, περιστεριού, αετού, γερακιού, πέρδικας, φασιανού, γερανού, σπίνου, χελιδониού, πελεκάνου, κουκουβάγιας, σαύρας, ιγκουάνα, χελώνας, πύθωνα, βόα, βατράχου, σαλαμάνδρας, χελιού, ιππόκαμπου, ταραντούλας, σκορπιού, σκαθαριού, πεταλούδας, βδέλλας, μυδιών, σαλιγκαριών, κογχυλιών και κοραλλιών.

Εξ αντιδιαστολής ή και ερμηνείας, ο ν. 1197/1981 «*Περί προστασίας των ζώων*» αναφέρεται σε ζώα συντροφιάς, εργασίας και εκτροφών, άρα εξ αντιδιαστολής, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι όσα δεν ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες, θεωρούνται «*άγρια ζώα*» και αντίστοιχα ο ν. 4039/2012 στο άρθρο 1 γ) ορίζει ότι «*Ζώο συντροφιάς είναι κάθε ζώο, που συντηρείται ή προορίζεται να συντηρηθεί από τον άνθρωπο, κυρίως μέσα στην κατοικία του, για λόγους ζωοφιλίας ή συντροφιάς*», ώστε «*άγριο ζώο*» μπορεί να θεωρηθεί όποιο δεν συντηρείται από το ανθρώπινο είδος.

Έγκλημα.

Ακολουθώντας, αρχικά, την κλασσική εγκληματολογική προσέγγιση, στην Ελλάδα⁵², οι πρώτες ποινικές διατάξεις θεσπίστηκαν το 1969 με το άρθρο 287 του Δασικού Κώδικα (ν.δ. 86/1969) περί παράνομης θήρας. Σε αυτό, η ηπιότερη ποινή είναι αυτή της κράτησης⁵³, τουλάχιστον δέκα ημερών, και η αυστηρότερη φτάνει έως πέντε έτη, σε μια και μοναδική περίπτωση, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις προβλέπεται ποινή φυλάκισης έως ένα ή δύο έτη.

Ακολούθησε ο ν. 586/1977 «Περί κυρώσεως της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως προστασίας των ζώων κατά την διάρκεια διεθνούς μεταφοράς αυτών», του οποίου οι παραβάτες τιμωρούνται με φυλάκιση έως έξι μήνες (σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 1197/1981, όπως αντικαταστάθηκε από την παρ. 5 του άρθρου 12 του ν. 3170/2003), ο ν. 1197/1981 «Περί προστασίας των ζώων» με την πρόβλεψη στο άρθρο 8 ποινών φυλάκισης κατ' ελάχιστο έξι (6) μηνών έως πέντε (5) έτη και χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ και ο ν.1420/1984 «Κύρωση του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση προστασίας των ζώων κατά τη διάρκεια διεθνούς μεταφοράς τους», σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο του οποίου, για παραβάσεις κάθε επιτακτικής ή απαγορευτικής διάταξης του νόμου αυτού, επιβάλλονται οι ποινές της παρ. 4 του άρθρου 8 ν.1197/1981.

Εκδόθηκαν, ακόμη, σειρά υπουργικών αποφάσεων, με τις οποίες ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη οδηγίες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ενδεικτικά, αναφέρονται εδώ η με αριθμό 414985/1985 Κοινή Υπουργική Απόφαση με τίτλο «Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας» (Φ.Ε.Κ. Β 757/1985), η οποία εκδόθηκε σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 94/24/Ε.Κ. του Συμβουλίου και 91/244/Ε.Ο.Κ. 97/49/Ε.Ο.Κ. της Επιτροπής. Σκοπός της είναι η διατήρηση όλων των ειδών της άγριας πτηνοπανίδας και ειδικότερα η προστασία, η διαχείριση και η ρύθμιση των πληθυσμών της, ώστε να ανταποκρίνονται ιδιαίτερα οι πληθυσμοί αυτοί στις οικολογικές, επιστημονικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, **λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τις οικονομικές και ψυχαγωγικές ανάγκες.** Οι κυρώσεις στην

---

⁵² Για την Interpol «έγκλημα κατά της άγριας ζωής είναι το να παίρνεις, εμπορεύεσαι, εκμεταλλεύεσαι ή κατέχεις είδη της παγκόσμιας άγριας πανίδας ή χλωρίδας κατά παράβαση της εθνικής ή διεθνούς νομοθεσίας» (Pires & Moreto, 2011). Το έγκλημα ταυτίζεται, δηλαδή, με την παράβαση κανόνα δικαίου που έχει θεσπίσει ο νομοθέτης. Ορισμός, ελαφρώς διευρυμένος από αυτόν την κλασσικής εγκληματολογίας, που περιορίζεται αποκλειστικά στο ποινικό αδίκημα.

⁵³ Δυνάμει του αρ. 55 Π.Κ. «Η διάρκεια της κράτησης δεν μπορεί να υπερβαίνει τον ένα μήνα ούτε να είναι συντομότερη από μία ημέρα, αν ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά σε ειδικές διατάξεις. Εκτελείται σε ιδιαίτερα τμήματα των φυλακών ή, αν τέτοια δεν υπάρχουν, στα αστυνομικά κρατητήρια.»

ως άνω Κ.Υ.Α. κυμαίνονται από ποινή φυλάκισης δέκα ημερών έως δύο έτη (άρθρο 9 Κ.Υ.Α. 414985/1985).

Αντίστοιχα, το άρθρο 11 της με αριθμό 333/1998 Υπουργικής Απόφασης (Φ.Ε.Κ. Β 1289/1998) με τίτλο «*Διατήρηση φυσικών οικοτόπων, άγριας πανίδας και χλωρίδας*», η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 20 παρ. 1 του ν. 1650/1986 «*Προστασία του περιβάλλοντος*», απαγορεύει κάθε εκ προθέσεως μορφή σύλληψης ή θανάτωσης, παρενόχληση ή εκ προθέσεως καταστροφή ή συλλογή αυγών στο φυσικό περιβάλλον, καθώς και τη κατοχή, μεταφορά, πώληση ή ανταλλαγή δειγμάτων των συγκεκριμένων ειδών της άγριας πανίδας που προστατεύονται από αυτή. Σε περίπτωση, δε, παράβασης των διατάξεων της εν λόγω απόφασης επιβάλλονται, εκτός από αστικές και διοικητικές, και οι ποινικές κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 28 ν.1650/1986, δηλαδή φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους μέχρι κάθειρξη έως δέκα έτη.

Το π.δ. 160/1991 «*Προστασία των ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς και άλλους επιστημονικούς σκοπούς, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 86/609/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου*» προβλέπει ποινή φυλάκισης μέχρι δυο έτη για τους παραβάτες των διατάξεων του διατάγματος και ο ν. 2015/1992 «*Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των σπονδυλωτών ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς ή άλλους επιστημονικούς σκοπούς*» προβλέπει στο τρίτο άρθρο ότι οι παραβάτες τιμωρούνται με τις προβλεπόμενες από την παράγραφο 2 του άρθρου 8 του ν.1197/1981 ποινές. Την ίδια χρονιά κυρώθηκε η Σύμβαση διεθνούς εμπορίας ειδών της άγριας πανίδας και χλωρίδας που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν με το ν. 2055/1992, σύμφωνα με το όγδοο άρθρο της οποίας τα Μέρη της Σύμβασης παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης και για την απαγόρευση του εμπορίου δειγμάτων κατά παράβαση των διατάξεων αυτής συμπεριλαμβανομένων ποινικών κυρώσεων είτε για το εμπόριο είτε για την κατοχή τέτοιων δειγμάτων ή και για τα δυο. Το άρθρο 13 του π.δ. 98/2004 με τίτλο «*Ίδρυση και λειτουργία των ζωολογικών κήπων σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 1999/22/Ε.Κ. του Συμβουλίου*» προβλέπει για τους παραβάτες ποινή φυλάκισης από ένα μήνα έως δυο έτη και τέλος ο ν. 4039/2012 «*Για τα δεσποζόμενα και τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς και την προστασία των ζώων από την εκμετάλλευση ή τη χρησιμοποίηση με κερδοσκοπικό σκοπό*» προβλέπει στο άρθρο 20 ποινικές κυρώσεις που κυμαίνονται από ένα έτος μέχρι δυο έτη.

Εξετάζοντας, ωστόσο, λεπτομερέστερα τα νομοθετικά κείμενα, αφενός διακρίνεται η ανθρωποκεντρική θεώρηση που δεσπόζει σε αυτά και αφετέρου αναδεικνύεται το πρόβλημα του περιορισμένου πεδίου μελέτης και ερευνάς, στο οποίο καταλήγει μια προσέγγιση του εν στενή έννοια εγκλήματος.

Στο προοίμιο του ν. 586/1977, με τον οποίο κυρώθηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση που αφορά την προστασία των ζώων κατά την διάρκεια της διεθνούς μεταφοράς, αναφέρεται ότι αυτή (η Σύμβαση) διαπνέεται από την επιθυμία να αποφευχθεί, στο μέτρο του δυνατού, κάθε ταλαιπωρία στα μεταφερόμενα ζώα. **«Το μέτρο του δυνατού»** αποτελεί αόριστη έννοια, η οποία δέχεται ερμηνεία, όπως και το **«κάθε ταλαιπωρία»**, χαρακτηρισμοί τους οποίους οι άνθρωποι, συνήθως, προσδιορίζουν σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες και συμφέροντα.

Περαιτέρω, σκοπός της Κ.Υ.Α. 414985/1985, όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι η **διατήρηση** όλων των ειδών της άγριας πτηνοπανίδας, **ώστε να ανταποκρίνονται** ιδιαίτερα οι πληθυσμοί αυτοί στις οικολογικές, επιστημονικές και πολιτιστικές **απαιτήσεις λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη τις οικονομικές και ψυχαγωγικές ανάγκες των ανθρώπων**, και της Υ.Α. 333/1998 η θέσπιση διατάξεων για την προστασία της βιολογικής ποικιλότητας με τη λήψη αναγκαίων και ενδεδειγμένων μέτρων ώστε να διασφαλίζεται η διατήρηση ή αποκατάσταση **σε ικανοποιητικό βαθμό** διατήρησης των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών πανίδας. Τα **«άγρια ζώα»** φαίνεται ότι δεν αντιμετωπίζονται από τις υπουργικές αποφάσεις ως έμβια όντα με εγγενή αξία. Όπως τα προϊόντα, έτσι και τα συζώα διατηρούνται στην ποσότητα που το ανθρώπινο είδος επιθυμεί, με σκοπό αυτά να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του, να πληρούν τις προδιαγραφές που αυτός ορίζει και να καλύπτουν τις ανάγκες του, ανάγκες οικονομικές και ψυχαγωγικές.

Το π.δ. 160/1991 *«Προστασία των ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς και άλλους επιστημονικούς σκοπούς, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 86/609/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου»* ορίζει ότι **«κάθε χρησιμοποίηση ζώου για πειραματικούς ή άλλους επιστημονικούς σκοπούς, η οποία μπορεί να προκαλέσει σε αυτό πόνο, ταλαιπωρία, αγωνία ή μόνιμη βλάβη, συμπεριλαμβανομένης κάθε ενέργειας που αποβλέπει ή που ενδέχεται να καταλήξει στη γέννηση ζώου σε οποιαδήποτε από τις καταστάσεις αυτές, εξαιρουμένων όμως των λιγότερο οδυνηρών μεθόδων που είναι αποδεκτές στη σύγχρονη πρακτική (δηλαδή 'μη βάνανυσες μέθοδοι') θανάτωσης ή σήμανσης των ζώων»**. Τα ζώα αντιμετωπίζονται, εδώ, ως μέσα για

ένα απώτερο σκοπό. Ο άνθρωπος γνωρίζει, αποδέχεται και προκαλεί ο ίδιος πόνο, αγωνία, μόνιμη βλάβη στα συζώα, γιατί θεωρεί ότι η δικιά του υγεία, η δικιά του ζωή έχει μεγαλύτερη αξία από τη δική τους. Η προκατάληψη τόσων αιώνων ότι το είδος του είναι ανώτερο από τα άλλα είδη, αυτή η σπισιστική προσέγγιση, διάχυτη στη νομοθεσία, αποτελεί τη δικαιολογία για τη θέσπιση αυτών των διατάξεων.

Το ίδιο ισχύει και στο ν. 2015/1992 όπου **αναγνωρίζεται μεν ότι ο άνθρωπος έχει την ηθική υποχρέωση να σέβεται όλα τα ζώα και να λαμβάνει σοβαρά υπόψη το ότι υποφέρουν και θυμούνται, αλλά ταυτόχρονα ότι έχει την ανάγκη να τα χρησιμοποιεί στην προσπάθειά του για γνώση, υγεία και ασφάλεια, όπως ακριβώς τα χρησιμοποιεί για τροφή, ντύσιμο και μεταφορές, εφόσον αυτό αναμένεται ότι θα συμβάλλει θετικά στην πρόοδο της γνώσης ή θα επιφέρει αποτελέσματα τα οποία σε γενικές γραμμές θα είναι χρήσιμα τόσο για τον άνθρωπο όσο και για τα ζώα.**

Παρόμοια προσέγγιση έχει και ο ν.2055/1992, σύμφωνα με τον οποίο η άγρια πανίδα αποτελεί με την ομορφιά της και την ποικιλία της στοιχείο που πρέπει να προστατευθεί για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές, **επειδή έχει αισθητική, επιστημονική, μορφωτική, ψυχαγωγική και οικονομική αξία, και όχι εγγενή αυθύπαρκτη αξία.**

Σύμφωνα με τη νεότερη νομοθεσία (άρθρο 16 ν. 4039/2012) **κακοποίηση ζώου νοείται, και απαγορεύεται, ο βασανισμός, η κακή και βάνανυση μεταχείριση οποιουδήποτε είδους ζώου, καθώς και οποιαδήποτε πράξη βίας κατά αυτού, όπως ιδίως η δηλητηρίαση, το κρέμασμα, ο πνιγμός, το κάψιμο, η σύνθλιψη και ο ακρωτηριασμός, καθώς και η σεξουαλική συνένωση και η μονομαχία μεταξύ ζώων, με την επιφύλαξη όμως ειδικά προβλεπόμενων περιπτώσεων της ισχύουσας κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας.** Η νομιμότητα ή μη των πράξεων αυτών εξαρτάται από το εάν ανταποκρίνονται σε κοινωνικά αποδεκτές επιθυμίες των ανθρώπων.

Για τους υπερασπιστές των συζώων, όμως, δεν υπάρχουν επιφυλάξεις και εξαιρέσεις, όπως αναφέρει R. Agnew **η κακοποίηση των ζώων πρέπει να ορίζεται ευρέως ως κάθε πράξη ή παράλειψη (ενεργητική ή παθητική) που προκαλεί πόνο ή θάνατο σε ένα ζώο ή με άλλο τρόπο απειλεί την ευημερία του κι αυτό διότι οι περισσότερες βλάβες που προκαλούνται στα ζώα είναι νόμιμες, αφού οι νομικοί ορισμοί της κακοποίησης απαιτούν η βλάβη που προκαλείται στα ζώα να είναι**

κοινωνικά μη αποδεκτή, με πρόθεση και μη αναγκαία, ενώ τελικά οι περισσότερες από αυτές θεωρούνται ως απαραίτητες και αναγκαίες για την υγεία, την οικονομία ή την ψυχαγωγία του ανθρώπινου είδους (Agnew, 1998).

Η ανάπτυξη που ακολουθεί για τις ειδικότερες περιπτώσεις της εμπορίας «άγριων ζώων», της χρησιμοποίησής τους για διασκέδαση, για ρουχισμό ή στην επιστήμη, βασίζεται στον ορισμό της κακοποίησης των ζώων, όπως αυτός έχει διατυπωθεί από τους Geertui Cazaux και Piers Beirne (Cazaux & Beirne, Animal Abuse, 2001) ως κάθε πράξη που συμβάλλει στον πόνο, ταλαιπωρία, μη φυσικό θάνατο ενός ζώου ή που με άλλο τρόπο απειλεί την ευημερία του, η οποία μπορεί να είναι φυσική, ψυχολογική ή συναισθηματική, συμπεριλαμβάνοντας τόσο την ενεργητική κακοποίηση όσο και την παθητική παραμέληση, είτε αυτές γίνονται με πρόθεση ή χωρίς, άμεσα ή έμμεσα.

Κεφάλαιο II: Το διεθνές εμπόριο των υπό εξαφάνιση άγριων ειδών

Το **2009** η εκτιμώμενη αξία των νόμιμων εισαγωγών παγκοσμίως ξεπερνούσε τα τριακόσια είκοσι τρία δισεκατομμύρια (**323.000.000.000**) Δολάρια Η.Π.Α (Sollund, Animal Abuse, Animal Rights and Species Justice, 2014).

Στο διάστημα **2006 – 2010**⁵⁴, καταγράφηκαν συνολικά περίπου 1,7 εκατομμύρια (1.700.000) ζωντανά πουλιά, επτά εκατομμύρια (7.000.000) ζωντανά ερπετά, δεκαεννέα εκατομμύρια (19.000.000) δέρματα ερπετών, διακόσια τριάντα έξι χιλιάδες (236.000) δέρματα αιλουροειδών, έξι χιλιάδες (6.000) τόνοι χαβιάρι, δεκαεπτά εκατομμύρια (17.000.000) ζωντανά κοράλλι και τριακόσια ογδόντα επτά εκατομμύρια (387.000.000) ζωντανές ορχιδέες, ενώ το παράνομο εμπόριο άγριας ζωής, το οποίο θεωρείται **το τρίτο πιο επικερδές παράνομο εμπόριο, με έσοδα που φτάνουν τα δέκα δισεκατομμύρια (10.000.000.000) δολάρια, συνδέεται και με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες, όπως η διακίνηση ναρκωτικών ή ακόμα και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας** (ornithologiki.gr, 2015).

⁵⁴ Αντίστοιχα το διάστημα 2005 – 2009 τριακόσια δεκαεπτά χιλιάδες (317.000) ζωντανά πτηνά, περίπου δυο εκατομμύρια (2.000.000) ζωντανά ερπετά, δυόμιση εκατομμύρια (2.500.000) δέρματα κροκοδείλων, ενάμιση εκατομμύριο (1.500.000) δέρματα σαυρών, δυο εκατομμύρια εκατό χιλιάδες (2.100.000) δέρματα φιδιών, εβδομήντα τρεις (73) τόνους χαβιάρι και είκοσι χιλιάδες (20.000) τρόπαια κυνηγιού και για το ίδιο διάστημα οι εκτελεστικές αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατάσχεσαν δώδεκα χιλιάδες (12.000) παράνομα προϊόντα άγριας ζωής στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Sollund, Animal Abuse, Animal Rights and Species Justice, 2014).

Το **2014** το ετήσιο κόστος από τα εγκλήματα κατά των άγριων ζώων ανερχόταν περίπου σε δεκαεννέα δισεκατομμύρια (19.000.000.000) Δολάρια, καθιστώντας το **τέταρτο πιο επικερδές παράνομο** εμπόριο, μετά από των ναρκωτικών, των πλαστών προϊόντων και της εμπορίας ανθρώπων (dasarxeio.com, Άγρια ζώα πωλούνται...σε τιμή ευκαιρίας, 2014).

Το **2016** ο ετήσιος τζίρος από το **παράνομο** εμπόριο άγριας ζωής υπολογιζόταν περίπου σε **είκοσι δυο δισεκατομμύρια (22.000.000.000) Δολάρια**, ωστόσο όπως σχολίαζε η Victoria Saravia, Συντονίστρια του προγράμματος LIFE+ για τον Ασπροπάρτη, για την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία:

Για πολλά χρόνια το παράνομο εμπόριο άγριων ζώων δεν λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη διεθνώς, με αποτέλεσμα τόσο οι ποινές όσο και τα μέσα ανίχνευσής του να είναι ελάχιστα. Τα δεδομένα όμως έχουν αλλάξει, καθώς πια συγκαταλέγεται σε ένα από τα μεγαλύτερα παράνομα κυκλώματα, μετά τα ναρκωτικά και την εμπορία ανθρώπων (trafficking). (Greece, 2016).

Με σκοπό την ενημέρωση των Ελλήνων τελωνειακών υπαλλήλων για την αντιμετώπιση του εν λόγω εγκλήματος το 2015 εκδόθηκε στα ελληνικά εγχειρίδιο για τους τελωνειακούς υπαλλήλους και τους συνοριακούς σταθμούς κτηνιατρικού ελέγχου, το οποίο περιείχε οδηγό αναγνώρισης των ειδών, σύντομη περιγραφή της διεθνούς και ελληνικής νομοθεσίας καθώς και περιγραφή των πιο κοινών τρόπων και τεχνικών που χρησιμοποιούνται για την μεταφορά των ζώων.

Το κείμενο που προβλέπει τους όρους και τις προϋποθέσεις για το διεθνές εμπόριο άγριων ειδών που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν είναι η Σύμβαση CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES), η οποία υπεγράφη στην Ουάσιγκτον στις 03 Μαρτίου 1973 και κυρώθηκε από την Ελλάδα το 1992 με το ν. 2055/30.06.1992 (Φ.Ε.Κ. Α 105), ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 06 Ιανουαρίου 1993. Η εφαρμογή της, ωστόσο, είχε επιβληθεί νωρίτερα από το 1982 με τον Κανονισμό 3626/1982 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αποδέχθηκε τις αρχές της Σύμβασης. Ο εν λόγω Κανονισμός όσο και οι Κανονισμοί του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με αριθμούς 3418/1993, που αφορά τη θέσπιση διατάξεων σχετικά με την ομοιόμορφη έκδοση και χρήση των εγγράφων που απαιτούνται για την εφαρμογή της Σύμβασης, και 3626/1982, που αφορά τις διαχειριστικές αρχές κάθε κράτους μέλους, τέθηκαν σε ισχύ με την με αριθμό 261554/14-02-1985 Κοινή Υπουργική Απόφαση (Φ.Ε.Κ. Β 112/1985).

Τα συμβαλλόμενα κράτη – μέρη αναγνωρίζουν από κοινού ότι η άγρια πανίδα και χλωρίδα αποτελεί με την ομορφιά της και την ποικιλία της αναντικατάστατο στοιχείο των φυσικών συστημάτων που **πρέπει να προστατευθεί για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές**, ότι έχουν συνείδηση της όλο και **μεγαλύτερης αξίας** της άγριας πανίδας και χλωρίδας από αισθητική, **επιστημονική**, μορφωτική, **ψυχαγωγική και οικονομική άποψη** και τέλος ότι αναγνωρίζουν ότι οι λαοί και τα κράτη είναι και θα έπρεπε να είναι καλύτεροι προστάτες της άγριας πανίδας και χλωρίδας από την υπερεκμετάλλευση που προκαλεί το διεθνές εμπόριο.

Στόχος της Σύμβασης, εν ολίγοις, δεν είναι η κατάργηση του διεθνούς εμπορίου, αλλά ο έλεγχός του, καθώς τα κράτη φαίνεται να θεωρούν ως αποδεκτή, επιθυμητή και νόμιμη την εκμετάλλευση των συζώων, η οποία όπως αναφέρεται έχει όλο και μεγαλύτερη αξία, μεταξύ άλλων, από οικονομική άποψη.

Σύμφωνα με το κείμενο τα συζώα κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τον κίνδυνο εξαφάνισής τους σε τρία παραρτήματα, το καθένα από τα οποία έχει διαφορετική μεταχείριση. Η επίσημη ιστοσελίδα <https://cites.org> αναφέρει περίπου πέντε χιλιάδες οκτακόσια εβδομήντα πέντε (5.875) είδη ζώων και τριάντα χιλιάδες (30.000) είδη φυτών τα οποία προστατεύονται από τις διατάξεις της Σύμβασης (cites.org, 2017).

Το Παράρτημα I περιλαμβάνει κάθε είδος που κινδυνεύει να εξαφανισθεί και που είναι ή θα μπορούσε να είναι αντικείμενο εμπορίου. Το εμπόριο των δειγμάτων⁵⁵ των ειδών αυτών πρέπει να διέπεται από ιδιαίτερα αυστηρούς κανόνες, ώστε να μη διακινδυνεύει περισσότερο η επιβίωσή τους, και δεν πρέπει να επιτρέπεται παρά μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις. Το Παράρτημα I εμπεριέχει περίπου τριακόσια τριάντα οκτώ (338) θηλαστικά, εκατό εξήντα τρία (163) πτηνά, ενενήντα δυο (92) ερπετά, είκοσι τέσσερα (24) αμφίβια, δεκαέξι (16) ψάρια, εβδομήντα τέσσερα (74) ασπόνδυλα, συνολικά επτακόσια επτά (707) είδη άγριας πανίδας.

Το Παράρτημα II περιλαμβάνει κάθε είδος το οποίο, αν και προς το παρόν δεν κινδυνεύει αναγκαία να εξαφανισθεί, θα μπορούσε να κινδυνεύει αν το εμπόριο των δειγμάτων τέτοιων ειδών δεν υπαχθεί σε ιδιαίτερα αυστηρούς κανόνες, ώστε να αποφεύγεται η ασυμβίβαστη με την επιβίωσή τους εκμετάλλευση, και ορισμένα είδη που πρέπει να υπαχθούν σε κανόνες, ώστε να γίνει αποτελεσματικός ο έλεγχος του

⁵⁵ Ως Δείγμα νοείται κάθε ζώο, ζωντανό ή νεκρό. Για μεν τα είδη των Παραρτημάτων I και II, οποιοδήποτε μέρος του ζώου ή προϊόν του που μπορεί εύκολα να προσδιορισθεί, για δε τα είδη του Παραρτήματος III, οποιοδήποτε μέρος του ζώου ή προϊόν του που μπορεί εύκολα να προσδιορισθεί, εφόσον αναφέρεται σ' αυτό το Παράρτημα.

εμπορίου δειγμάτων των ειδών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II. Το Παράρτημα II εμπεριέχει περίπου πεντακόσια είκοσι (520) θηλαστικά, χίλια διακόσια ογδόντα δυο (1.282) πτηνά, επτακόσια σαράντα εννέα (749) ερπετά, εκατό τριάντα τέσσερα (134) αμφίβια, εκατό επτά (107) ψάρια, δυο χιλιάδες εκατό εβδομήντα δυο (2.172) ασπόνδυλα, συνολικά τέσσερις χιλιάδες εννιακόσια εξήντα τέσσερα (4.964) είδη άγριας πανίδας.

Τέλος, το Παράρτημα III περιλαμβάνει κάθε είδος που ένα Μέρος, στα πλαίσια της δικαιοδοσίας του, υπάγει σε κανόνες με το σκοπό να εμποδίσει ή να περιορίσει την εκμετάλλευσή του και για τον έλεγχο εμπορίου του οποίου απαιτείται η συνεργασία άλλων Μερών. Το Παράρτημα III εμπεριέχει περίπου εξήντα τρία (63) θηλαστικά, είκοσι επτά (27) πτηνά, εξήντα ένα (61) ερπετά, τέσσερα (4) αμφίβια, είκοσι τέσσερα (24) ψάρια, είκοσι πέντε (25) ασπόνδυλα, συνολικά διακόσια τέσσερα (204) είδη άγριας πανίδας.

Τα μέτρα για τον έλεγχο του εμπορίου είναι η πρόβλεψη ειδικής διαδικασίας για την έκδοση άδειας εξαγωγής, εισαγωγής, επανεξαγωγής, την έκδοση πιστοποιητικών, καθώς και η πρόβλεψη ποινικών κυρώσεων είτε για το εμπόριο, είτε για την κατοχή τέτοιων δειγμάτων ή και για τα δύο, οι οποίες όμως δεν προβλέπονται από τη Σύμβαση, αλλά εναπόκειται σε κάθε κράτος μέρος να τις θεσπίσει.

Στην Ελλάδα, κεντρική διαχειριστική αρχή της Σύμβασης αποτελεί το Τμήμα Διακίνησης και Εμπορίας Δασικών προϊόντων και ειδών CITES, της Διεύθυνσης προγραμματισμού και δασικής πολιτικής, της Γενικής Διεύθυνσης ανάπτυξης και προστασίας δασών και αγροπεριβάλλοντος, της Γενικής Γραμματείας Υ.Π.Ε.Ν., του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ενώ υπάρχουν ταυτόχρονα εννέα περιφερειακές διαχειριστικές αρχές και ειδικότερα της Αττικής στο Νέο Ψυχικό, της Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας στη Λάρισα, της Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου στην Πάτρα, της Ηπείρου στα Ιωάννινα, της Δυτικής Μακεδονίας στην Καστοριά, της Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στη Θεσσαλονίκη, της Κρήτης στο Ηράκλειο, του Βορείου Αιγαίου στον Πειραιά και του Νοτίου Αιγαίου στη Ρόδο. Όσο για τα όργανα επιβολής της Σύμβασης αυτά είναι κάποιες δασικές υπηρεσίες και κάποιες τελωνειακές αρχές.

Σύμφωνα με το επικαιροποιημένο έως τις 22 Μαρτίου 2017 έγγραφο της Κεντρικής Διαχειριστικής Αρχής CITES **στην Ελλάδα υπάρχουν συνολικά χίλιοι εξακόσιοι εννέα (1.609) εισαγωγείς** ειδών της άγριας πανίδας και αυτοφυσούς

γλωρίδας της Σύμβασης CITES, εκ των οποίων διακόσιοι πενήντα (250) στην Αττική, τέσσερις (4) στη Στερεά Ελλάδα, είκοσι επτά (27) στη Θεσσαλία, είκοσι τρεις (23) στη Δυτική Ελλάδα, δεκαπέντε (15) στην Ήπειρο, τετρακόσιοι ογδόντα πέντε (485) στη Δυτική Μακεδονία, όλοι στο Δ.Δ. Καστοριάς, εκατό τριάντα επτά (137) στη Κεντρική Μακεδονία, δεκαοκτώ (18) στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, δεκαπέντε (15) στην Πελοπόννησο, εξήντα τρεις (63) στην Κρήτη, τρεις (3) στα νησιά του Ιονίου και είκοσι εννέα (29) στα νησιά του Νότιου Αιγαίου.

Επίσης, υπάρχουν **συνολικά επτακόσιες (700) επιχειρήσεις διάθεσης και διακίνησης των ειδών στην αγορά**, εκ των οποίων εκατό ογδόντα έξι (186) στην Αττική, επτά (7) στη Στερεά Ελλάδα, είκοσι έξι (26) στη Θεσσαλία, τριάντα εννέα (39) στη Δυτική Ελλάδα, δεκατέσσερις (14) στην Ήπειρο, σαράντα τρεις (43) στη Δυτική Μακεδονία, εκατό τριάντα οκτώ (138) στην Κεντρική Μακεδονία, είκοσι ένα (21) στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, έξι (6) στην Πελοπόννησο, ογδόντα έξι (86) στην Κρήτη, ένας (1) στην Κέρκυρα, δεκαεννέα (19) στο Βόρειο Αιγαίο, εκατό δεκατέσσερις (114) στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου.

Τα νομικά ή φυσικά πρόσωπα που **κατέχουν νόμιμα, υποδέχονται, φυλάσσουν ή περιθάλπουν ζωντανά είδη πανίδας για μη εμπορικούς σκοπούς** είναι το Ελληνικό Κέντρο Περιθάλψης Άγριων Ζώων στο Μετόχι της Αίγινας, ο Αρκτούρος Περιβαλλοντικό Κέντρο – Κέντρο Περιθάλψης Άγριας Ζωής στον Αετό Φλώρινας, ο Σύλλογος Περιθάλψης και Προστασίας Άγριων Ζώων «Αλκυώνη» στην Παροικιά της Πάρου και το Ζωοκομείο Λέσβου στην Αγία Παρασκευή Λέσβου.

Τα νομικά ή φυσικά πρόσωπα που **διατηρούν μονάδες εκτροφής ή τεχνητής αναπαραγωγής ειδών πανίδας και γλωρίδας για εμπορικούς ή μη σκοπούς** **ανέρχονται συνολικά σε ογδόντα ένα (81)**, εκ των οποίων τρία (3) στην Αττική, ένα (1) στη Στερεά Ελλάδα, είκοσι οκτώ (28) στη Θεσσαλία, δυο (2) στη Δυτική Ελλάδα, οκτώ (8) στην Ήπειρο, τέσσερα (4) στη Δυτική Μακεδονία, έντεκα (11) στη Κεντρική Μακεδονία, δυο (2) στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, τρία (3) στην Κρήτη, ένα (1) στη Λέσβο, δεκαοκτώ (18) σε νησιά του Νοτίου Αιγαίου.

Ο ν. 2637/1998 (Φ.Ε.Κ. 200 Α/27.08.1998) στα άρθρα 57-59 προβλέπει την επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων, σύμφωνα με τις οποίες **όποιος κατέχει, εισάγει, διακινεί, διαθέτει με οποιονδήποτε τρόπο είδη** του άρθρου 258 παρ. 6 περ.

β⁵⁶ χωρίς άδεια ή με άδεια πλαστή ή με άδεια που φέρει αλλοιώσεις τιμωρείται με φυλάκιση από δυο (2) μήνες έως ένα (1) έτος. Υπεύθυνοι κατά των οποίων ασκείται ποινική δίωξη και επιβάλλονται οι ποινές είναι στις προσωπικές επιχειρήσεις οι επιχειρηματίες, στις ομόρρυθμες εταιρείες οι ομόρρυθμοι εταίροι, στις εταιρείες περιορισμένης ευθύνης οι διαχειριστές και στους συνεταιρισμούς και στις ανώνυμες εταιρείες ο ορισθείς υπεύθυνος ή τα μέλη του οργάνου της διοίκησης.

Εάν θεωρήσουμε ότι η ποινή φυλάκισης είναι το πιο ενδεδειγμένο και αποτελεσματικό σωφρονιστικό μέτρο και ότι ο χρόνος φυλάκισης είναι ανάλογος με τη βαρύτητα της πράξης και την προσβολή του έννομου αγαθού, προκύπτει ότι ο νομοθέτης αξιολογεί το παράνομο εμπόριο ειδών άγριας πανίδας ως μια περίπτωση ήπιου ποινικού αδικήματος, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του την ταλαιπωρία που μπορεί να έχουν υποστεί τα συζώα, αντιθέτως τα αντιμετωπίζει μάλλον ως αντικείμενα, ως «κλοπιμαία» με οικονομική αξία, παρά ως ζωντανά έμβια όντα.

Το 2011 ο Γιώργος Κιούσης σε άρθρο του στην έντυπη έκδοση της εφημερίδας «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (Κιούσης, 2011) ανέφερε ότι το 2010 η Διεύθυνση Δασών Αθηνών και το Ε' Τελωνείο Πειραιά εντόπισαν και κατάσχεσαν μια κουκουβάγια (*Nyctea scandiaca*) από χώρα της Ε.Ε., γεράκι του Χάρις (*Harris hawk*), κοχύλια, όστρακα, πρωτεύοντα θηλαστικά (μαϊμούδες, πίθηκοι) των ειδών *Cebus capucinus*, *common Marmoset*, *Macaca Sylvanus*, *Chlorocebus aethiops* καθώς και χαμαιλέοντες του είδους *Chamaeleo africanus*.

Στο ίδιο άρθρο η δασοπόνος Αναστασία Γαζή, της Διεύθυνσης της Διεύθυνσης Συντονισμού Επιθεώρησης Δασών Αττικής, σχολίαζε ότι:

Από στοιχεία περί λαθρεμπορίας ειδών άγριας χλωρίδας και πανίδας στα διοικητικά όρια του νομού Αττικής για τα έτη 2009-2010, εκτός των παραπάνω ειδών είχαμε ακόμη την κατάσχεση μιας βαλσαμωμένης λεοπάρδαλης του είδους *Panthera pardus* από τις Η.Π.Α., η οποία παραδόθηκε στο Δασαρχείο Πειραιά και διατέθηκε, με απόφαση του Γ.Γ.Π.Α., προς φύλαξη στο Μουσείο Γουλανδρή-Φυσικής Ιστορίας. Από το Διαδίκτυο έχουν υποπέσει

---

⁵⁶ 6. α. Απαγορεύεται χωρίς άδεια η εξαγωγή, εισαγωγή, επανεξαγωγή, επανεισαγωγή, διαμετακόμιση, πώληση, αγορά, διαφήμιση, μίσθωση, εμπορική εκμετάλλευση, ο αντιπραγματισμός και γενικά η κατοχή, διάθεση, φύλαξη, έκθεση, μεταφορά, αποστολή και διακίνηση : αα) των ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας και των δειγμάτων αυτών ζώντων ή νεκρών επεξεργασμένων ή μη, ββ) των ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας και των δειγμάτων αυτών που γεννήθηκαν και εκτράφηκαν /εκτρέφονται σε αιχμαλωσία ή έχουν παραχθεί τεχνητά, επεξεργασμένων ή μη, καθώς και των ειδών ή δειγμάτων που αποτελούν μέρος προσωπικών ή οικιακών αντικειμένων, και γγ) των ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας και των δειγμάτων αυτών επεξεργασμένων ή μη, που χρησιμοποιούνται για δάνεια ή ανταλλαγές για μη εμπορικούς σκοπούς μεταξύ αναγνωρισμένων επιστημόνων και επιστημονικών - ερευνητικών ιδρυμάτων.

στην αντίληψή μας παράνομες διακινήσεις ζωντανών προστατευόμενων χελωνών ενδημικών της ελληνικής πανίδας και κοάτι (θηλαστικό που μοιάζει με ασβό), που έχουν αποσταλεί στην Υπηρεσία Δίωξης ηλεκτρονικού εγκλήματος προς διερεύνηση,

συμπλήρωνε:

Χωρίς τα απαραίτητα πιστοποιητικά CITES βρέθηκαν στη χώρα μας 11 **δεελφίνια στο Αττικό Ζωολογικό Πάρκο από τη Λιθουανία**, τα οποία έχουν κατασχεθεί με μεσεγγυούχο τον ιδιοκτήτη του Πάρκου, λόγω έλλειψης κατάλληλου χώρου φιλοξενίας τους στην Ελλάδα και μέχρι εκδικάσεως του ποινικού μέρους της απόφασης

και κατέληγε:

Το θέμα της λαθρεμπορίας είναι δύσκολο να εκτιμηθεί και να αποτιμηθεί διότι **ούτε προσωπικό στα τελωνεία και στα δασαρχεία υπάρχει ούτε εξειδικευμένη γνώση διαθέτει**, για τα είδη που είναι μέσα ή έξω από τον κατάλογο των ειδών των οποίων η εισαγωγή απαγορεύεται και χρειάζεται ειδική άδεια. **Δεν έχουμε ακριβή εικόνα** ούτε των ειδών ούτε των ποσοτήτων. Σύμφωνα με κάποια στοιχεία, εκθέσεις τελωνείων, της διεθνούς οργάνωσης Traffic κ.ά. τα πιο συνηθισμένα είδη λαθραίας εισαγωγής είναι οι παπαγάλοι, Αμαζονίου και αφρικανικοί, κάποια ερπετά, φίδια, σαύρες, ιγκουάνα, αράχνες. Από την Ασία, φίδια, πύθωνες, από την Αμερική βόες, από Αφρική μικρά ωδικά πτηνά. Επίσης, **πολλά είδη έρχονται λαθραία με τη μορφή προϊόντων** όπως δέρματα ή γούνες, ακόμα και φυτά. Μια άλλη παράνομα εισερχόμενη κατηγορία είναι κάποια είδη για τα οποία υπάρχει απαγόρευση εισαγωγής στην Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω των οικολογικών προβλημάτων που δημιουργούν, όπως η αμερικανική νεροχελώνα και ο αμερικανικός βουβαλοβάτραχος ή ταυροβάτραχος. Πολλά από τα κατασχεθέντα είδη, ελεφαντόδοντο ολόκληρο ή τεχνουργήματα τα οποία απαγορεύονται και κέρατα αντιλόπης, περιέρχονται σε μουσεία.

Το **2014** υπάλληλοι του Δασαρχείου Αιγάλεω προβήκαν σε κατάσχεση πτηνών από την υπαίθρια αγορά στο Σχιστό (dasarxeio.com, Επιχείρηση καταπολέμησης του εμπορίου άγριας πανίδας, 2014). Την ίδια χρονιά, έγινε προσπάθεια να εισαχθεί στην Ελλάδα Αετογερακίνα (*Buteo rufinus*), ο κατηγορούμενος, οδηγήθηκε στο αυτόφωρο με κατηγορία για λαθρεμπόριο και παράνομη εισαγωγή είδους άγριας πανίδας (άρθρα 258 παρ. 6 και 287 του ν.δ. 86/1969 καθώς και άρθρο 1 παρ. 2, 6 και άρθρο 11 παρ. 2, εδ. Β1α της Η.Π. 37338/1807/Ε.103 (Φ.Ε.Κ. Β' 1495)/2010, **το δικαστήριο όμως τον απάλλαξε για λαθρεμπορία, αφού κατέβαλε στο τελωνείο πρόστιμο επτακοσίων εξήντα οκτώ (768) ευρώ, και τον καταδίκασε για την απόπειρα παράνομης εισαγωγής με ποινή φυλάκισης είκοσι (20) ημερών, με διετή αναστολή, και πρόστιμο ογδόντα (80) ευρώ για τα έξοδα της δίκης** (dasarxeio.com, Σύλληψη για παράνομη εισαγωγή είδους της άγριας πανίδας (αετογερακίνας), 2014).

Τον Οκτώβριο του **2015** το τελωνείο Ορεστιάδας εντόπισε όχημα, το οποίο μετέφερε χωρίς ειδικές άδειες τετρακόσια σαράντα τέσσερα (444) πουλιά, τα

περισσότερα από τα οποία ανήκαν σε προστατευμένα είδη (thrakinea.gr, 2015), Δεκέμβριο του 2015 το Δασαρχείο Βόλου κατάσχεσε είκοσι έξι (26) άγριες καρδερίνες από δυο καταστήματα και ένα σπίτι (Μανώλη, 2015).

Το **2016** καταγράφηκε περιστατικό παράνομης διακίνησης πουλιών στον Έβρο, όταν στο τελωνείο των Κήπων κατασχέθηκε Αετογερακίνα (*Buteo rufinus*), ο κάτοχος της οποίας δεν κατείχε τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα (Ελαφρός, 2016). Ο διακινητής τιμωρήθηκε με χρηματικό πρόστιμο και ποινή φυλάκισης με αναστολή (Greece, 2016). Την ίδια χρονιά, ξανά στην υπαίθρια αγορά του Σχιστού, τέσσερα άτομα οδηγήθηκαν στο αυτόφωρο, κατασχέθηκαν ένα αυτοκίνητο και περισσότερα από τετρακόσια πουλιά (400), μεταξύ των οποίων δυο γκιώνηδες, αϊδόνια, παπαδίτσες, μαυροσκούφηδες, καρδερίνες, σπίνιοι, φανέτα, φλώροι, λούγαφα και σκαρθάκια (Dasarxeio.gr, 2016).

Πιο πρόσφατη και γνωστή περίπτωση είναι του **2017** η υπόθεση που αφορούσε το παράνομο εμπόριο γόνου χελιού (glass eels) *Anguilla Anguilla*.

Το εμπόριο του είδους είναι νόμιμο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά όχι και η εξαγωγή του σε τρίτες χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Επιτροπή, 2017) το χέλι δεν αναπαράγεται σε συνθήκες αιχμαλωσίας. Στα ποτάμια, στις λίμνες και στις λοιπές υδάτινες λεκάνες της Ευρώπης παραμένει μόνο όσο είναι σε νεαρή ηλικία και όταν φτάνει σε ηλικία γεννητικής ωριμότητας (6 έως 12 ετών για τα αρσενικά και 9 έως 18 ετών για τα θηλυκά), επιστρέφει στον μοναδικό τόπο γέννησής του: τη θάλασσα των Σαργασσών, στον Ατλαντικό ωκεανό στα ανοιχτά της Φλόριδα (ΗΠΑ), όπου αναπαράγεται. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, οι προνύμφες του παραμένουν εκεί για ένα έως δύο χρόνια και στη συνέχεια μεταφέρονται με το ρεύμα του Κόλπου (*GulfStream*) στις ευρωπαϊκές ακτές όπου φτάνουν ύστερα από ταξίδι 200-300 ημερών. Οι αφίξεις κλιμακώνονται από τις αρχές του χειμώνα στη νότια Ευρώπη μέχρι τις αρχές του επόμενου καλοκαιριού στη βόρεια Ευρώπη.

Ακολουθώς, μεταμορφώνονται σε υαλόχελα, δηλαδή σε μικρά διαφανή χέλια μήκους 6 έως 12 εκατοστών, τα οποία παραμένουν για κάποιο διάστημα στις εκβολές των ποταμών τρεφόμενα με πλαγκτόν. Στη συνέχεια, αρχίζουν να αποικίζουν σταδιακά τα ποτάμια, τις λίμνες και τις λοιπές υδάτινες λεκάνες φτάνοντας προοδευτικά στο στάδιο του «κίτρινου χελιού». Τα νεαρά χέλια αλιεύονται στο στάδιο

του υαλόγελου, στις εκβολές των ποταμών της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Αυτή η μορφή αλιείας διέπεται από το ευρωπαϊκό σχέδιο αποκατάστασης του 2007 σύμφωνα με το οποίο μεγάλο ποσοστό των αλιευόμενων υαλόγελων (60% μετά το 2013) πρέπει να διατίθεται σε προγράμματα αναπλήρωσης των αποθεμάτων του άγριου οικοσυστήματος.

Το χέλι, το οποίο εντοπίζεται σε όλες τις ευρωπαϊκές κουζίνες, καταναλώνεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους και υπάρχουν αναρίθμητες συνταγές παρασκευής του. Αφού **θανατωθούν, τα χέλια μεταφέρονται σε μονάδες μεταποίησης, συνήθως εντός των ίδιων των εκτροφείων, όπου καθαρίζονται και τεμαχίζονται, και στη συνέχεια πωλούνται νωπά ή επεξεργασμένα** (καπνιστά, μαριναρισμένα, μαγειρεμένα, σε τεμάχια, σε φιλέτα, κονσερβοποιημένα ή κατεψυγμένα).

Στη Κίνα υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για τα υαλόγελια, τα οποία χρησιμοποιούνται μεταξύ άλλων σε μια μορφή φυτοφαρμάκων σε φυτείες ρυζιού.

Εν προκειμένω, μια Ισπανική εταιρεία αγόραζε το είδος αυτό από ψαράδες της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Γαλλίας και μετά τα πουλούσε στην Κίνα. Τα χέλια μεταφέρονταν από την Ισπανία στην Ελλάδα με φορτηγό για μεταφορά ζωντανών ζώων και με πλοία. Πριν φτάσουν στην Ελλάδα, υπήρχε μια στάση στην Ιταλία. **Η Κινέζικη εταιρεία που πούλαγε τα χέλια στην Κίνα είχε όφελος από τρεις χιλιάδες ευρώ (3.000€) έως δώδεκα χιλιάδες ευρώ (12.000€) το κιλό.**

Υπό την εποπτεία της Eurojust και τη συνεργασία αστυνομικών και δικαστικών αρχών της Ελλάδας, Ισπανίας, Γαλλίας, Πορτογαλίας και Ιταλίας εντοπίστηκαν τα μέλη της εγκληματικής οργάνωσης (Μάνδρου, 2017), η οποία διέθετε παράνομα το είδος στη τιμή των πεντακοσίων ευρώ (500€) ανά κιλό (Βογιατζής, 2017).

Οι παραπάνω περιπτώσεις αποτελούν μέρος μόνο της παράνομης εμπορίας άγριων ειδών προς εξαφάνιση, ωστόσο για τους υπερασπιστές των δικαιωμάτων των ζώων, το εμπόριο είτε παράνομο, είτε νόμιμο πρέπει να απαγορευτεί. Τα συζώα έχουν εγγενή αξία και δεν αποτελούν αντικείμενο ή προϊόν προς αγορά ή πώληση.

Όσο δε για την διάκριση μεταξύ των διαφόρων ειδών, υπό εξαφάνιση ή μη, υποδηλώνει την για άλλη μια φορά ανθρωποκεντρική θεώρηση των

νομοθετών, οι οποίοι θέλουν μόνο να διασφαλίσουν την ύπαρξη του είδους, ή μάλλον την επαρκή για τους ανθρώπους ύπαρξη του κάθε είδους.

Κεφάλαιο III: Παραγωγή και εμπόριο γούνας

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 3 του ν. 4039/2012 απαγορεύεται η εκτροφή και η χρησιμοποίηση σκύλων και γατών για παραγωγή γούνας, δέρματος, κρέατος ή παρασκευή φαρμακευτικών ή άλλων ουσιών⁵⁷. Δεν ισχύει όμως το ίδιο και για τα άλλα είδη ζώων, όπως τα μινκ.

Η Σάντυ Τσαντάκη το 2002 σε άρθρο της στην εφημερίδα «*Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*» (Τσαντάκη, 2002) ανέφερε ότι τα μινκ υποφέρουν δεκαοκτώ (18) λεπτά προτού πεθάνουν και οι νυφίτσες είκοσι τέσσερα (24), καθώς όσο πιο αργός είναι ο θάνατος, τόσο πιο λεία είναι η γούνα. Σύμφωνα με την Κίνηση για την Κατάργηση του Εμπορίου Γούνας και την Πρωτοβουλία Πολιτών «*Η Καστοριά λέει Όχι στη Γούνα*» τα μινγκ:

περνούν μια πολύ σύντομη και εντελώς αφύσικη ζωή, φυλακισμένα μέσα σε μικρά μεταλλικά κλουβιά, μόνο και μόνο για να θανατωθούν όταν η γούνα τους είναι στην κατάλληλη κατάσταση. Τα μινκ παραμένουν άγρια ζώα, τα οποία δεν προσαρμόζονται στο περιβάλλον αιχμαλωσίας των εκτροφείων (...). Οι συνθήκες που τα ζώα αυτά εξαναγκάζονται να υπομένουν είναι βασανιστικές, με αποτέλεσμα συχνά να τρελαίνονται από το εγκλεισμό, να οδηγούνται στον κανιβαλισμό ή ακόμα και να τρώνε τα ίδια τους τα άκρα.

Ας σημειωθεί ότι στην Αυστρία και στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει απαγορευτεί η εκτροφή γουνοφόρων ζώων (Γιάνναρου, Ελληνική "άνοιξη" της γούνας, 2014).

Ο βασανισμός, η σωματική και ψυχολογική κακοποίηση, ο πόνος αυτών των συζώων δεν έχει απασχολήσει τον Έλληνα νομοθέτη. Οι πληροφορίες που ακολουθούν παρουσιάζουν μια πιθανή εξήγηση.

Το 2008 η αρθρογράφος Λίνα Γιάνναρου (Γιάνναρου, Απελευθέρωσαν 6.000 μινκ στη Σιάτιστα, 2008) έγραφε για το πρώτο περιστατικό απελευθέρωσης γουνοφόρων ζώων στην Ελλάδα, όταν το βράδυ της 14^{ης} Δεκεμβρίου με ξημερώματα 15^{ης} Δεκεμβρίου άγνωστοι χάλασαν την περίφραξη του εκτροφέα κ. Λάζαρου Παπαχαρίση και απελευθέρωσαν έξι χιλιάδες (6.000) μινγκ. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο η οικονομική ζημία παρέμενε άγνωστη, υπολογίζοντας, ωστόσο ότι τα

⁵⁷ Οι παραβάτες τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι δυο έτη και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ (άρθρο 20 παρ. 3 ν.4039/2012).

ζώα που βρίσκονται στο διάστημα αναπαραγωγής κοστίζουν εκατό είκοσι (120) ευρώ, ενώ τα υπόλοιπα πενήντα (50) ευρώ.

Άλλη μια απελευθέρωση γουνοφόρων ζώων πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του **2009**, όταν άγνωστοι απελευθέρωσαν από δυο εκτροφεία χιλιάδες ζώα στον οικισμό Καλονερίου του Δήμου Ασκίου Κοζάνης. Ο πρόεδρος του Συνδέσμου Εκτροφέων, κ. Βσίλης Δήμητσας σχολίαζε τότε ότι **«τέτοιες πράξεις συνεπάγονται την καταστροφή του κλάδου και μόνο από ασυνείδητους και θρασύδειλους μπορεί να προέρχονται»**, καθώς η ζημία των δυο εκτροφείων υπολογιζόταν **μεγαλύτερη από τριακόσιες πενήντα χιλιάδες (350.000) ευρώ** (Κουταλιανού, 2009).

Πέρασε ένας χρόνος, μέχρι την 26^η προς 27^η Αυγούστου του **2010**, όταν η ομάδα με την επωνυμία **«Αντισπισιστική Δράση»** ανέλαβε την ευθύνη για την απελευθέρωση πενήντα χιλιάδων (50.000) μινγκ από εκτροφείο στο Χιλιόδεντρο και περίπου δέκα χιλιάδων (10.000) από εκτροφείο στη Σιάτιστα. Κατά τον κ. Ηρακλή Καλισθένη, τότε πρόεδρο του Συνδέσμου Γουνοποιών Καστοριάς η ζημία στο εκτροφείο Χιλιόδεντρου ήταν μεγαλύτερη από **δυο εκατομμύρια (2.000.000) ευρώ** (Σουλιώτης, 2010). Ο Γιάννης Παγούνης, ιδιοκτήτης του εκτροφείου εκτιμούσε ότι η ζημία που υπέστη ανερχόταν σε ενάμιση εκατομμύριο (1.500.000) ευρώ, σχολιάζοντας ότι **«Θα δουλεύουμε δύο ζωές για να ξεχρεώσουμε»** (tanea.gr & dasarxeio.com, 2014).

Το **2008** και **2009** στη Σιάτιστα και στη Κοζάνη λειτουργούσαν περίπου **τριάντα πέντε (35) εκτροφεία γουνοφόρων ζώων, τα οποία παρήγαγαν ετησίως τουλάχιστον τετρακόσιες πενήντα (450.000) δέρματα μινγκ, ενώ υπήρχαν ακόμα άλλες περίπου χίλιες εκατό (1.100) επιχειρήσεις γουνοποιίας** (Γιάνναρου, Απελευθέρωσαν 6.000 μινγκ στη Σιάτιστα, 2008) (Κουταλιανού, 2009).

Το **2014**, ωστόσο, τα εκτροφεία μινγκ στη Δυτική Μακεδονία **ξεπερνούσαν τα εκατό (100)**, εκ των οποίων σαράντα πέντε (45) στο νομό Καστοριάς, πενήντα (50) στο νομό Κοζάνης, οκτώ (8) στο νομό Γρεβενών και δυο (2) στο νομό Φλώρινας⁵⁸, ενώ η παραγωγή γουνοδερμάτων ξεπερνούσε **τα τρία εκατομμύρια (3.000.000) ετησίως, όταν μέχρι πριν τρία χρόνια, το 2011, ανερχόταν σε τριακόσιες πενήντα χιλιάδες (350.000)** (Γιάνναρου, Ελληνική "άνοιξη" της γούνας, 2014). Σύμφωνα με την αρθρογράφο Λίνα Γιάνναρου το **60-70% του πληθυσμού**

⁵⁸ Σύμφωνα με το Επιμελητήριο Καστοριάς, περισσότερες από δυόμιση χιλιάδες (2.500) επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται άμεσα ή έμμεσα στον κλάδο της γούνας σε Καστοριά και Κοζάνη, απασχολώντας έως και δέκα χιλιάδες (10.000) άτομα (tanea.gr & dasarxeio.com, 2014).

της Καστοριάς και της επαρχίας του Βοίου εργαζόταν σε επιχειρήσεις γουνοποιίας (Γιάνναρου, Ελληνική "άνοιξη" της γούνας, 2014).

Με 60 απύλητα διαμερίσματα στη Θεσσαλονίκη» ο εργολάβος Γιώργος Καιζκόπουλος «αποφάσισε το περασμένο φθινόπωρο, μαζί με τον 20χρονο Ανδρέα Μίχο, να επενδύσουν σε μια φάρμα, στα σύνορα των νομών Γρεβενών και Κοζάνης. Αγόρασαν από έναν συντοπίτη τους 3.000 μινκ (90 ευρώ το ένα) και τον Μάρτιο ξεκίνησαν τις διασταυρώσεις για τον πολλαπλασιασμό των ζώων. Σταδιακά, για να καθετοποιήσουν τη μονάδα τους, θα προσθέσουν **σφαγείο και εκδορείο**». Κατά την άποψή του «το **κράτος**, που ορίζει τους όρους λειτουργίας των επιχειρήσεων, **οφείλει να ενδιαφερθεί περισσότερο για την ασφάλεια των μονάδων**. Ο πληθυσμός των μινκ, που μετά τις γέννες του Μαΐου ξεπερνάει το ένα εκατομμύριο, δεν είναι παίξε-γέλασε. (Παπαδημητρίου, 2014).

Δεκαοχτώ (18) λεπτά πόνου και θάνατος ενός έμβριου όντος φαίνεται να έχει μηδενική αξία και σίγουρα λιγότερη από πενήντα (50) ή ενενήντα (90) ευρώ που «κοστολογείται» κάθε γουνοφόρο ζώο.

Κεφάλαιο IV: Κυνήγι

Η **θήρα**, δηλαδή το κυνήγι, σύμφωνα με το άρθρο 251 του Δασικού Κώδικα (ν.δ. 86/1969), είναι **καταρχήν νόμιμο**, επιτρέπεται και **ασκείται ως άθλημα**.

Ως θηρεύσιμα μάλιστα θηράματα νοούνται **όλα** τα άγρια θηλαστικά και πτηνά⁵⁹, με εξαίρεση από τα θηλαστικά, του σκατζόχοιρου, της νυχτερίδας, της μυγαλίδας, του ασπάλακος και από τα πτηνά των μικρότερων σε μήκος της σιταρήθρας, των κύκνων, του πελαργού, του φοινικόπτερου ροδοχρόου, του γερανού, του κούκου, όλων των ειδών γυπός (ορνέου), κάθε είδους δρυοκολάπη, του τσαλαπετεινού, όλων των ειδών κικκινέζιου και τριόρχου, του αγιόπουλιου, της σίττης, του αιγοθήλου, του μικρού μελανοκέφαλου γλάρου, κάθε είδος χελιδονιού και της δεκοχτούρας.

Όλα τα υπόλοιπα άγρια θηλαστικά και πτηνά θεωρούνται αντικείμενο του αθλήματος της θήρας.

⁵⁹ Τα θηραματικά είδη της Ελλάδας είναι αναρτημένα από την Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας Θράκης σε μορφή Εκπαιδευτικού Οδηγού για παιδιά, ο οποίος περιλαμβάνει τριάντα τρία (33) είδη, μεταξύ των οποίων τον λαγό, τον αγριοκούνελο, τον αγριόχοιρο, το πετροκούναβο, την αλεπού, το αγριοπερίστερο, την κάργια, την καρακάξα, τον κότσιφα, το τρυγόνι, την μεκάτσα, τον φασιανό, το ορτύκι, την πετροπέρδικα, την τσικνοπάπια, τη χουλιαρόπαπια, την πρασινοκέφαλη πάπια, την καλημάνα. Μάλιστα για το λαγό, την πετροπέρδικα, την μεκάτσα και τον αγριόχοιρο υπάρχουν και πληροφορίες για τα γνωρίσματα, το ενδιαίτημα και τη τροφή τους (<http://www.hunters.gr/game/>).

Το λεξικό του Μπαμπινιώτη ορίζει το άθλημα ως «το αγώνισμα που απαιτεί την καταβολή σωματικών κυρίως δυνάμεων και δεξιοτήτων στο πλαίσιο ανταγωνισμού, για την επίτευξη όσο το δυνατόν καλύτερων επιδόσεων ή απλώς αναμυχής».

Όπως και κάθε άλλο «άθλημα» το κυνήγι έχει κάποιους κανόνες, σε κανένα άλλο άθλημα βέβαια δεν υπάρχουν κανόνες, οι οποίοι αν παραβιαστούν εγείρουν ποινικές κυρώσεις, όπως στο κυνήγι, όπου σύμφωνα με το άρθρο 287 του Δασικού Κώδικα:

Τιμωρείται με **κράτηση ή πρόστιμο**, ο **αθλητής-κυνηγός** ο οποίος παραβαίνει τον κανόνα του άρθρου 252 παρ. 6 του Δασικού Κώδικα και χρησιμοποιεί για το κυνήγι ελαστική σφεντόνα, **κράχτη, ομοιώματα και μιμητικές φωνές** των θηραμάτων.

Με **κράτηση ή πρόστιμο** ή και τις δυο ποινές τιμωρείται ο **αθλητής-κυνηγός** ο οποίος παραβαίνει τον κανόνα του άρθρου 258 παρ. 3 και 4, όποιος δηλαδή:

- **καταστρέφει φωλιές** κάθε πτηνού και αφαιρεί από αυτές τα αυγά και τους νεοσσούς καθώς και η αγοραπωλησία τους,
- **κυνηγεί** με ενέδρα, δηλαδή με **καρτέρι** ή με παρακολούθηση των ιχνών επί του χιονιού και χρησιμοποιεί βοηθό που φέρει όπλο, χωρίς να έχει άδεια θήρας,
- μεταφέρει ζωντανά θηράματα σε όλη τη διάρκεια του έτους,
- διατηρεί σε αιχμαλωσία ωδικών πτηνών, καθώς και κάθε θήραμα, εκτός των εξωτικών (κολυμπριών, καναρίων, ψιττακών),
- **κυνηγεί σε ομάδες που περιλαμβάνουν περισσότερους από έξι κυνηγούς**, εκτός της ομαδικής θήρας υδρόβιων πτηνών, αγριόχοιρων και επιβλαβών ζώων, δηλαδή λύκων, αλεπούδων, θωός και κορακοειδών, η οποία πρέπει να διενεργείται κατόπιν άδειας του δασάρχη με την επίβλεψη δασικού οργάνου ή του κυνηγετικού συλλόγου,
- εισάγει από το εξωτερικό, χωρίς άδεια του Υπουργού Γεωργίας, ζωντανά ή μη θηράματα, καθώς και όποιος τα εξάγει στο εξωτερικό και τέλος
- **φονεύει ή ταριχεύει, χωρίς άδεια** του Υπουργού Γεωργίας, μη θηρεύσιμα θηράματα, για εμπλουτισμό συλλογών μουσείων και των εργαστηρίων ζωολογίας των πανεπιστημίων.

Οι αθλητές – κυνηγοί που αθλούνται – κυνηγούν - φονεύουν αντικανονικά, όταν παραβαίνουν τις διατάξεις του άρθρου 258 παρ. 1 του Δασικού Κώδικα που ορίζει ότι απαγορεύεται:

- η χρησιμοποίηση **μηχανοκίνητων** πλωτών μέσων, για τη θήρα των υδρόβιων πτηνών εντός των λιμνών, ελωδών εκτάσεων, ποταμών και λιμνοθαλασσών,
- η άσκηση της θήρας από μηχανοκίνητα μέσα καθώς και

- η θήρα ελαφιού, ζαρκαδιού, αιγάγρου (αγριοκάτσικου), αγριόγιδου, τετράωνος (αγριοπετεινού) και φασιανού

τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τρεις μήνες.

Η επιβαλλόμενη ποινή φυλάκισης, λόγω παράνομης θήρας με μηχανοκίνητο μέσο ή η άσκηση της θήρας με προβολέα, όπως και η θήρα ελαφιού, ζαρκαδιού, αιγάγρου, φασιανού και αγριοπετεινού δεν μετατρέπεται σε χρηματική.

Εάν με πρόθεση ή από αμέλεια, ένας **κυνηγός – αθλητής** παραβεί τους κανόνες – διατάξεις του άρθρου 256, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύεται:

- η θήρα εντός πόλεων, κωμοπόλεων, χωριών ή συνοικισμών και σε ακτίνα διακοσίων πενήντα (250) μέτρων από τις παρυφές αυτών,
- η θήρα χωρίς άδεια του ιδιοκτήτη σε αμπελώνες, σε καλλιεργούμενες εκτάσεις,
- η θήρα εντός του πυρήνα εθνικών δρυμών,
- η θήρα με σκόπευση επί πτηνών ισταμένων επί τηλεγραφικών στύλων, τηλεγραφικών καλωδίων του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος και λοιπών έργων, εφόσον μπορεί να προκληθεί βλάβη στις εγκαταστάσεις αυτές

τιμωρείται με **ποινή φυλάκισης μέχρι ένα έτος ή με χρηματική ποινή.**

Με φυλάκιση μέχρι δυο έτη ή με χρηματική ποινή ή και με τις δυο ποινές τιμωρούνται οι **αθλητές – κυνηγοί**, οι οποίοι ασκούνται στο άθλημα και θηρεύουν - φονεύουν **κατά χρόνο που δεν επιπίπτει** εντός της κυνηγετικής περιόδου, καθώς και αυτός που χωρίς άδεια φονεύει ενδημικά θηράματα. Με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή ή και με τις δυο ποινές τιμωρείται ο **αθλητής-κυνηγός**, ο οποίος με πρόθεση ή εξ αμελείας παραβαίνει τον κανόνα-διάταξη:

A) της παραγράφου 3 του άρθρου 257, δηλαδή:

- **όποιος μολύνει** με οποιοδήποτε τρόπο ύδατα, λίμνες, ποτάμια, λιμνοθάλασσες, είτε με δηλητήριο, είτε με υπολείμματα διαφόρων εργοστασίων και βιομηχανιών,

B) της παραγράφου 2 του άρθρου 258 και ειδικότερα:

- παραβαίνει την απαγόρευση της θήρας **ωφέλιμων** πτηνών και θηλαστικών, τα οποία καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας,
- αγοράζει, πουλάει, μεταφέρει προς πώληση κάθε είδους θηράματος κατά τη διάρκεια της απαγόρευσης της θήρας,
- αγοράζει ή πουλάει (σε όλη τη διάρκεια του έτους) **λαγό ή πέρδικα**, εκτός των, κατόπιν άδειας της Δασικής Αρχής, **διατιθέμενων πλεονασμάτων των εκτροφείων**,
- αγοράζει ή πουλάει θήραμα, η θανάτωσή του οποίου έγινε με απαγορευμένο μέσο,

- **μεταφέρει, εκθέτει σε κοινή και με οποιονδήποτε τρόπο βασανίζει συλληφθέντα θηράματα,**
- θηρεύει - φονεύει περισσότερο του ενός λαγού και των τεσσάρων περδίκων ανά κυνηγό, για κάθε ημέρα εξόδου του,
- **θηρεύει – φονεύει αρκούδα ή λύγκα (ρήσου), χωρίς έγκριση του Υπουργού Γεωργίας,**

Γ) της παραγράφου 5 του άρθρου 261, δηλαδή:

- όποιος θηρεύει - φονεύει κατά τη διάρκεια της νύχτας (μισή ώρα μετά τη δύση και μέχρι μισή ώρα πριν την ανατολή του ήλιου),

Ο κατά παράβαση των κανονισμών – διατάξεων της παραγράφου 1 του άρθρου 252 **αθλητής – κυνηγός που αθλείται – φονεύει με πυροβόλο πολεμικό όπλο ή αεροβόλο ή άλλο είδος όπλου, που δεν συνηθίζεται ως κυνηγετικό όπλο, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δυο μηνών και μέχρι δύο έτη, καθώς και με χρηματική ποινή.**

Οι παραβάτες των διατάξεων της παραγράφου 5 του άρθρου 252, όποιοι δηλαδή **τοποθετούν και χρησιμοποιούν παγίδες, δηλητήρια, δίχτυα, ειδικούς καθρέπτες, άγκιστρα και παντός είδους ελκυστικά φυτών ή οργάνων ή άλλων αναλόγων μέσων,** με σκοπό τη θανάτωση, σύλληψη ή νάρκωση, γενικά άγριων θηλαστικών και πτηνών, καθώς και η εμπορία, κατασκευή και η εισαγωγή τέτοιων οργάνων, τιμωρούνται **με φυλάκιση μέχρι δύο έτη και με χρηματική ποινή ή με μια από τις δυο ποινές.**

Με φυλάκιση μέχρι δυο (2) έτη ή με χρηματική ποινή ή και με τις δυο ποινές τιμωρείται ο αθλητής – κυνηγός που θηρεύει εξ αποστάσεως μεγαλύτερη των σαράντα (40) μέτρων, πλην των **ευγενών θηραμάτων,** όποιος κυνηγάει μη ανεπτυγμένα θηράματα, όποιος συλλαμβάνει θηράματα, καταστρέφει ή διαταράσσει τις φωλιές, συλλέγει αυγά, μολύνει ποτίστρες και διαταράσσει εν γένει την πανίδα.

Σύμφωνα με έρευνα στη βάση δεδομένων της ΝΟΜΟΣ (<http://lawdb.intrasoftnet.com/>), όπου αναρτώνται κάποιες από τις σημαντικές ή καθοριστικές για τη νομολογία αποφάσεις, από το ανώτατο πολιτικό δικαστήριο έχουν ληφθεί και δημοσιευτεί οι ακόλουθες αποφάσεις: για παράνομη θήρα Α.Π. 1613/1987, για θήρα με μηχανοκίνητο μέσο και ελκυστικά φώτα Α.Π. 1888/1987, για κυνήγι μέσα σε καταφύγιο θηραμάτων Α.Π. 1728/1989, για θήρα με προβολέα και μηχανοκίνητο μέσο (φορτηγό) Α.Π. 784/1993, για άσκηση θήρας από μηχανοκίνητα μέσα και μεταφορά κυνηγετικών όπλων, χωρίς αυτά να είναι λυμένα ή εντός θήκης

Α.Π. 1101/1998, για παράνομη θήρα λαγού με μηχανοκίνητο μέσο, οπλοφορία, απειλή κατά θηροφυλάκων, απείθεια Εφετείο Πατρών 1130/1998, συρροή των πράξεων της θήρας με προβολείς, της μεταφοράς με μηχανοκίνητο μέσο κυνηγετικού όπλου και της θήρας λαγού εκτός κυνηγετικής περιόδου Α.Π. 1317/1998, για την παράνομη θήρα κατά τη διάρκεια της νύχτας, όπου το έγκλημα θεωρείται τετελεσμένο όταν ο κυνηγός ερευνά νύχτα, χωρίς να απαιτείται να έχει πυροβολήσει ή να έχει φονεύσει ή συλλάβει θήραμα Α.Π. 1288/1999, για άσκηση θήρας με μηχανοκίνητο μέσο και με τη βοήθεια προβολέων και ελκυστικών φώτων Α.Π. 901/2000, για παράνομη θήρα στη Κοινότητα Ζάρκου, όπου ο κατηγορούμενος θήρευε παράνομα θηρεύσιμα πτηνά (έξι αγριόπαπιες που κατασχέθηκαν) σε χρόνο που η θήρα τους απαγορευόταν καθώς και αρνήθηκε να παράσχει τη συνδρομή που του ζητήθηκε και να παραδώσει το όπλο του Α.Π. 221/2002, για παράνομη θήρα με αναμμένα τα φώτα αυτοκινήτου Α.Π. 1510/2005, για παράνομη θήρα λαγών με κυνηγετικά όπλα κατά τόπο και χρόνο μη επιίπτοντα εντός της κυνηγετικής περιόδου και σε χώρο εντός ζώνης κυνηγιού Α.Π. 844/2010 και για παράνομη θήρα εντός των ορίων μονίμου καταφυγίου άγριας ζωής στη θέση Ορφανός Περιφέρειας Δήμου Οιχαλίας Ν. Τρικάλων Α.Π. 608/2011.

Στον γεωπληροφοριακό χάρτη παρακολούθησης περιβαλλοντικής παραβατικότητας, <http://www.lifethemis.eu/el/program/deliverables/environmental-crime-map>, του έργου LIFE NATURA THEMIS, ενός πενταετούς προγράμματος που αφορά στην ποινική δίωξη εγκλημάτων κατά της άγριας ζωής σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000, **αποτυπώνονται εβδομήντα (70) περιστατικά παράνομης θήρας μόνο στη Κρήτη για το διάστημα από 2010 έως 2015.**

Σύμφωνα με την με αριθμό πρωτοκόλλου 16/1973 της 12^η Ιανουαρίου 2015 απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, **οι κυνηγοί μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2015, μπορούσαν να προσκομίζουν επιπλέον δείγματα θανατωμένων αλεπούδων στις αρμόδιες κτηνιατρικές αρχές, διενεργώντας εξόδους χωρίς τη συνοδεία των λοιπών μελών των συνεργείων δίωξης και αφού υπέβαλαν σχετική αίτηση στις τοπικές κτηνιατρικές αρχές, εισέπρατταν δεκατρία (13) ευρώ για κάθε νεκρή αλεπού,** ενώ τα ζώα που θα προσκομίζονταν και θανατώνονταν έπρεπε να ανήκουν στον υγιή πληθυσμό ζώων. Σύμφωνα με σχετικό άρθρο για αρκετές δεκαετίες η αλεπού θεωρείτο επιβλαβές είδος, και το 1988 οι κυνηγοί λάμβαναν χίλιες (1.000) δραχμές για τεκμήρια θανάτωσης

αλεπούδων (π.χ. πόδια), ενώ το 1992 ήταν το έτος της επίσημης αποκήρυξης του ζώου ως επιβλαβή και η παύση της επ' αμοιβής δίωξής της (dasarxeio.com, Αλεπού – Τιμή: 13 ευρώ, 2015).

Οι απόψεις για το κυνήγι δίστανται, κατά τον Δημήτρη Στριλάκο, Αρχισυντάκτη το **2013** στο περιοδικό «*Εθνος – Κυνήγι*»:

Παντού τον υπόλοιπο κόσμο, η οικολογία ως επιστήμη αντιλαμβάνεται το κυνήγι ως μια συμβατή προς το περιβάλλον ανθρώπινη δραστηριότητα, με την προϋπόθεση ότι δεν θα υπονομεύεται η ακεραιότητα και η ομορφιά της άγριας ζωής. (...) Δυστυχώς, για χρόνια πολλά στη δική μας χώρα, επικράτησε ένας περιβαλλοντικός «λαϊκισμός» που προωθούσε την ιδεολογία της «αποστειρωμένης» φύσης και των ενοχικών συμπλεγμάτων, για πράγματα τόσο αυθεντικά και φυσιολογικά όσο και η ίδια η ζωή! **Αυτή η αντίληψη αγνοούσε πως ανέκαθεν οι άνθρωποι οικοδομούσαν τη σχέση τους με τη φύση, μέσα από το κυνήγι, το ψάρεμα και την καλλιέργεια της γης.**

και συμπληρώνει:

Οι αγριόχοιροι, για παράδειγμα, που είχαν εξαφανιστεί τον 18ο αι. από την Πελοπόννησο, σήμερα βρίσκονται εκεί σε τέτοιους πληθυσμούς που **οι αγρότες ...καταγγέλουν τους κυνηγούς γιατί επανέφεραν το είδος**. Το ίδιο συμβαίνει στην Εύβοια, ενώ τα αγριοκούνελα στη Λήμνο έφτασαν σε τέτοιο σημείο πληθυσμιακής έξαρσης που το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης αναγκάστηκε να πάρει ειδικά μέτρα. Οι αρκούδες και οι λύκοι που σε άλλες χώρες της Ευρώπης εκδιώχθηκαν ανηλεώς και έπαψαν να υπάρχουν αιώνες πριν, σήμερα φτάνουν στη χώρα μας μέχρι και τη Ναυπακτία!

ενώ κλείνει λέγοντας:

μόνο στα 27 κράτη-μέλη της ΕΕ δραστηριοποιούνται 7,6 εκατομμύρια κυνηγοί! Πόσο «αριστεροί» και «δημοκράτες» μπορεί να είναι λοιπόν, όσοι επιδιώκουν απαγόρευση του κυνηγιού, με την πεποίθηση ότι εκπροσωπούν κάποιου είδους «πλειοψηφικό ρεύμα», ή έστω μια φανταστική... «κοινωνική πρωτοπορία»; (oikotrives.wordpress.com, 2013).

Από την άλλη η Μαλάμω Κορμπέτη, Υπεύθυνη Πολιτικής της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας το 2013, υποστήριζε ότι:

Η επικράτηση του εδώ και τέσσερις περίπου αιώνες **καπιταλισμού**, μας έχουν **εκπαιδεύσει ώστε η σχέση ανθρώπου-φύσης να μην είναι πια μια απλή σχέση**. Όπως η αλιεία, η γεωργία και η κτηνοτροφία δεν είναι ίδιες τον τελευταίο αιώνα της επικράτησης της σχέσης κεφάλαιο, έτσι δεν είναι ίδιο και το κυνήγι. Όπως η γεωργία εντατικοποιήθηκε, συντηρήθηκε από επιδοτήσεις και εν τέλει η παραδοσιακή της μορφή καταστράφηκε, έτσι και τα κίνητρα των κυνηγών άλλαξαν. **Δεν μιλάμε πια για μία ανάγκη για τροφή, μιλάμε για τη διασκέδαση, την ψυχαγωγία (από την παρέα μέχρι τον μεζέ). Στον καπιταλισμό η ψυχαγωγία του ατόμου έχει αναχθεί σε «ανάγκη» του σύγχρονου ανθρώπου. Έτσι, το κυνήγι διεξάγεται νόμιμα σε όλη την ελληνική ύπαιθρο**, εκτός από τις απαγορευμένες περιοχές για τη θήρα και τις περιοχές όπου δεν υπάρχει θηρευτικό ενδιαφέρον. (oikotrives.wordpress.com, 2013).

Ο εθνικός διάλογος για το κυνήγι ξεκίνησε τον Μάρτιο **2016** με σκοπό να ολοκληρωθεί τον Μάιο του ίδιου χρόνου, όπως αναφέρεται όμως σε άρθρο της

εφημερίδας «*TA NEA*» (Γιόγιακας, 2016) οι κυνηγοί μέλη της Κυνηγετικής Ομοσπονδίας Ελλάδας αποχώρησαν από το διάλογο, κατά μεν τους ίδιους διότι δεν είχε καθοριστεί από το Υπουργείο ένα σαφές πλαίσιο με τις αλλαγές και επειδή:

Όλα τα επιχειρήματα του Υπουργείου δεν στηρίζονται σε επιστημονικό υπόβαθρο», αντιθέτως κατά το Υπουργείο η αποχώρηση ήταν «προσχηματική» καθώς «το πρόβλημα της Κ.Σ.Ε. δεν είναι ότι δεν ακούγονται επαρκώς οι θέσεις των κυνηγών. Το πρόβλημα είναι ότι επιχειρεί να είναι ο αποκλειστικός συνομιλητής του υπουργείου σε θέματα κυνηγιού και μάλιστα με αδιαφανείς επαφές.

Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι σύμφωνα με στοιχεία της Κ.Σ.Ε.:

ο ετήσιος τζίρος από το κυνήγι είναι ένα δισεκατομμύριο (1.000.000.000) ευρώ, οι θέσεις εργασίας στον κυνηγετικό κλάδο ανέρχονται σε επτά χιλιάδες (7.000), τα έσοδα του δημοσίου από την έκδοση των κυνηγετικών αδειών και τον Φ.Π.Α. ανέρχονται σε εκατό ογδόντα εκατομμύρια (180.000.000) και οι επιχειρήσεις κυνηγετικών αδειών σε δυο χιλιάδες (2.000).

Το Υπουργείο από την πλευρά του υποστήριξε ότι:

οφείλει να σέβεται τις **διακόσιες χιλιάδες (200.000) μέλη** των συνεργαζόμενων συλλόγων της Κ.Σ.Ε. και είναι ανοιχτό στις απόψεις τους. Αντίστοιχα οφείλει να είναι ανοιχτό στις εκατοντάδες χιλιάδες φυσιολάτρες, ορειβάτες, ζωόφιλους που βιώνουν την επαφή με τη φύση χωρίς να είναι κυνηγοί. Οφείλει να είναι πρώτιστα ανοιχτό στις επαγγελματικές και επιστημονικές οργανώσεις που ασχολούνται με την προστασία της φυσικής κληρονομιάς που προφανώς δεν εκπροσωπούνται από την ηγεσία της Κ.Σ.Ε.

Λίγο αργότερα, από τον Ιούνιο έως και τον Αύγουστο του **2016**, τα περιστατικά συλλήψεων λαθροκυνηγών στην Πελοπόννησο, οι οποίοι κυνηγούσαν παράνομα αγριόχοιρους, αυξήθηκαν σημαντικά.

Το Σάββατο 4 Ιουνίου στην περιοχή Δερβένι Μεγαλόπολης, την Παρασκευή 10 Ιουνίου στην περιοχή Τριπόταμου Μεγαλόπολης, το Σάββατο 11 Ιουνίου στην περιοχή του χωριού Πάπαρη Δήμου Τριπόλεως, (dasarxeio.com, Σε έξαρση η λαθροθηρία στη Πελοπόννησο, 2016). Την Τετάρτη 27 Ιουλίου ιδιωτικοί φύλακες θήρας της Γ' ΚΟΠ εντόπισαν στην περιοχή Κλειτορίας Καλαβρύτων, ώρα 02:30, να κινείται όχημα από το οποίο γινόταν **χρήση προβολέα μεγάλης ισχύος**.

Εν προκειμένω, ο δράστης τέλεσε δυο ποινικά αδικήματα, αφενός τη χρήση προβολέα, η οποία τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, αφετέρου τη θήρα κατά τη διάρκεια της νύχτας, με ποινή φυλάκισης μέχρι ένα έτος ή με χρηματική ποινή ή και με τις δυο ποινές. Για κάθε μια πράξη η ποινή φυλάκισης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα πέντε έτη και, εάν σωρευτικά η ποινή δεν υπερβαίνει τα τρία έτη και δεν υπάρχει κάποια από τις προβλεπόμενες «επιβαρυντικές» προϋποθέσεις,

χορηγείται αναστολή (της ποινής φυλάκισης). Εν ολίγοις, εάν κριθεί ένοχος ο δράστης, το πιθανότερο είναι ότι δεν θα τιμωρηθεί.

Την Τετάρτη 3 Αυγούστου ιδιωτικός φύλακας θήρας της Γ' ΚΟΠ εντόπισε στην περιοχή Κοντόσταυλο Κορινθίας ένα άτομο να **κάθεται καρτέρι** (πράξη η οποία τιμωρείται με ποινή κράτησης ή πρόστιμο ή και τις δυο ποινές) για αγριογούρουνα, υπεβλήθη η σχετική μήνυση και κατασχέθηκε το αγροτικό αυτοκίνητο, το κυνηγετικό όπλο και τα φυσίγγια (dasarxeio.com, Συνελήφθη στο καρτέρι για αγριογούρουνα, κατασχέθηκε το αυτοκίνητο, 2016) και την Παρασκευή 5 Αυγούστου, τρεις θηροφύλακες εντόπισαν ένα άτομο να κάνει **χρήση προβολέα** στην περιοχή Αγ. Ιωάννη Ηραία Αρκαδίας, ο δράστης συνελήφθη και οδηγήθηκε στο Αστυνομικό Τμήμα Τριπόλεως στα πλαίσια του αυτοφόρου και υπεβλήθη εναντίον του μήνυση (dasarxeio.com, Οι συλλήψεις παράνομων κυνηγών στη Πελοπόννησο συνεχίζονται..., 2016).

Σεπτέμβριο του **2016** δυο κυνηγοί έπιασαν και έγδαραν αγριοκάτσικα (Κρι-κρι) στην Κρήτη και το **δημοσίευσαν στο Facebook**, η Ζωόφιλη Δράση και το Κέντρο Περίθαλψης Άγριων Ζώων κατήγγειλαν τις πράξεις αυτές, ζητώντας παράλληλα από την εισαγγελία Ηρακλείου να παρέμβει (Στέλιος, 2016).

Νοέμβριο του ίδιου χρόνου η ιστοσελίδα www.zoosos.gr έστειλε στη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος οπτικοακουστικό υλικό, το οποίο **δημοσίευσε κυνηγός, στο οποίο απεικονίζονταν μαζί με δυο ακόμα άνδρες να κλωτσούν επανειλημμένα γελώντας το τραυματισμένο αγριογούρουνο και να εκσφενδονίζουν στο κεφάλι του μια μεγάλη πέτρα** (www.zoosos.gr, 2016).

Οι παραπάνω πράξεις, δηλαδή για την έκθεση σε κοινή θέα και τον με οποιονδήποτε τρόπο βασανισμός συλληφθέντων θηραμάτων προβλέπεται από τον Δασικό Κώδικα ποινή φυλάκισης **μέχρι ένα έτος** ή χρηματική ποινή ή και οι δυο ποινές, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 20 του ν. 4039/2012 ο βασανισμός, κακοποίηση, κακή και βάνανυση μεταχείριση οποιουδήποτε είδους ζώου, οποιαδήποτε πράξη βίας τιμωρείται με ποινή φυλάκισης **τουλάχιστον ενός έτους** και χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ. Ωστόσο, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρ. 2 του Π.Κ. αν από την τέλεση της πράξης έως την αμετάκλητη εκδίκασή της ίσχυσαν δύο ή περισσότεροι νόμοι, εφαρμόζεται αυτός που περιέχει τις ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις.

Με απόφαση του Υπουργείου Περιβάλλοντος, το διάστημα 11 Ιανουαρίου έως 18 Ιανουαρίου **2017** απαγορεύτηκε η θήρα σε όλη την επικράτεια, εξαιτίας των επιπτώσεων της βαρυχειμωνιάς, απαγόρευση στην οποία δεν υπάκουσαν πολλοί κυνηγοί, οι οποίοι **δημοσίευσαν φωτογραφίες με τα θηράματα** (www.agriniopress.gr, 2017). Τον Μάιο του 2017 ερευνητές του Ινστιτούτου Θαλάσσιας Προστασίας «*Αρχιπέλαγος*» **εντόπισαν νεκρή μεσογειακή φώκια *Monachus Monachus* με «εμφανή τραύματα από σκάγια κυνηγετικού όπλου»** (in.gr, 2017).

Για τους υπερασπιστές των δικαιωμάτων των ζώων το κυνήγι, η θήρα δεν είναι άθλημα, είναι ένας φόνος, μια βαρύτερη πράξη που πλήττει ό,τι πιο σημαντικό έχει κάθε έμβιο ον, την ίδια του τη ζωή.

Άλλωστε, στον ίδιο τον Δασικό Κώδικα χρησιμοποιείται η λέξη «ο φονεύων».

(άρ. 287, παρ. 10, περ. γ)

Ακόμα και η χρήση του όρου λαθροθηρία, πάντως, εκφράζει μια σπισιστική γλώσσα, καθώς σημαίνει ότι οι άνθρωποι είναι αυτοί που αποφασίζουν εάν το κυνήγι ενός συζώου είναι νόμιμο ή όχι, αδιαφορώντας για τα δικαιώματά του. Αντί αυτού, **ορθότερος ίσως είναι ο όρος απαγωγή του συζώου**, καθώς αναφέρεται στην αρπαγή, την μεταφορά και απομάκρυνση ενός ατόμου παρά τη θέλησή τους σε άλλο μέρος (Sollund, Expressions of speciesism: the effects of keeping companion animals on animal abuse, animal trafficking and species decline, 2011).

Κεφάλαιο V: Πειράματα.

Σύμφωνα με το αρ. 4 ν. 1981/1997 πειραματισμός επί ζώων νοείται κάθε επέμβαση επί ζωντανών ζώων, **τα οποία χρησιμοποιούνται με σκοπό** την επαλήθευση κάποιας επιστημονικής υπόθεσης, τη λήψη πληροφοριών, την παρασκευή ουσιών και ελέγχου της φύσεως αυτών.

Η εκτέλεση πειραμάτων επιτρέπεται μόνο σε πτυχιούχους Κτηνιατρικής ή Ιατρικής Σχολής ή Σχολών Βιολογικών Επιστημών, οι οποίοι διαθέτουν τις απαραίτητες επαγγελματικές γνώσεις και την ικανότητα για χειρουργικές επεμβάσεις, ενώ πτυχιούχοι Φυσικών Επιστημών, οι οποίοι διαθέτουν τις αναγκαίες

επαγγελματικές γνώσεις, μπορούν να πραγματοποιούν πειράματα επί ζώων, χωρίς όμως να περιλαμβάνονται χειρουργικές επεμβάσεις.

Για την εκτέλεση **πειραμάτων που μπορεί να προκαλέσουν πόνο, κακώσεις ή διατάραξη της φυσιολογικής καταστάσεως των ζώων**, οι ενδιαφερόμενοι οφείλουν να εφοδιασθούν με ειδική άδεια από την οικεία Νομαρχία. Δυνάμει του άρθρου 8⁶⁰ του ίδιου νόμου, οι παραβάτες τιμωρούνται με **ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ**.

Το 1991 με το π.δ. 160/1991 με τίτλο «*Προστασία των ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς και άλλους επιστημονικούς σκοπούς, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 86/609/E.O.K. του Συμβουλίου*» ορίστηκε το πείραμα ως, κάθε **χρησιμοποίηση ζώου για πειραματικούς ή άλλους επιστημονικούς σκοπούς, η οποία μπορεί να προκαλέσει σε αυτό πόνο, ταλαιπωρία, αγωνία ή μόνιμη βλάβη, συμπεριλαμβανομένης κάθε ενέργειας που αποβλέπει ή που ενδέχεται να καταλήξει στη γέννηση ζώου σε οποιαδήποτε από τις καταστάσεις αυτές**, εξαιρουμένων όμως των λιγότερο οδυνηρών μεθόδων που είναι αποδεκτές στη σύγχρονη πρακτική (δηλαδή «*μη βάνανσες μέθοδοι*») θανάτωσης ή σήμανσης των ζώων.

Το πείραμα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο π.δ., αρχίζει όταν το ζώο ετοιμάζεται για πρώτη φορά **να χρησιμοποιηθεί** και λήγει όταν πια καμία παρατήρηση δεν υπολείπεται στα πλαίσια αυτού του πειράματος. Η εξάλειψη του πόνου, της ταλαιπωρίας, της αγωνίας ή της μόνιμης βλάβης με την επιτυχή χρήση των αναισθητικών ή αναλγητικών ή άλλων μεθόδων δεν θέτει την χρησιμοποίηση ενός ζώου εκτός του πεδίου εφαρμογής του ορισμού αυτού. Ως, «*θανάτωση με μη βάνανσο τρόπο*» νοείται η θανάτωση ζώου με συνθήκες, οι οποίες, ανάλογα με το είδος του ζώου, προκαλούν τη **μικρότερη δυνατή** σωματική ή ψυχική ταλαιπωρία.

Τα είδη τα οποία ανήκουν στο Παράρτημα I της Σύμβασης για το διεθνές εμπόριο άγριας πανίδας και χλωρίδας απαγορεύεται να χρησιμοποιηθούν σε πειράματα, με εξαίρεση τα πειράματα για την έρευνα για τη διατήρηση των ειδών αυτών ή για σημαντικούς βιοϊατρικούς σκοπούς, για τους οποίους τα είδη αυτά είναι κατεξοχήν τα μόνα κατάλληλα.

---

⁶⁰ Όπως το άρθρο αντικαταστάθηκε με την παρ. 5 άρθρου 12 του ν.3170/2003 και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 47 του ν.4235/2014 (ΦΕΚ Α 32/11.02.2014).

Με σκοπό τη διασφάλιση της γενικής φροντίδας, της περιποίησης, των συνθηκών στέγασης και διαβίωσης των ζώων, πρέπει σε όλα τα πειραματόζωα να παρέχεται στέγαση, κάποια **ελάχιστη ελευθερία κινήσεων**, τροφή, νερό και φροντίδα, κατάλληλη για την υγεία και την καλή τους διαβίωση καθώς και να λαμβάνονται τα κατάλληλα **μέτρα για την αποκατάσταση, το ταχύτερο δυνατό, κάθε διαταραχής ή ταλαιπωρίας που διαπιστώνεται.**

Όλα τα πειράματα διεξάγονται με γενική ή τοπική αναισθησία, κατά το άρθρο 8, εκτός εάν η αναισθησία κρίνεται περισσότερο τραυματική για το ζώο από ό,τι το ίδιο το πείραμα ή εάν η αναισθησία δεν συμβιβάζεται με τον στόχο του πειράματος. Στην περίπτωση που δεν είναι δυνατή η αναισθησία, πρέπει να χρησιμοποιούνται αναλγητικά, **ώστε ο πόνος, η ταλαιπωρία, η αγωνία ή η βλάβη να περιορίζονται όσο αυτό είναι δυνατό** και σε κάθε περίπτωση το ζώο να μην υφίσταται πόνο, αγωνία ή ταλαιπωρία.

Με τη λήξη του πειράματος, κατά το άρθρο 9, **αποφασίζεται εάν το ζώο θα διατηρηθεί στη ζωή ή αν θα θανατωθεί** με μη βάνουσο τρόπο, υπό τον όρο ότι δεν θα διατηρηθεί στη ζωή στην περίπτωση που πιθανότατα θα εξακολουθήσει επί μακρό να πονά ή να υποφέρει. Οι παραβάτες του π.δ. 160/1991 τιμωρούνται με **ποινή φυλάκισης μέχρι δυο (2) έτη ή με χρηματική ποινή από εκατό χιλιάδες (100.000) δραχμές έως δυο εκατομμύρια (2.000.000) δραχμές ή και με τις δυο αυτές ποινές** (άρθρο 22 π.δ. 160/1991).

Σύμφωνα με το ν. 2015/1992, άρθρο 5 και 6, σε κάθε ζώο που χρησιμοποιείται ή που προορίζεται να χρησιμοποιηθεί σε μια διαδικασία πρέπει να παρέχεται διαμονή, κατάλληλο περιβάλλον **ορισμένη ελευθερία κίνησης**, τροφή, νερό καθώς επίσης και τις κατάλληλες φροντίδες για την υγεία και την καλή του διαβίωση· οποιοσδήποτε περιορισμός που επιβάλλεται στη δυνατότητα ικανοποίησης των φυσιολογικών και ηθολογικών του αναγκών πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο ενώ αποφεύγεται η διαδικασία του πειράματος, εφόσον μπορεί να προσφύγει κανείς λογικά και πρακτικά σε μια άλλη επιστημονικά αποδεκτή μέθοδο που να μην απαιτεί τη χρησιμοποίηση ενός ζώου.

Οι παραβάτες τιμωρούνται με **ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ** (άρθρο 3 του ν. 2015/1992 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 παρ. 2 του ν. 1197/1981).

Οι πληροφορίες⁶¹ σχετικά με τη χρήση ζώων για επιστημονικούς σκοπούς στην Ελλάδα για το έτος **2014** δείχνουν ότι **χρησιμοποιήθηκαν σαράντα δυο χιλιάδες διακόσια σαράντα τρία (42.243)**, από τα οποία είκοσι πέντε χιλιάδες εκατό εβδομήντα οκτώ (25.178) **χρησιμοποιήθηκαν με σκοπό κάποια βασική έρευνα**, και όσο για την δριμύτητα των διαδικασιών αυτή ήταν **βαριά** για δυο χιλιάδες οκτακόσια ογδόντα ένα (2.881) ζώα, **μέτρια** για δεκατέσσερις χιλιάδες τριακόσια είκοσι τέσσερα (24.324) ζώα, **ήπια** για είκοσι τρεις χιλιάδες εξακόσια ένα (23.601) ζώα και **καταληκτική** (χωρίς ανάνηψη) για χίλια τετρακόσια τριάντα επτά (1.437).

Οι αντίστοιχες πληροφορίες για το έτος **2015**, είναι **σαράντα επτά χιλιάδες επτακόσια ογδόντα τέσσερα (47.784) ζώα συνολικά χρησιμοποιήθηκαν** σε επιστημονικές διαδικασίες, εκ των οποίων τα **τριάντα δυο χιλιάδες εννιακόσια ενενήντα πέντε (32.995) για βασική έρευνα**, ενώ η δριμύτητα των διαδικασιών ήταν **βαριά** για τρεις χιλιάδες εκατό είκοσι (3.120) ζώα, **μέτρια** για έντεκα χιλιάδες εκατό ενενήντα επτά (11.197), **ήπια** για είκοσι πέντε χιλιάδες σαράντα τέσσερα (25.044) ζώα και **καταληκτική** για οκτώ χιλιάδες τετρακόσια είκοσι τρία (8.423) ζώα. Συνολικά για τα έτη **2014** και **2015 ενενήντα χιλιάδες είκοσι επτά (90.027) ζώα χρησιμοποιήθηκαν σε πειράματα, ως εργαλεία, ως αντικείμενα για επιστημονικούς σκοπούς.**

Σύμφωνα με άρθρο στην εφημερίδα «*Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*» (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2003) την 15^η Ιανουαρίου **2003** το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε την πλήρη απαγόρευση των πειραμάτων σε ζώα για τα **προϊόντα κοσμετολογίας**⁶², τα οποία θα συνεχίσουν μέχρι το 2013 κατόπιν πιέσεων της βιομηχανίας καλλυντικών. «*Η πρόταση τοποθετεί τη ζωή των όντων αυτών πάνω από την ανθρώπινη ματαιοδοξία αλλά σε καμία περίπτωση υπεράνω της ανθρώπινης υγείας*», σχολίαζε ο Φίλιπ Γουάιτχεντ, της σοσιαλιστικής ομάδας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, σχετική απαγόρευση ήδη ίσχυε στην Αυστρία⁶³, το Βέλγιο, τη Βρετανία, τη Γερμανία και την Ολλανδία, ενώ η ευρωπαϊκή απαγόρευση θα ίσχυε

---

⁶¹ Όπως αυτές προκύπτουν από το με αρ. πρωτ. 618/24949/26-02-2016 έγγραφο του Τμήματος Προστασίας των Ζώων, της Διεύθυνσης προστασίας των ζώων, φαρμάκων και κτηνιατρικών εφαρμογών, της Γενικής Διεύθυνσης Βιώσιμης ζωϊκής παραγωγής και κτηνιατρικής, του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

⁶² Του τομέα που μελετά τις διαδικασίες παρασκευής και συντήρησης προϊόντων ομορφιάς, όπως κρέμες, λοσιόν, μανό, προϊόντα μακιγιάζ, μάσκες ματιών, προσώπου, σώματος.

⁶³ Τον Δεκέμβριο του 2005 η Βουλή της Αυστρίας ψήφισε την απαγόρευση της ζωτομής στους μεγάλους πιθήκους, χιμπατζήδες, γορίλλες και από 1^η Ιανουαρίου 2006 αποτελεί έγκλημα η διεξαγωγή πειραμάτων σε κάθε ένα από αυτά τα ζώα, εκτός εάν το πείραμα γίνεται για να επωφεληθεί το είδος (Regan, Vivisection: the case for abolition, 2007).

μόνο αφού επικυρωνόταν από τα εθνικά κοινοβούλια δεκαπέντε (15) Κρατών – Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η αξιοπιστία πάντως των πειραμάτων αμφισβητείται.

Ο Dr. Allen Roses, διεθνής υποδιευθυντής της εταιρείας GlaxoSmithKline, δήλωνε τον Δεκέμβριο του 2003 ότι «*Η μεγάλη πλειοψηφία των φαρμάκων, περισσότερα από το 90%, δουλεύουν μόνο στο 30-50 % των ανθρώπων*» (Regan, Vivisection: the case for abolition, 2007). Επίσης, για περισσότερα από πενήντα χρόνια τα πειράματα σε ζώα δεν πέτυχαν να δείξουν την αιτιώδη σχέση μεταξύ του καπνίσματος και του καρκίνου του πνεύμονα, κάτι που είχαν αποκαλύψει ήδη από το 1950 ανθρώπινες επιδημιολογικές μελέτες (Regan, Vivisection: the case for abolition, 2007). Λίγα χρόνια αργότερα, το 2006 ο καθηγητής Paolo Perle σχολίαζε ότι στις μελέτες σε πειραματόζωα η ποιότητα είναι εξαιρετικά χαμηλή (GUARDIAN & Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2006).

Η αποτελεσματικότητα των πειραμάτων, σύμφωνα με μια μερίδα της επιστημονικής κοινότητας, κυμαίνεται μεταξύ 2 – 5% (Ζαβίτσανου, 2005).

Τα συζώα χρησιμοποιούνται στα εργαστήρια για τρεις κυρίως σκοπούς, για εκπαίδευση, για έλεγχο της ασφάλειας προϊόντων και για την ιατρική έρευνα, στις έρευνες για τα μάτια χρησιμοποιούνται μαϊμούδες, κουνέλια και άλλα συζώα, **το μάτι του πειραματόζωου καίγεται ή τραυματίζεται με άλλο τρόπο, κάποιες φορές συρράπτονται καπάκια ή γίνεται αφαίρεση του ματιού**, ινδικά χοιρίδια, αρουραίοι και ποντίκια **καίγονται με τη χρήση χημικών, ραδιενέργειας ή με καυτό νερό ή ατμό, προκαλώντας σοβαρά εγκαύματα για τη μελέτη του πιθανού τρόπου επούλωσής τους**, τα ίδια είδη ζώων υποφέρουν από πειραματικά τραύματα στο κεφάλι, συνήθως από άμεσο τραυματισμό και υπόκειται στη συνέχεια σε **χειρουργική χειραγώγηση για τη μελέτη του εγκεφάλου**, ενώ δε λείπει ο **κοινωνικός αποκλεισμός, η αποστέρηση ύπνου, η έκθεση σε υπερβολικό κρύο ή ζέστη** για έρευνες που μελετούν την επιθετικότητα και το στρες (Regan, Vivisection: the case for abolition, 2007).

«*Θέλω επιτέλους να ζήσω μια φυσιολογική ζωή, μακριά από αυτήν την κτηνωδία*» ανέφερε η Λίζα Λέιτεν, «*κατάσκοπος*» του αμερικάνικου τμήματος της διεθνούς οργάνωσης για την ηθική μεταχείριση των ζώων People for the Ethical Treatment of Animals, αφού περιέγραψε:

ένα πείραμα στο οποίο είχαν υποβάλει ένα **πιθηκάκι**, το οποίο είχαν δέσει **χειροπόδαρα**, είχαν **σφηνώσει στη μύτη του δύο τεράστιους σωλήνες** και το

είχαν αφήσει για **καιρό να αιμορραγεί ακατάσχετα**, τις **κραυγές πόνου κάποιων ζώων** σακατεμένων και παρατημένων στο κλουβί **μέχρι να πεθάνουν**, την **προσπάθεια δύο πιθήκων να εμποδίσουν έναν επιστήμονα της Covance να «πειραματιστεί» με κάποιο άλλο ζώο** και άλλα εξίσου ανατριχιαστικά. (Ζαβίτσανου, 2005).

Σε άρθρο του ο Ματθαίος Τσιμπάκης έγραφε το 2007 ότι παγκοσμίως περίπου **εκατό εκατομμύρια (100.000.000) πειραματόζωα χρησιμοποιήθηκαν το 2005**, όταν την ίδια χρονιά παρήχθησαν μόνο τριάντα (30) νέα φαρμακευτικά σκευάσματα και το 92% των φαρμάκων που δοκιμάζονται σε ζώα, απορρίπτονται κατά την κλινική έρευνα σε ανθρώπους (Τσιμπάκης, 2007).

Η νεότερη οδηγία 2010/63/Ε.Ε. του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22 Σεπτεμβρίου 2010 περί προστασίας των ζώων που χρησιμοποιούνται για επιστημονικούς σκοπούς εκτιμά ότι υπάρχουν πλέον **νέα επιστημονικά δεδομένα** σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την καλή διαβίωση των ζώων, καθώς και την **ικανότητα των ζώων να αισθάνονται και να εκδηλώνουν πόνο, ταλαιπωρία, αγωνία ή μόνιμη βλάβη**. Επίσης, σύμφωνα με τα επιστημονικά στοιχεία, η **εφαρμογή επιστημονικών διαδικασιών σε έμβρυα και λοιπές εμβρυακές μορφές, σε πρώιμο στάδιο της ανάπτυξής τους, μπορεί να προκαλέσει πόνο, ταλαιπωρία, αγωνία ή μόνιμη βλάβη, σε περίπτωση που επιτραπεί στις μορφές αυτές, οι οποίες βρίσκονται ακόμα στην ανάπτυξη, να ζήσουν μετά τα πρώτα δύο τρίτα της ανάπτυξής τους**.

Σύμφωνα με την Οδηγία τελικός στόχος είναι η **πλήρης αντικατάσταση των διαδικασιών επί ζώντων ζώων** για επιστημονικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, **μόλις αυτό είναι εφικτό επιστημονικά με άλλους τρόπους**.

Ωστόσο, στο κείμενο υπάρχουν **αντιφατικοί ισχυρισμοί**, καθώς ενώ δηλώνεται ρητά ότι:

Τα ζώα έχουν εγγενή αξία που πρέπει να είναι σεβαστή.

- **Τα ζώα πρέπει πάντοτε να αντιμετωπίζονται ως ευαίσθητα όντα** και η χρήση τους σε διαδικασίες να περιορίζεται στους τομείς οι οποίοι μπορούν τελικά να ωφελήσουν την υγεία του ανθρώπου και των ζώων ή το περιβάλλον.
- Η **κοινή γνώμη** εκφράζει ορισμένους **ηθικούς προβληματισμούς** σχετικά με τη χρήση ζώων σε διαδικασίες. Επιπλέον, η χρήση **πρωτευόντων πλην του ανθρώπου** είναι ένα ζήτημα **μεγίστης σημασίας** για την **κοινή γνώμη**.
- Η χρήση ζώων σε επιστημονικές διαδικασίες που εντάσσονται σε άλλους τομείς αρμοδιότητας Ένωσης θα **πρέπει να απαγορευθεί**.

- Λόγω της γενετικής τους ομοιότητας με τον άνθρωπο και τις ιδιαίτερα ανεπτυγμένες κοινωνικές ικανότητές τους, η **χρήση των πρωτευνόντων πλην του ανθρώπου** σε επιστημονικές διαδικασίες θέτει συγκεκριμένα **ηθικά και πρακτικά προβλήματα** όσον αφορά την κάλυψη των αναγκών τους σε σχέση με τη συμπεριφορά και το περιβάλλον τους, καθώς και την κοινωνία, σε ένα εργαστηριακό περιβάλλον.
- **Η αιχμαλωσία πρωτευνόντων πλην του ανθρώπου από το φυσικό τους περιβάλλον είναι εξαιρετικά οδυνηρή για τα ζώα και ενέχει μεγαλύτερο κίνδυνο τραυματισμού και ταλαιπωρίας κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας και της μεταφοράς.**

Ταυτόχρονα γίνεται αποδεκτό ότι:

- Το ενδεχόμενο χρήσης ζώων για επιστημονικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς θα πρέπει να εξετάζεται μόνο όπου δεν διατίθεται εναλλακτική λύση εκτός των ζώων.
- Με βάση τις τρέχουσες επιστημονικές γνώσεις, **η χρήση πρωτευνόντων πλην του ανθρώπου σε επιστημονικές διαδικασίες εξακολουθεί να είναι απαραίτητη στον τομέα της βιοϊατρικής έρευνας.**
- Η χρήση πρωτευνόντων πλην του ανθρώπου θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο σε εκείνους τους **τομείς της βιοϊατρικής** που είναι καθοριστικής σημασίας για τον άνθρωπο και για τους οποίους **δεν υπάρχουν ακόμα άλλες εναλλακτικές μέθοδοι αντικατάστασης.**
- Η χρήση τους θα πρέπει να επιτρέπεται για τη βασική έρευνα, για την προστασία των αντίστοιχων ειδών πρωτευνόντων πλην του ανθρώπου ή όταν οι εργασίες, συμπεριλαμβανομένης της ξενομεταμόσχευσης, διεξάγονται αναφορικά με παθήσεις που ενδεχομένως απειλούν τη ζωή του ανθρώπου ή σε σχέση με περιπτώσεις που επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στην καθημερινή λειτουργία του ανθρώπου, δηλαδή προκαλούν αναπηρία.
- Από δεοντολογικής απόψεως, επιβάλλεται να οριστεί ένα **ανώτατο όριο πόνου, ταλαιπωρίας και αγωνίας, πέρα από το οποίο τα ζώα δεν πρέπει να υποβάλλονται σε επιστημονικές διαδικασίες.**
- Για το σκοπό αυτό, πρέπει να **απαγορεύεται η εκτέλεση διαδικασιών που οδηγούν σε μεγάλο και ενδεχομένως παρατεταμένο πόνο, ταλαιπωρία ή αγωνία που δεν είναι δυνατό να βελτιωθούν.**

Τελικά, αυτό που φαίνεται να ισχύει είναι, όπως είχε αναφέρει ο P. Singer το 1975, ότι:

Τα συμφέροντα των ζώων επιτρέπεται να μετράνε μόνο όταν δεν συγκρούονται με τα συμφέροντα των ανθρώπων (Agnew, 1998)

Επίλογος

Η Άννα Λυδάκη στο βιβλίο της «Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα» αναφέρει:

Το γεγονός ότι τα πειράματα που διεξάγονται στα εργαστήρια και οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται στα σφαγεία αποκρύπτονται από το κοινό, καταδεικνύει και πάλι στην τροπή ή την ενοχή για την παραβίαση του δεσμού μεταξύ ανθρώπων και ζώων. (Λυδάκη, 2016)

Το ίδιο ισχύει και για τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται στα εκτροφεία συζώων καθώς και για όλες τις πρακτικές και δραστηριότητες που οδηγούν στον πόνο και θάνατό τους.

Ο αποδεδειγμένος σωματικός πόνος, ο ψυχολογικός πόνος, ο θάνατος των συζώων φαίνεται ότι δεν επαρκούν για να αλλάξουμε τρόπο που βλέπουμε, που αντιμετωπίζουμε, που σκεφτόμαστε για αυτά.

Ίσως γιατί όπως είχε δηλώσει ο Alex Pacheco, διευθυντής σε έναν από τους μεγαλύτερους οργανισμούς για τα δικαιώματα των ζώων στις Η.Π.Α.:

Το όλο πρόβλημα είναι ένα επιχειρηματικό πρόβλημα. Ο λόγος που τα ζώα βρίσκονται στη δύσκολη θέση που βρίσκονται σήμερα είναι ότι είναι μια **καλή επιχειρηματική πρόταση** (Agnew, 1998)

Παγκοσμίως χάνονται πενήντα (50) είδη την ημέρα, το 46% των θηλαστικών και το 11% των πτηνών λέγεται ότι είναι σε κίνδυνο, ενώ μέχρι το 2020, δέκα εκατομμύρια (10.000.000) είδη είναι πιθανό να έχουν εξαφανιστεί (Carrabine, Iganski, Lee, Plummer, & South, 2004).

Ο νόμος δεν μπορεί να τα σώσει.

Η διεθνής νομική προστασία της άγριας ζωής, με ιστορία μεγαλύτερη από ένα αιώνα, αγνοείται συστηματικά (Σαμιώτης, 1996).

Οι κανόνες του δικαίου δεν είναι το μοναδικό σύστημα κανόνων που ρυθμίζει τη ζωή μας. Παράλληλα προς αυτό υπάρχει και ένα σύστημα κανόνων ηθικής, αυξημένης ευαισθησίας, άγραφο, χωρίς κρατικές κυρώσεις για την ενδεχόμενη παράβασή του, αλλά με το κύρος που του δίνει η κοινωνική καθιέρωση και η κοινωνική αποδοκιμασία των παραβάσεών του.

Γ. Κουμάντος, «Τα ζώα ως μέτρο του ανθρώπου»

Εφημερίδα, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 11.07.2004

(Καράκωστας & Μπρεδήμας, 2004)

Η διαδικασία προς την αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης των συζώων δεν είναι εύκολη, αξίζει όμως να σημειωθεί μια σημαντική για την Ελλάδα πρωτιά, καθώς είναι η πρώτη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η δεύτερη παγκοσμίως, η οποία **απαγόρευσε τη χρησιμοποίηση κάθε είδους ζώου σε κάθε είδους θεάματα**

και άλλες συναφείς δραστηριότητες⁶⁴. Οι παραβάτες τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης μέχρι δυο έτη και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ⁶⁵.

---

⁶⁴ Από τις απαγορεύσεις εξαιρούνται, μεταξύ άλλων, οι νομίμως λειτουργούντες ζωολογική κήποι, τα ενυδρεία, τα καταστήματα πώλησης ζώων.

⁶⁵ Άρθρο 20 παρ. 3 ν.4039/2012.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Καράκωστας, Ι., & Μπρεδήμας, Α. (2004). *Η προστασία των ζώων και το δίκαιο*. Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Καραταράκης, Μ. (1954). *Μαθήματα Συστηματικής Ζωολογίας*. Αθήνα: Ν. Ποταμίτη.
- Κεντρική Διαχειριστική Αρχή CITES, & Υ.Π.ΕΝ. (2016, 12 19). Παραρτήματα Ι, ΙΙ και ΙΙΙ. *Επισυν. στο αρ. 149599/6480/19-12-2016 έγγραφο*.
- Λυδάκη, Α. (2016). *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μινακούλη, Ρ. (2009). Χαιρετισμός από την Πρόεδρο του ΠΟ.ΦΥ.ΖΩ. *Άνθρωποι - Ζώα - Φύση, Από τον Ανθρωποκεντρισμό στον Οικοβιοκεντρισμό* (σ. 26). Αθήνα: Μ.Κ.Ο. ΣΟΛΩΝ.
- Πανταζής, Γ. (1942). *Ζωολογία*. Αθήνα.
- Πελεγρίνης, Θ. (1987). *Άνθρωποι Ζώα Μηχανές Δοκίμιο για την ανθρώπινη πράξη*. Καρδαμίτσα.
- Σαμιώτης, Γ. (1996). *Το Διεθνές Δίκαιο της Άγριας Ζωής*. Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Χέλμης, Α. (2004). Η νομική προστασία των ζώων: Ιστορική και ανθρωπολογική προσέγγιση. Στο Ι. Καράκωστας, & Α. Μπρεδήμας, *Η προστασία των ζώων και το δίκαιο* (σσ. 57-77). Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλα.

Ξενόγλωσση

- Adams, C., & Donovan, J. (1995). *Animals & Women: Feminist Theoretical Explorations*. Durham: NC: Duke University Press.
- Agnew, R. (1998). The causes of animal abuse: A social-psychological analysis. *Theoretical Criminology*, 177-209.
- Angus, N. (2013, 2 5). Species Justice: The Future Protection of Wildlife and the Reform of Wildlife Laws. *The Green Criminology*.
- Armstrong, P. (2004). Moby - Dick and Compassion. *Society & Animals*(12), σσ. 19 - 37.
- Ascione, F. (2001, 9). [www.ncjrs.gov](http://www.ncjrs.gov/html/ojjdp/jjbul2001_9_2/contents.html). Ανάκτηση από [www.ncjrs.gov](http://www.ncjrs.gov/html/ojjdp/jjbul2001_9_2/contents.html): http://www.ncjrs.gov/html/ojjdp/jjbul2001_9_2/contents.html
- Axelrod, R., Dowie, D., & Vig, N. (2005). *The Global Environment, Institutions, Law, and Policy* (Second Edition εκδ.). CQ Press.

- Beirne, P. (1995). The Use and Abuse of Animals in Criminology: A Brief History And Current Review. *Social Justice*(22), 5-31.
- Beirne, P. (1999). For a non speciesist criminology: Animal abuse as an object of study. *Criminology*(37), σσ. 117-148.
- Beirne, P. (2002). Criminology and Animal Studies: A Sociological View. *Society & Animals*, 381-386. doi:10.1163/156853002320936845
- Beirne, P. (2006). For a nonspeciesist Criminology: Animal Abuse as an Object of Study. Στο P. Beirne, & N. South, *Green Criminology* (σσ. 29-59). Hampshire, Englad and Burlington, USA: Ashgate Publishing Limited.
- Beirne, P. (2007). Animal rights, animal abuse and green criminology. Στο P. Beirne, & N. South, *Issues in Green Criminology - Confronting harms against environments, humanity and other animals* (σσ. 55-83). Cullompton, Devon UK & Portland, Oregon, USA: Willan Publishing.
- Beirne, P. (2011, 05 25). Animal abuse and criminology: introduction to a special issue. *Crime, Law, Social Change*, σσ. 349-357.
- Beirne, P., & Cazaux, G. (2006). Speciesism. Στο E. McLaughlin, & J. Muncie, *The SAGE Dictionary of Criminology*. London, California, New Delhi: SAGE Publications Ltd, SAGE Publications Inc, SAGE Publications India Pvt Ltd.
- Bentham, J. (1789). *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Oxford: Clarendon Press.
- Benton, T. (1998, 05 01). Rights and Justice on a Shared Planet: More Rights or New Relations? *Theoretical Criminology*, σσ. 149-175.
- Braeckman, J. (1996). Ethiek en het gedrag van mensen tegenover dieren.Een historisch overzicht. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*(65), σσ. 179-189.
- Carrabine, E., Iganski, P., Lee, M., Plummer, K., & South, N. (2004). The Greening of Criminology. Στο C. Eamonn, P. Iganski, M. Lee, K. Plummer, & N. South, *Criminology: A sociological introduction* (σσ. 313-330). Oxon, New York: Routledge.
- Cazaux, G. (1998). Legitimizing the Entry of the 'Animals Issue' into (Critical) Criminology. *Humanity and Society*(22), σσ. 265-385.
- Cazaux, G. (1999). Beauty and the Beast: Animal abuse from a non-speciesist criminological perspective. *Crime Law & Social Change*(31), σσ. 105-126.

- Cazaux, G. (2007). Labelling animals: non-speciesist criminology and techniques to identify other animals. Στο P. Beirne, & S. Nigel, *Issues in Green Criminology - Confronting harms against environments, humanity and other animals* (σσ. 87-113). Cullompton, Devon UK & Portland, Oregon, USA: Willan Publishing.
- Cazaux, G., & Beirne, P. (2001). Animal Abuse. Στο E. McLaughlin, & J. Muncie, *The Sage Dictionary of Criminology* (σσ. 8-10). London, Thousand Oaks, California, New Delhi: SAGE Publications Ltd, SAGE Publications Ink, SAGE Publications India Pvt Ltd.
- Hickman, R., Eisenhour, K., & Larson, I. (2015). *Ζωολογία - Ολοκληρωμένες Αρχές - Τόμος I*. Utopia.
- Nurse, A. (2014). An Introduction. Στο A. Nurse, *Critical Perspectives on Green Criminology* (σσ. 3-11). Angus Nurse, Middlesex University.
- Pires, S., & Moreto, W. (2011, 02 09). Preventing Wildlife Crime: Solutions That Can Overcome the 'Tragedy of the Commons'. *European Journal on Criminal Policy and Research*, σσ. 101-123.
- Regan, T. (1985). *In Defense of Animals*. New York: Basil Blackwell.
- Regan, T. (2007). Vivisection: the case for abolition. Στο P. Beirne, & N. South, *Issues in Green Criminology, Confronting harms against environments, humanity and other animals* (σσ. 114-139). Cullompton, Devon, Portland: Willian Publishing.
- Regan, T. (2009). Άδεια κλουβιά: Μια εισαγωγή στα δικαιώματα των ζώων. *Πρακτικά πρώτης ημερίδας περιβαλλοντικής ηθικής στην Ελλάδα* (σσ. 83-104). Αθήνα: Αειφορία της ΜΚΟ "Σόλων για τη σύνθεση και τον οικολογικό πολιτισμό στον 21ο αιώνα".
- Ruggiero, V., & South, N. (2013, May 16). Green Criminology and Crimes of the Economy: Theory, Research and Praxis. *Critical Criminology*, 359-373.
- Sandel, M. (2009). *Justice: What's the Right Thing to Do?* New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Schmidtz, D. (1998). Are All Species Equal? *Journal of Applied Philosophy*, 57-67.
- Sollund, R. (2011). Expressions of speciesism: the effects of keeping companion animals on animal abuse, animal trafficking and species decline. *Crime Law Social Change*, 437-452.

- Sollund, R. (2013). The victimization of women, children and non-human species through trafficking and trade. Crimes understood through an ecofeminist perspective. Στο N. South, & A. Brisman, *Routledge International Handbook of Green Criminology*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Sollund, R. (2014). Animal abuse, animal rights and species justice. *Department of criminology and sociology of law, University of Oslo*.
- South, N., & Beirne, P. (2006). *Green Criminology*. Hampshire, England & Burlington, USA: Ashgate Publishing Limited.
- Wellsmith, M. (2011). Wildlife Crime: The Problems of Enforcement. *Springer Science+Business Media B.V.*, 125-148. doi:10.1007/s10610-011-9140-4
- White, R. (2003). Environmental issues and the criminological imagination. *Theoretical Criminology*, 483-506.

Διαδικτυακή Ελληνόγλωσση

- Βογιατζής, Σ. (2017, 02 07). Εξάρθρωση κυκλώματος παράνομης διακίνησης απειλούμενων ειδών (γόνοσ χελιού *Anguilla Anguilla*). Αθήνα, Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από <https://dasarxeio.com/2014/10/15/936/>
- Γιάνναρου, Λ. (2012, 02 03). Η Ελλάδα, πρώτη στην Ευρώπη, απαγορεύει τα τσίρκο με ζώα. Ανάκτηση 12 12, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/76621/article/epikairothta/perivallon/h-ellada-prwth-sthn-eyrwph-apagoreyei-ta-tsirko-me-zwa>
- Γιάνναρου, Λ. (2008, 12 24). Απελευθέρωσαν 6.000 μινκ στη Σιάτιστα. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανάκτηση 12 09, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/344333/article/epikairothta/ellada/apeley8erwsan-6000-mink-sth-siatista>
- Γιάνναρου, Λ. (2014, 04 12). Ελληνική "άνοιξη" της γούνας. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανάκτηση 12 09, 2012, από <http://www.kathimerini.gr/762384/article/epikairothta/ellada/ellhnikh-anoi3h-ths-goynas>
- Γιόγιακας, Π. (2016, 05 10). Πόλεμος κυνηγών και Υπουργείου Περιβάλλοντος. Ανάκτηση 12 11, 2017, από

- <http://www.tanea.gr/news/greece/article/5356826/polemos-kynhgwn-kai-yroyrgeioy-periballontos/>
- Ελαφρός, Γ. (2016, 02 20). Η Ελλάδα, πέρασμα λαθρεμπόρων πουλιών. Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/850261/article/epikairothta/perivallon/h-ellada-perasma-la8remporwn-poyliwn>
- Επιτροπή, Ε. (2017, 12 08). Το χέλι, Εκτρεφόμενα ψάρια και οστρακοειδή, Είδη ψαριών και οστρακόδερμων, Αλιεία. Ανάκτηση 12 08, 2017, από https://ec.europa.eu/fisheries/marine_species/farmed_fish_and_shellfish/eel_el
- Ζαβίτσανου, Γ. (2005, 10 16). Το αντίο μιας "κατασκόπου". Ανάκτηση 12 12, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/231138/article/epikairothta/kosmos/to-antio-mias-kataskopoy>
- ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Η. (2003, 01 16). Τέρμα τα πειράματα σε ζώα. Ανάκτηση 12 12, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/140118/article/epikairothta/kosmos/terma-ta-peiramata-se-zwa>
- Κιούσης, Γ. (2011). Η ζούγκλα του λαθρεμπορίου, Χώρα - Σταθμός για τη διακίνηση εξωτικών ζώων παγκοσμίως η Ελλάδα. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*. Ανάκτηση 12 08, 2017, από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=270282>
- Κουταλιανού, Ζ. (2009, 09 13). Χιλιάδες απελευθερωμένα βιζόν πολιορκούν χωριό στην Κοζάνη. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανάκτηση 12 09, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/366670/article/epikairothta/ellada/xiliades-apeley8erwmena-vizon-poliorkoyn-xwrio-sthn-kozanh>
- Μάνδρου, Ι. (2017, 02 07). Χίλια ευρώ το κιλό τα κέρδη της σπείρας με τα προστατευόμενα χέλια. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανάκτηση 12 10, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/895154/article/epikairothta/ellada/xilia-eyrw-to-kilo-ta-kerdh-ths-speiras-me-ta-prostateyomena-xelia?platform=hootsuite>
- Μανώλη, Ε. (2015, 12 18). Άγριες καρδερίνες κατέσχεσε και απελευθέρωσε το Δασαρχείο Βόλου. Βόλος, Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από <http://www.ert.gr/eidiseis/agries-karderines-kateschese-ke-apeleftherosse-to-dasarchio-volou/>
- Παπαδημητρίου, Γ. (2014, 04 28). Το θρίλερ με τα μίνκ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανάκτηση 12 09, 2017, από

<http://www.kathimerini.gr/764517/article/epikairothta/perivallon/to-8riler-meta-mink>

Σουλιώτης, Γ. (2010, 09 02). Πρωτοεμφανιζόμενη ομάδα ανέλαβε την ευθύνη για τα μινκ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανάκτηση 12 09, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/403560/article/epikairothta/ellada/prwtoemfanizomenh-omada-anelave-thn-ey8ynh-gia-ta-mink>

Στέλιος, Μ. (2016, 09 29). Ασυνείδητοι κυνηγοί σκότωσαν τα προστατευόμενα κρι-κρι και πόζαραν στο facebook. Ανάκτηση 12 11, 2017, από <http://www.cnn.gr/news/ellada/story/48270/asyneiditoi-kynigoi-skotosan-ta-prostateyomena-kri-kri-kai-pozaran-sto-facebook-pics>

Τσαντάκη, Σ. (2002, 11 10). Η γούνα επιστρέφει χωρίς ελαφρυντικά. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανάκτηση 12 09, 2017, από [www.kathimerini.gr: http://www.kathimerini.gr/134336/article/epikairothta/ellada/h-goyna-epistrefei-xwris-elafryntika](http://www.kathimerini.gr/134336/article/epikairothta/ellada/h-goyna-epistrefei-xwris-elafryntika)

Τσιμπάκης, Μ. (2007, 04 29). Αρχή του τέλους για τα πειραματόζωα. Ανάκτηση 12 12, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/284670/article/epikairothta/kosmos/arxh-toy-teloys-gia-ta-peiramatozwa>

www.agriniopress.gr. (2017, 01 12). Αιτωλοκαρνανία: Κυνηγούν παρά την καθολική απαγόρευση. Αγρίνιο. Ανάκτηση 12 11, 2017, από <http://www.agriniopress.gr/αιτωλοκαρνανια-κυνηγουν-παρα-την-κα/>

dasarxeio.com. (2014, 11 26). Άγρια ζώα πωλούνται...σε τιμή ευκαιρίας. Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από <http://dasarxeio.com: https://dasarxeio.com/2014/11/26/722-5/>

dasarxeio.com. (2014, 10 15). Επιχείρηση καταπολέμησης του εμπορίου άγριας πανίδας. Αιγάλεω. Ανάκτηση 12 06, 2017, από <https://dasarxeio.com/2014/10/15/936/>

dasarxeio.com. (2014, 09 20). Σύλληψη για παράνομη εισαγωγή είδους της άγριας πανίδας (αετογερακίνας). Ανάκτηση 12 10, 2017, από <https://dasarxeio.com/2014/09/20/1131-5/>

dasarxeio.com. (2015, 01 14). Αλεπού – Τιμή: 13 ευρώ. Ανάκτηση 12 11, 2017, από <https://dasarxeio.com/2015/01/14/1020-8/>

dasarxeio.com. (2016, 08 08). Οι συλλήψεις παράνομων κυνηγών στη Πελοπόννησο συνεχίζονται.... Ανάκτηση 12 11, 2017, από <https://dasarxeio.com/2016/08/08/1606/>

dasarxeio.com. (2016, 06 13). Σε έξαρση η λαθροθηρία στη Πελοπόννησο . Ανάκτηση 12 11, 2017, από <https://dasarxeio.com/2016/06/13/227-4/>

dasarxeio.com. (2016, 08 04). Συνελήφθη στο καρτέρι για αγριογούρουνα, κατασχέθηκε το αυτοκίνητο. Ανάκτηση 12 11, 2017, από <https://dasarxeio.com/2016/08/04/1355/>

Dasarxeio.gr. (2016, 04 18). Χτύπημα στο παράνομο εμπόριο άγριων πουλιών! Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από <https://dasarxeio.com/2016/04/18/1248-10/>

Greece, W. W. (2016, 02 11). Παράνομο εμπόριο άγριων ζώων: Δράση για την αντιμετώπισή του στην Ελλάδα. Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από www.wwf.gr: http://www.wwf.gr/news/1767-2016-02-11-11-37-58

GUARDIAN, T., & Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. (2006, 12 16). Τα πειράματα σε ζώα δεν είναι πάντα αξιόπιστα. Ανάκτηση 12 12, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/271911/article/epikairothta/kosmos/ta-peiramata-se-zwa-den-einai-panta-aziopista>

<http://www.myriobiblos.gr>. (n.d.). Ανάκτηση 08 09, 2017, από <http://www.myriobiblos.gr/bible/ot/chapter.asp?book=1&page=1>

<https://el.wikipedia.org/wiki/Προϊστορία>. (n.d.). Ανάκτηση 08 07, 2017, από <https://el.wikipedia.org/wiki/Προϊστορία>

<https://el.wikipedia.org/wiki/Χορτοφαγία>. (n.d.). Ανάκτηση 08 08, 2017, από <https://el.wikipedia.org/wiki/Χορτοφαγία>

in.gr. (2017, 05 23). Φώκια σκοτώθηκε με κυνηγετικό όπλο έξω από τη Σάμο. Ανάκτηση 12 10, 2017, από <http://news.in.gr/science-technology/article/?aid=1500145696>

oikotrives.wordpress.com. (2013, 03 31). για το κυνήγι. Ανάκτηση 12 11, 2017, από <https://oikotrives.wordpress.com/2013/03/31/gia-to-kynhgi/#comments>

ornithologiki.gr. (2015, 07 09). Εκπαίδευση τελωνειακών υπαλλήλων της Αττικής για την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου άγριας ζωής. Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?aID=1753

tanea.gr, & dasarxeio.com. (2014, 03 26). Καστοριά: Τα αγνοούμενα μινκ απειλούν το οικοσύστημα. *ΤΑ ΝΕΑ*. Ανάκτηση 12 10, 2017, από <https://dasarxeio.com/2014/03/26/157-2/>

thrakinea.gr. (2015, 10 27). Παράμηση μεταφορά εκατοντάδων πουλιών στο Ορμένιο. Ορμένιο, Ελλάδα. Ανάκτηση 12 06, 2017, από <http://www.thrakinea.gr/archives/98677>

www.zoosos.gr. (2016, 11 28). Κυνηγοί κλωτσούν επανειλημμένα τραυματισμένο αγριογούρουνο και το βασάζουν πετώντας ογκόλιθο στο κεφάλι του. Ανάκτηση 12 11, 2017, από <https://www.zoosos.gr/kunigoι-klotsoun-epaneilimmena-traumatismeno-agriogourouno-basanizoun-petontas-ogkolitho-sto-kefali-tou-binteo/#ixzz4RNuoUyEj>

Διαδικτυακή Ξενόγλωσση

<http://www.asanet.org>. (n.d.). Ανάκτηση 08 09, 2017, από <http://www.asanet.org/communities/sections/animals-and-society/why-section-animals>

cites.org. (2017, 01 02). The CITES species. Ανάκτηση 12 07, 2017, από <https://cites.org/eng/disc/species.php>

Dialogues, e-mail debates of newsworthy topics. (2001, 06 12). Ανάκτηση 2017, από http://www.slate.com/articles/news_and_politics/dialogues/features/2001/animal_rights/_2.html

<http://www.henrysalt.co.uk/>. (2017, 08 10). Ανάκτηση 08 10, 2017, από <http://www.henrysalt.co.uk>

Passmore, J. (1975, Apr. - Jun.). The Treatment of Animals. *Journal of the History of Ideas*(36), σσ. 195-218. Ανάκτηση από <http://www.jstor.org/stable/2708924>

Wikipedia. (2017, 10 02). *Utilitarianism*. Ανάκτηση από <https://en.wikipedia.org/wiki/Utilitarianism>